

machart

Martin Nekola

Rudolf Kopecký:
**VZPOMÍNKY
STARÉHO NOVINÁŘE**

„Proti Benešovi, nacistům a komunistům“

machart

Martin Nekola

Rudolf Kopeccký:
**VZPOMÍNKY
STARÉHO NOVINÁŘE**

„Proti Benešovi, nacistům a komunistům“

*Rád bych tímto poděkoval za spolupráci na knize
následujícím kolegům a přátelům:*

Jan Cholínský, Jiří Gruntorád, Míla Šašková-Pierce, Layne Pierce,
June Pachuta Farris, Petr Brod, Eva Kaufmann, Milan Kocourek,
Simon Rawlence, Jacob Sadilek, Donald Rayfield, Jane Reed
a David Vaughan.

Martin Nekola

Nevěřme nikomu

*Nevěřme nikomu na světě širém,
nemáme jednoho přítele tam,
starý boj za každým skrývá se mírem,
soucit a přízeň jsou šalebný klam,
nevěřme radě, ni chvále ni haně,
nevěřme pocelu, stisknutí dlaně,
nevěřme ničemu – všechno je mam.*

*Všude nám hrozí zášť lítého vraha,
dýku on skrývá i pod vábný kroj,
zhubit nás věčná mu, jediná snaha,
proti nám svata mu všeliká zbroj:
plápolem válečným, osvěty třpytem,
v násilí zjevném i v úskoku skrytém
bez klidu vede ten odvěký boj.*

*Nevěřte! Baltu k nám přeje hučí,
nevěřte! z jihu zní Adrie hlas,
nevěřte! minulé věky nás učí,
stále též varuje přítomný čas –
Na bratří zklamaných ohromném rovu
každým dnem úskočně klamání znovu
či chcete, bláhoví, věřiti zas?*

*Jde-li kdo s pozdravem k našemu domu,
zve-li nás úsměvně pod vlastní krov,
nevěřme pozdravu, úsměvu tomu,
nevěřme nástraze lahodných slov,
nevěřme slibům ni přísahám svatým,
slavně nechť hlaholí nad stolcem zlatým,
ruce nechť královské píší je v kov.*

*Věřme jen sobě, své práci a pili,
věřme jen svatému nadšení v nás,
věřme jen vítězství slovanské síly,
která si podepře krajní tu hráz,
věřme, že národ náš, veliká Sláva
s korouhví lidskosti za štítem práva
dobude korunu velebných krás!*

Předmluva

Osmidílné paměti Rudolfa Kopeckého „Vzpomínky starého novináře“, na nichž autor pracoval od roku 1960 až do své smrti 25. listopadu 1981, jsou velmi obsáhlým pramenem, čítajícím přes 2350 stran strojopisu a 454 kapitol. Jejich kompletní soupis nabízíme v příloze. Vyhotovilo se několik kopií pamětí, které byly péčí Kopeckého rodiny převezeny do univerzitního archivu v Lincolnu ve státě Nebraska a do Archivu Čechů a Slováků v zahraničí v Regensteinově knihovně na Chicagské univerzitě.¹ Zároveň zůstaly k dispozici v Londýně a po sametové revoluci byly doručeny do Československa.²

Vzhledem k rozsahu se dlouho nikdo neodvažoval paměti vydat. Během studijních pobytů v amerických archivech jsem měl možnost projít také pozůstalost Rudolfa Kopeckého o sedmnácti krabicích, součást *Czech Heritage Collections* v Archives & Special Collections na University of Nebraska v Lincolnu. Je zde k nalezení bohatá korespondence Kopeckého s přáteli a spolupracovníky, stovky článků, analýz, přednášek a esejů, stejně jako rodinné fotografie, novinové výstřižky, zápisy z porad exilových organizací a jiné písemnosti. V Chicagu jsou ve třech krabicích uloženy „Vzpomínky starého novináře“, dále svázané přepisy Kopeckého rozhlasových relací pro BBC pod názvem „Rozhlasem k domovu“ a desítky sebraných textů pod souhrnným názvem „Články a drobné studie“, které od 40. let publikoval v nejrůznějších exilových periodikách a sbornících. Pochopil jsem význam Kopeckého díla a několik let usiloval o vydání alespoň jeho části. Soudobá historiografie jako by na tuto význačnou, leč bezpochyby kontroverzní osobnost, pozapomněla.³ Teprve díky berounskému nakladatelství Machart se podařilo projekt realizovat. Na počátku spolupráce na jaře 2017 vyvstaly dva hlavní problémy. Zaprvé najít žijící potomky Rudolfa Kopeckého a vyžádat od nich souhlas s vydáním paměti v upravené podobě. Zadruhé rozhodnout, jak velkou část z původního strojopisu použít, aby dílo neztratilo na historické hodnotě a zároveň aby zůstalo čtivé a atraktivní i pro širší veřejnost.

Kopecký byl šedesát jedna let ženatý se Štěpánkou Stehlíkovou [1897–1992], brali se v Praze 28. září 1920 a narodily se jim tři děti: Jarmila [1921–1996], Eva [* 1925] a Vladimír [1929–2002]. Všichni potomci zůstali bezdětní. Jedinou nadějí tedy bylo kontaktovat mladší dceru, dvaadvadesátiletou Evu Kaufmann, žijící ve Velké Británii. Po několikamě-

1 Archives of Czechs and Slovaks Abroad [ACASA]

2 V České republice jsou dnes umístěny ve Vojenském historickém archivu v Praze, v soukromém Muzeu českého a slovenského exilu v Brně a konečně v knihovně československé exilové a samizdatové literatury Libri Prohibiti v Praze, kde navíc proběhla ucelená digitalizace textu.

3 Je překvapující, že existují pouze dvě větší studie. Tomáš Pírk, dříve působící na Univerzitě Palackého v Olomouci, strávil rok na stáži v Lincolnu a napsal o Kopeckém diplomovou práci a její fragmenty přetavil do textu Rudolf Kopecký a československý poválečný exil, in: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací UP*, Olomouc, 2003, s. 122–157. Historik Jan Cholínský z Ústavu pro studium totalitních režimů, který se dlouhodobě zaměřuje na nesocialistický exil a jeho myslitele, jako byli Josef Kalvoda či Bohdan Chudoba, má bezpochyby největší zásluhy na popularizaci Kopeckého jména. Na mezinárodní konferenci o exilu v Bratislavě v listopadu 2013 srovnal novinářský význam Rudolfa Kopeckého s Ferdinandem Peroutkou, o poznání známějším současníkem. V příspěvku ve vydaném sborníku ze zmiňované konference pak detailně představil celý jeho život a kariéru: Národní demokrat Rudolf Kopecký v boji za svobodu vlasti – poslední mladočech a první žurnalista středopracovného politického tábora v českém exilu, in: Peter Jašek [ed.]: *Politický exil z krajín strednej a východnej Európy: Motívy, stratégie, aktivity a perspektívy na Východe a Západe*, 1945–1989, Bratislava: Ústav Pamäti Národa, 2017, s. 147–215.

síčním pátrání jsem byl úspěšný a obdržel dopis, v němž pisatelka dává svolení a vyjadřuje vděk, že po dlouhých desetiletích obohatí paměti jejího otce knižní trh v České republice.

Provést redakční výběr nejzajímavějších z celkem 454 kapitol, jinými slovy oskat vyprávění o lidech, aférách, tiskovinách, politických stranách a hnutích, fenoménech, úspěších a nezdarech z časů dávno zašlých, které Kopeckému utkvěly v paměti a cítil potřebu je zachovat dalším generacím, to vpravdě není snadný úkol. První díl začíná líčením dětství, mládí a přibližuje umělecký život v Praze před první světovou válkou, poslední osmý díl nás přivádí do víru londýnského exilu v 50. letech. Mezitím autor vzpomíná na mnohé, leckdy se opakuje, případně popisuje události, jichž nebyl přímým aktérem. Nahrazuje tím trochu kroniku moderních českých dějin, nezabarvenou komunistickou propagandou. Jako by se obával, že čtenáři doma i v exilu již nikdy nebudou mít možnost studovat naši historii ve 20. století bez příkras a ideologií. Nelze se příliš divit. Když pracoval na závěrečných dílech, v Československu vládl tuhý normalizační režim. Naším cílem však nebylo nabídnout Kopeckého strohé interpretace onoho či tamtoho, ale prezentovat jej jako výjimečného muže pera, novináře, který za první republiky prošel řadou periodik i nakladatelství, stejně tak jako muže konzervativních národoveckých zásad, který tíhnul k mladočeské a posléze národnědemokratické straně. Politickému přesvědčení zůstal věrný i v pozdějších dobách, kdy už se nenosilo a bylo považováno za „reakcionářství“. Než by se zpronevřil svým zásadám, raději zvolil kruté vyhnanství. Z tohoto věčného postoje kritického opozičníka glosuje dění a odkrývá překvapivé souvislosti a detaily, které v učebnicích nenajdeme. Zároveň se občas nechává strhnout hořkostí, zklamáním, možná vztekem a vynáší příliš subjektivní, jednostranné soudy. Po delším rozvažování jsme se rozhodli vybrat z prvního dílu kapitoly, týkající se formování názorů Rudolfa Kopeckého za mladých let, jeho styků s literáty, básníky, novináři a studentskými aktivisty. Druhý díl, kde Kopecký poměrně obsírně píše o českých zemích za první světové války, jsme zcela vynechali. Ve třetím a čtvrtém dílu pojednávajících o prvních letech samostatné republiky, jsme se zaměřili na kapitoly o tisku a novinářském řemesle. Pátý a šestý díl nabízí kapitoly o hnutí Volné myšlenky, svobodném zednářství, nakladatelstvích, národní demokracii, Národním sjednocení a nešťastném roce 1938. V sedmém díle Kopecký seznamuje s celou válečnou anabází, jež pro něj započala v Polsku, pokračovala v Rumunsku, Francii a skončila v Londýně. Nedohotovený osmý díl nahlíží pod pokličku exilové komunity po květnu 1945 a sleduje její proměny příchodem pouónorové emigrace o tři roky později.

Je třeba dodat, že některé kapitoly, rozdělené na více částí, jsme sloučili, u jiných naopak odstranili celé odstavce, když jsme měli pocit, že je jinými slovy zbytečně omíláno již jednou řečené. Samotný poznámkový aparát u tak objemného díla by jistě mohl nabobtnat na stovky stránek, my však nechali text plynout, přidali vysvětlivky pouze na nejn nutnějších místech, k osobnostem hodným připomenutí jsou doplněny stručné medailony.

V této knize čtenáři naleznou vlastně pouhý fragment paměti Rudolfa Kopeckého. Lze proto jen doufat, že dosud nepublikovaná větší část jeho díla se ještě dočká zájmu odborné veřejnosti. Několik kapitol ze „Vzpomínek starého novináře“ jsem uveřejnil na internetu ve společenské revui Přítomnost. Pro časopis Čas, tiskový orgán Masarykova demokratického hnutí, mezi jehož členy patřím, jsem připravil Kopeckého poznámky o TGM. V Kopeckého fondu v Nebrasce je karton s pracovní korespondencí národnědemokratické

strany v exilu. Na základě těchto materiálů jsem dal již před časem dohromady dílčí studii, osvětlující podmínky vzniku a fungování politických stran v exilových podmínkách, se zaměřením na národní demokracii.⁴ Z archivu v Chicagu mám kopie bezpočtu Kopeckého článků z exilových let. Vrací se v nich mimo jiné k Ústředí demokratického exilu, Československému konzervativnímu hnutí, Naardenskému hnutí, Mezinárodnímu PEN Klubu – Centru pro spisovatele v exilu⁵ a dalším subjektům, jichž byl prokazatelně členem, ale v pamětech to z nějakého důvodu naprosto opomenul. Kupodivu se ani slovem nezmiňuje například o Josefu Jostenovi⁶, který v britské metropoli založil Informační službu svobodného Československa⁷ a patřil zde vedle Kopeckého k nejpłodnějším exilovým novinářům. Byť je dělil šestnáctiletý věkový rozdíl a v řadě otázek se neshodli, byli přáteli a vyměnili si kvanta dopisů. Nenapsal nic ani o páteru Janu Langovi, který v roce 1964 založil náboženské, kulturní a sociální středisko Velehrad v londýnské čtvrti Notting Hill. Kopecký stál za vznikem kulturního kroužku Velehradu, který pořádal pravidelné přednášky a besedy. Stýkal se také s bývalým ministrem Jaroslavem Stránským, kancléřem prezidenta Beneše Jaromírem Smutným, do zámoří často korespondoval s katolickým filosofem a historikem Josefem Kalvodou. V pamětech zkrátka postrádáme více důležitých jmen a nacházíme hluchá místa, nicméně to nijak nesnižuje poutavost textu.

Není pochyb o tom, že vyprávění Rudolfa Kopeckého vzbudí emoce a nastolí nové otázky. Bortí totiž řadu mýtů, přináší trochu jiný pohled na moderní historii, což se ne všem může zamlouvat. Pro skutečně věcný přístup k bádání je důležitá pestrost pramenů, odhodlání znovu klást otázky a nespokojovat se s jednoduchými odpověďmi. Co více si ostatně přát v souvislosti s letošními osmičkovými výročími, tak osudovými pro český národ. Sám jsem členem výboru Společnosti Edvarda Beneše. Kopecký v pamětech nenechává na druhém československém prezidentovi nit suchou. Publikoval jsem životopis pražského primátora a poválečného ministra Petra Zenkla⁸, v Kopeckého očích jednoho z viníků nástupu komunistů k moci. Již několik let popularizují na veřejnosti formou přednášek, článků, rozhovorů a konferenčních příspěvků postavy poúnorového exilu, které leckdy stály na opačném názorovém pólu než Kopecký. Měl bych jej proto snad zatratit a zůstat hluchý ke všemu, co „Vzpomínky starého novináře“ sdělují? Dá se odušit, že postupuji přesně obráceně, a věřím, že tak budou postupovat také čtenáři.

Kdo to vlastně byl Rudolf Kopecký, vlastním jménem Kauders? Na svět přišel v Praze 27. prosince 1893 do rodiny židovského prodavače. Otec se řadil k pražské inteligenci, navštěvoval Měšťanskou besedu, četl Národní listy, volil mladočeskou stranu a nasměroval k této orientaci také tři syny a jednu dceru. Sluší se poznamenat, že všichni sourozenci zahynuli za druhé světové války v koncentračním táboře. Prostřední syn Rudolf cvičil od

4 Martin Nekola: Kramářovy opuštěné děti: Československá strana národně demokratická v exilu, in: *Securitas imperii* 26 (2015) 1, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 84–103.

5 Celým názvem „International P.E.N. – A World Association of Writers; London Center for Writers in Exile“.

6 Blíže viz Milada Polišínská: *Zapomentý „nepřítel“ Josef Josten. Free Czechoslovakia information service na pozadí československo-britských diplomatických styků 1948–1985*, Praha: Libri, 2009.

7 Free Czechoslovakia Information Service – FCIS.

8 Martin Nekola: *Petr Zenkl: Politik a člověk*, Praha: Mladá fronta, 2014.

dětství v Sokole, byť se v pamětech označoval za spíše samotářského a uzavřeného, trpícího různými nemocemi, kvůli kterým odjížděl často na zotavenou na venkov k příbuzným. Studoval na reálce v Karlíně, ale nebyl nijak výjimečným a pilným žákem. Vášnivě ale četl a zajímal se o okolní dění, rád navštěvoval biograf, fandil fotbalové Spartě a navštěvoval schůze mladočeské mládežnické organizace. Po maturitě pokračoval na polytechnice, nicméně univerzitní studia přerušila první světová válka. Byl odveden do rakouské armády, chvíli sloužil na ruské frontě, ale kvůli zranění strávil většinu války rekonvalescencí. V samostatném Československu Kopecký pln entusiasmů uvažoval o kariéře literáta, z praktických důvodů obživy se nakonec rozhodl pro novinářinu. Pracoval pro periodika Tribuna, Rozvoj, Čas, Severočeský deník, Národní osvobození a Národní listy, politicky se hlásil k národnědemokratické straně Karla Kramáře, tudíž do „protihradního“ tábora. V polovině 30. let se podílel na založení Národního sjednocení. Byl současně aktivní v hnutí Volná myšlenka a v zednářské lóži Most.

Záhy po německé okupaci na jaře 1939 rozšířil řady zahraničního odboje. V Polsku pobýval v Krakově, ve Varšavě i dvou táborech, určených pro československé dobrovolníky v Małych Bronowicích a Lešné. S propuknutím války se přesunul s ostatními přes Blízký východ do Francie, do tábora v provinčním městečku Agde. Po porážce země galského kohouta v květnu 1940 pokračoval do Velké Británie, do táborů Cholmondeley Park a Leamington Spa. Podílel se na vydávání cyklostylovaného listu Naše noviny. Pro nesouhlas se zahraniční politikou exilové vlády a orientací na Sovětský svaz se rozhodl zůstat s rodinou na Západě. Působil v Syndikátu československých novinářů, spolupracoval s Českým národním výborem generála Lva Prchaly, začal vydávat čtrnáctideník Národ a anglický Hard Times, pokoušel se obnovit národní demokracii, získal zaměstnání a existenční jistotu v českém vysílání BBC.

Především však činil to, co celý život. Psal, kriticky posuzoval mezinárodní situaci, pranýřoval poměry v Československu. Byl ovšem pokorný, uměl uznat, že se někdy zmylil, neváhal opravit názor a omluvit se, komu křivdil. Získal si respekt a uznání, neúnavně polemizoval s oponenty, pilně pracoval až do vysokého věku. Také manželka Štěpánka, vyučená švadlena, v Londýně šila a spravovala oděvy i v důchodu. Syn Vladimír byl za Konzervativní stranu zvolen poslancem v bohaté čtvrti Ealing, dcera Jarmila se vypracovala na manažerku v ropném gigantu Regent Oil, Co.

Celý život byl silný kuřák, poslední rok a půl jej sužovala rakovina. Zemřel v londýnské Royal Marsden Hospital 25. listopadu 1981 ve věku nedožitých osmaosmdesáti let. O týden později se v krematoriu Ruislip uskutečnil za účasti rodiny a české komunity smuteční obřad, zazněla hymna Kde domov můj a nad rakví vlála československá vlajka. Autor jednoho nekrologu označil zesnulého za posledního mladočecha.

Vše ostatní už vám Rudolf Kopecký sdělí sám...

V Praze 1. ledna 2018

Martin Nekola

Proč vzpomínat?

Svých let jsem nikdy nepočítal. Můj život byl příliš rušný a vyplněn prací, jež mne zajímala a kterou jsem měl rád. Kdybych měl znova začínat od začátku, patrně bych ledacos dělal jinak. Ničemu jinému bych se však nevěnoval, než čemu jsem se oddal. V práci mi míjel čas, aniž bych tomu býval věnoval nějakou pozornost. Nepsal jsem si také deník, ač jsem občas zaznamenával pro příští potřebu nejdůležitější věci nebo události. Za mnohem důležitější jsem považoval účastnit se aktivně života, než zapisovat vlastní příhody, nálady, osudy a názory. Noviny pohltí ostatně tolik rukopisů, že se žádnému novináři nechce psát něco, co zůstane ležet nevytištěno po mnoho let a snad navždy.

Teprve když na mne přišla šedesátka, začal jsem si pojednou uvědomovat, jak čas prchá a že se blíží konec. Ne snad, že bych byl sám pozoroval nějaké příznaky stárnutí, ale byrokraté v Britském rozhlasu mne začali upozorňovat, že jsem překročil věkovou hranici a že bych se tedy měl odebrat na odpočinek. Dokud jsem si doma platil na novinářskou penzi, snil jsem ovšem o době, kdy budu na odpočinku psát jen o tom, co mne zajímá a baví, kdy budu do redakce docházet jen jako přispěvatel a nebudu kolečkem v soukolí, jež se pohybuje tak rychle a neúnavně. Ale novinářská penze zmizela, jako tolik jiných dobrých a důležitějších věcí. A tak tu byla jen připomínka, že nadešel čas dokončit, co jsem kdy začal, a vykonat, co se již odkládat nedá.

Proto jsem se také pustil do psaní těchto vzpomínek na to, co bylo. Chtěl bych zachránit před zapomenutím, co by snadno mohlo zmizet pod nánosem propagandy, záměrně falšující naši národní minulost. Žil jsem v době mnoha převratů a změn a novinářina mne svedla s mnoha lidmi, kteří zasluhují alespoň letmou vzpomínku.

Doba od r. 1938 znamená přervání našeho národního vývoje, záhubu mnoha lidí a zánik mnoha institucí, pokřivení páteří a pokroucení našich národních tradic, stejně jako ztrátu mnoha cenných kulturních hodnot a pramenů k nim. Historik, který se bude zabývat naší minulostí i dnešní přítomností, nebude mít úkol hodný závidění. Bude postrádat materiál spolehlivý a bude se brodit v záplavě polopравd, nepravd a záměrných lží. Proto mohou tedy mít snad jakousi cenu vzpomínky účastníka doby již zaniklé, účastníka, jenž byl, i když ne ve všem, tedy alespoň v mnohém typickým příslušníkem své generace, nebo alespoň té její části, jež vyrostla z určité společenské třídy a byla postižena v podstatě stejnými osudy.

Jistě by bylo účelnější a záslužnější pokusit se o soustavné a náležitě doložené vylíčení kulturních, politických a společenských dějů oné doby. To by však vyžadovalo mnoho materiálu, dnes naprosto nedostupného i těm, kteří žijí ve vlasti, hodně času a také jakési hospodářské zajištění. Bez toho by nemohlo

vzniknout dílo náležitě vyvážené. V nejlepším případě by podávalo jen půl pravdy, jež je obvykle celou lží.

Proto je lépe volit formu vzpomínek více méně souvislých. Zaznamenávám jen, na co si vzpomínám a jak si to pamatuji.

Tyto vzpomínky jsou nutně subjektivní. Musím zde občas mluvit o sobě, ač chci především mluvit o jiných. Snažil jsem se nevysunovat do popředí svou osobu. Nepíši o sobě a o svých osudech, ale nemohu se vyhnout zmínce o sobě.

Historik nalezne patrně v těchto vzpomínkách různé omyly a nepřesnosti. Nejsou úmyslné. Po letech lidská paměť nutně selhává a je také možné, že jsem ledacos nevěděl přesně, nebo že jsem si to vykládal chybně. Doma by se bylo dalo všechno prověřit, ale doma bych patrně nepsal tyto vzpomínky, protože by jich nebylo zapotřebí.

I když si však tyto vzpomínky nečiní nároku na to, aby se je přijímalo za přesný obraz doby a osob, mohou být přece jen prospěšnou připomínkou doby pro toho, kdo ji nepoznal, a vzpomínkou na lidi, kteří v ní žili a ji utvářeli. Ta doba měla mnoho vad a nedostatků – kolik z nich jsem vášnivě kritizoval v době svého aktivního novinářství! Někdy jsem měl pravdu, často jsem se mýlil a na ledacos se dnes dívám docela jinak než tehdy, ale nikdy jsem si nečinil nárok na neomylnost a jistě nejsem jediný, kdo se kdy mýlil. Ale cokoliv jsem napsal, psal jsem z hlubokého přesvědčení. Mou pýchou je, že jsem byl vždy věrný tradici, podle níž má novinář sloužit svému přesvědčení, ať mu to přijde sebedráže. Někdy mi to přišlo opravdu hodně draho. Nenaříkám nad tím, ani se tím nechlubím. Byla to povinnost, jíž český novinář nikdy nesměl uhnout. A pokud jde o tu naši minulost, dnes tak špiněnou, musím vyznat, že při všech svých chybách a nedostatcích byla mnohem lepší žalostné dnešní přítomnosti a, jak se obávám, na dlouho i budoucnosti našeho národa. Snad je příznakem stárnutí, chválím-li staré časy. Nečiním tak jistě nekriticky, ale nemám rozpaků vzpomínat na minulost jako na ztracený ráj. Ovšem, možná, že diktatura, duchovní uniformita a nivelizace jsou opravdu pokrokem, k němuž všichni spějeme. Není to však pokrok, jaký mívala na mysli má generace a jemuž jsem oddaně a nadšeně sloužil.

*Rudolf Kopecký
v Londýně, v lednu 1960*

I.

Moje začátky

Mezi Prahou a venkovem

Narodil jsem se v Praze počátkem devadesátých let minulého století a ještě před koncem století jsem začal chodit do obecné školy, později zvané národní. Když vypukla první světová válka, bylo mi něco přes dvacet let. Poznal jsem tedy habsburský režim ještě v posledních fázích jeho působení v době míru. Válku jsem prožil částečně v Praze a na venkově, částečně v uniformě v Českých Budějovicích, na ruské frontě, v nemocnicích na Slovensku a v Čechách a pak na trvalé dovolené ze zdravotních důvodů, již jsem prožil v Praze, kde mne také zastihlo osvobození.

Dům, v němž jsem se narodil, byl již dávno zbořen a celá ulice změněna k nepoznání. Staré nízké domy ustoupily moderním novostavbám.

Tam, kde jsem se narodil a prožil první dětství, bylo později ministerstvo zdravotnictví.¹ Nebylo již ani stopy po „Kočíčí uličce“ – tak jsme jí alespoň říkali, ale nevím, měla-li tato uzoučká ulička, vedoucí na „náplavku“ nějaké jiné jméno, či byla-li vůbec nějak pojmenována.

Marně jsem ji hledal na plánech města z novějších dob. Beze stop zmizela i stará „fišpanka“, strážnice zaniklé pražské městské policie, jež byla zrušena již za mého dětství. Jen emauzský klášter, který dominuje ulici, do níž vedly z něho schody, zůstal po léta zevně beze změn.

Naše ulice změnila jméno během let několikrát, tak často, že je těžko tyto změny sledovat. Pokud se mohu upamatovat, jmenovala se Pod Slovany, Václavská, Podskalská a nyní je zase Pod Slovany, jestli ji ovšem režim zase jednou nepozměnil. Vede od Moráně, kde za mého dětství ukazovali „sněžený krám“, zvěčněný Ignátem Herrmannem. Ulice šla rovnoběžně s Podskalským, pozdějším Rašínovým nábřežím, jež dnes překřtili na „nábřeží Bedřicha Engelse“.²

Otec se do Prahy přistěhoval z Kostelce nad Černými Lesy. Nebyl jsem tam nikdy. V Podskalské ulici měl obchod, s nímž se později, když mi bylo asi deset let, přestěhoval do rušnější části města na Poříč. Bydleli jsme zprvu v Eliščině (pozdější Revoluční) třídě a pak v samém sousedství krámu ve starobylém domě „U zlatého bažanta“ na Poříčí, o němž mluví Jirásek ve svém F. L. Věkovi. První dětství jsem tedy prožil v Podskalí a chodil tři roky do obecné školy u sv. Vojtěcha v Pštrosově ulici a pak k sv. Petru na Petřském náměstí. Protože jsem v době předškolní dostal snad všechny dětské nemoci kromě záškrtu a byl i jinak jako dítě slabý a neduživý, strávil jsem značnou část doby před-

1 Dnešní Palackého náměstí. Puristicky novoklasicistní budova ministerstva podle návrhu architekta Bohumila Hypšmana byla postavena v letech 1925–32.

2 Jméno po německém filosofovi a spoluzakladateli marxismu nábřeží neslo v letech 1951–1990.

školní a pak i prázdniny „na zdravém vzduchu“ v Maršovicích, malém městyse u Neveklova v kraji benešovském, odkud pocházeli otec i matka.

V době mého dětství byly pro mne Národní listy dlouho synonymem pro noviny vůbec. Když jsem přišel na to, že jsou ještě jiné denní listy, byl jsem si vědom, že jako jsou rozdíly mezi nimi, jsou i rozdíly mezi jejich čtenáři a těmi, kdo čtou Národní listy. V čem ty rozdíly jsou, jsem ovšem nevěděl, ale bez uvažování jsem jako samozřejmost přijal přesvědčení, že tu jde o rozdíl jaksi druhový. Teprve když mi bylo již patnáct nebo šestnáct let, dostal jsem prvně do ruky realistický Čas a bylo mi ještě více, než jsem začal občas číst ten Čas a jiné noviny, jež mi náhodou padly do ruky. Ovšem, trvalo to hezky dlouho, než jsem mohl číst i ty Národní listy samé, a to zprvu ještě hodně pokradmu. Tehdy se totiž četba novin nepovažovala za něco vhodného pro děti, a to i když šlo o list, jenž nikdy neholdoval senzácím a byl vydáván se zřetelem k tomu, aby jej mohla číst celá rodina odběratelova. Tato tradice se dochovala i do posledních dob listu. Ještě v třicátých letech, když Národní listy zaznamenaly jednou na první stránce vraždu, jež z nějakých důvodů vzbudila v republice mimořádnou senzaci, ozval se hned ráno v telefonu přehluboký hlas dr. Karla Kramáře s přísným napomenutím: „Pane redaktore, v Národních listech vražda nepatří na první stranu!“

Když jsem byl ještě malý chlapec, považovali moji rodiče – a ostatně nejen moji, protože stejně tomu bylo ve všech slušných rodinách – za vhodné a nutné bedlivě kontrolovat četbu svých dětí a všechno, co se jim zdálo závadným, se před dětmi pečlivě schovalo. Tehdy děti vychovávali, tj. formovali, podle představ rodičů, jak má vypadat řádný a slušný člověk. O tom, že by se mělo dětem dovolit, aby rostly podle svého, rovně nebo křivě, se tehdejší generaci ani nezdálo. Kdyby byl tehdy přišel k rodičům s výkladem, že se nemá potlačovat individualita dítěte, byli by se tomu vysmáli.

Národní listy nebyly pro děti a vzít do ruky nějaké jiné noviny bylo docela závadné a nebezpečné. Noviny prostě nebyly pro mládež. Mohly by ji zkažit. Byly tyto obavy důvodné? O mnoho let později, když jsem byl již členem redakce Národních listů, požádal jsem archiváře, aby mi půjčil staré vázané měsíčníky listu z doby mého dětství. Probíral jsem se listem velikého formátu, stranami s malými titulky a hustým tiskem, předlouhými články, listem, v němž zprávy o vraždách a jiných zločinech nebo nehodách byly odsunuty do rubriky „různé zprávy“. Zde byly vysázeny malým písmem s nepatrnými a nenápadnými titulky a odbyty několika suchými řádky. Měl jsem příležitost prohlížet také staré ročníky listů úpravou i obsahem mnohem méně konzervativních a shledal jsem, že obavy rodičů byly poněkud přehnané, alespoň pokud se českého tisku týče. Nejkoženější list z doby republiky vypadal senzačně vedle „nesenzačního“ listu z doby mého mládí. Pamatuji, kolik pohoršení vzbudilo,

když státoprávní Samostatnost asi dva roky před vypuknutím první světové války přinesla zprávu o zatmění slunce a opatřila ji titulkem na dva sloupce na první straně. Snad byli tehdy lidé příliš přísní a starostliví, snad jsme my byli příliš laxní a bezstarostní.

Když jsem začal chodit do školy, a vzdálil se tak od nejbližšího okolí našeho bytu, viděl jsem ovšem ve výkladech trafik ještě jiné noviny. Můj zájem upoutal nejvíce Baštýřův Pražský kurýr,³ obrázkový to denní list, první pokus o noviny s obrázky v Praze. Ale, ač jsem se na vystavené obrázky díval se zájmem, zejména za anglo-búrské a rusko-japonské války, list sám se mi do rukou nedostal, leda až o mnoho let později.

Tehdy byly Národní listy nejen jakýmsi zřejmým a viditelným znakem příslušnosti k určitému politickému a názorovému směru, ale také i příslušnosti k určité společenské vrstvě. U nás v domě byl domovník, jenž současně provozoval obuvnictví. Jmenoval se Šitner. Ten neodebíral Národní listy, což jsem však považoval za docela samozřejmé. Naproti tomu by mne bylo hrozně udivilo, kdyby byl například náš rodinný lékař dr. Salfický četl něco jiného. Nezkoumal jsem příčiny tohoto zjevu – nebyl bych tehdy ostatně býval schopen to pochopit –, ale nemohl jsem nevidět, že je rozdíl mezi vrstvou lidí, kteří čtou Národní listy, a těmi, kteří je neodebírají.

Mezi námi a Šitnerovými byl zřejmě jakýsi rozdíl, jehož podstatu a důvody jsem neznal, ale o němž jsem také nepřemýšlel, protože jsem to považoval za něco daného. Měli dceru asi stejně starou, jako jsem byl já. Hrávali jsme si spolu někdy a mezi námi nebylo rozdílu, moji rodiče jí však říkali Anežko a tykali jí. Šitnerovi mi však říkali „mladý pane“ a vykali mi nebo onikali. Můj otec, který o žádném známém nemluvil jinak, než že k jeho jménu připojil označení „pan“ nebo „paní“, a to i za jejich nepřítomnosti, oslovoval Šitnera prostě „Šitnere“, kdežto Šitner říkal otci „pane K.“ a matce „milostpaní“. Chápal jsem jaksi nejasně, že to souvisí s tím, že lidé patří do různých tříd. Všichni lidé, kteří k nám chodili na návštěvu, nebo jež jsme my navštěvovali, patřili do téže kategorie, odebírali Národní listy a chodili do Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici. Patřilo to k nim stejně, jako že měli vždy pečlivě vyleštěné boty, nevyšli na ulici bez pokrývky na hlavě a bez pečlivě upraveného obleku. Nikdo z nich nebyl nikdy špinavý, neměl otřepané rukávy nebo nohavice, ošlapané podpatky a ovšem za Boha by se nikdo z nich nedal vidět na ulici nebo v bytě před návštěvníkem bez kabátu, ať bylo horko sebevětší. To všechno patřilo k znakům, podle nichž se poznali ti, jimž se říkalo „lepší lidé“.

Nerad bych vzbudil dojem, že předstírám původ z bohaté rodiny. Nebyli jsme bohatí. Byli jsme tím, čemu se dnes říká střední stav, ta drobná buržoa-

3 **Edvard Jan Baštýř** [1861–1937] – právník a politik hlásící se ke staročechům, mezi lety 1905–1918 vydával Pražský ilustrovaný kurýr, který patřil k nejoblíbenějším deníkům díky kombinaci textu, ilustrací a reportážních fotografií.

zie, nad níž dnes kde kdo s takovou oblibou ohrnuje nos. Nepoznali jsme nedostatek, měli jsme všechno, co jsme potřebovali, ale neznali jsme přepych, ani kdyby naň bylo. Patrně však nebylo. Otec byl šetrný, stejně jako byla šetrná matka a oba obrátili každý halěr i dvakrát, než jej vydali. A jako byli šetrní a pracovití, tak jsme i my byli vedeni k šetrnosti a pracovitosti. Vydávat peníze za „zbytečnosti“ bylo znakem rozmařilosti a ta byla vedle lenosti podle tehdejších představ počátkem všech neřestí. Za mého mládí neznali ještě slavný „komplex méněcennosti“, vznikající tím, že byly něčí přání a tužby potlačovány. Lidé nevěřili, že nejlepší metodou výchovy je nechat dítě, ať si dělá, co chce, jako ani nevěřili, že jsou na světě jen proto, aby se měli dobře. Snad byli trochu úzkoprsí, ale mívali smysl pro rodinu, povinnost a čest. Jistě i na ně doléhala stejná pokušení jako na nás, ale dovedli je překonat. Možná, že se úradů a snad i Boha báli méně než ostrakismu vlastní společenské vrstvy, neúprosne v odsuzování těch, kteří se odchýlili od jejích norem mravnosti a slušnosti. V době dospívání jsem tyto lidi považoval za směšné šosáky. Dnes se mi stýská po době šosáků. Nebyla ideální, ale to, co přišlo později a co ještě slibuje přijít, je ideálnosti ještě vzdálenější.

Otec byl členem Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici. Chodil tam jednou týdně a hrál se svými známými taroky a dardu. Jiné karetní hry považoval za hazardní, a proto člověka deklasující. Také hrát o více než o pakatel stačilo, aby člověka přivedlo do špatné pověsti karbaníka. Do Besedy, jak jsem slýchal od otce, docházel také poslanec dr. Samek a jiní, samí mladočeši. Všichni vyznávali a uctívali dr. Julia a dr. Eduarda Grégra⁴ a po nich dr. Karla Kramáře. K otcovým známým patřil také pražský primátor dr. Jan Podlipný, do jehož rodiny jsem asi dvakrát zašel. A mnozí jiní, na něž jsem buď zapomněl, nebo jejichž jména jsou mi známější z jejich veřejné činnosti než z případných – někdy hodně letmých – styků s naší rodinou.

Jediného známého naší rodiny, jenž později hrál velmi důležitou úlohu v mém životě, ovšem ani zde vynechat nemohu. Znali jsme se dosti povrchně s Josefem Svatoplukem Macharem⁵, který do Akademického gymnázia chodil s mým strýcem, pozdějším vojenským lékařem. Machar byl pro mne v dětství jako spisovatel obecně uznávaným polobohem, osobou nesmírně povznesenou nad obyčejné smrtelníky. Za studentských dob, když jsem začal číst jeho spisy,

4 Bratři **Eduard Grégr** [1827–1907] a **Julius Grégr** [1831–1896] patřili do radikálně liberálního proudu české politiky, k předním představitelům mladočechů a Národních listů. Oba byli několikrát zvoleni poslanci Českého zemského sněmu v Praze a Říšské rady ve Vídni.

5 **Josef Svatopluk Machar** [1864–1942] – básník, fejetonista, prozaik, satirik a představitel kritického realismu; tři desetiletí se živil jako bankovní úředník ve Vídni, úzce spolupracoval s T. G. Masarykem, za první světové války se zapojil do protirakouského odboje a mezi lety 1918–1924 působil jako generální inspektor československé armády.

jsem ho zbožňoval, ale nemohl jsem s ním přijít do nějakého bližšího styku, ač jsem ho znal osobně letmo. Žil ve Vídni a byl zde rozdíl ve věku a postavení. Jeho návštěvy Prahy byly jen občasné a naše známost s ním byla více méně nepřímá, prostřednictvím strýce, jenž však většinu své vojenské služby prožil ve vzdálených posádkách, většinou v Haliči. Naše vzájemné styky začaly až za republiky, když Machar přestal už být generálním inspektorem čs. branných sil a vrátil se znova k literární své činnosti, a já už byl novinářem z povolání.

Pamatuji se, že v době potyček Národních listů s dr. Kramářem otec v rozhorlení na čas Národní listy vypověděl a odebíral místo nich Den, který byl přímým majetkem dr. Kramáře a vycházel až do převzetí Národních listů Pražskou akciovou tiskárnou od Prokopa Grégra. Otec to bez Národních listů vydržel tak asi měsíc. Pak odebíral oba deníky – na tehdejší dobu veliký přepych – ale nakonec znovu Národní listy získaly u něho své výlučné postavení. Byl jsem tehdy příliš mlád, abych znal podrobnosti oněch sporů z přímého poznání. Teprve později jsem je poznal retrospektivně z četby a vzpomínek kolegů, kteří se půtek ve straně aktivně účastnili v tom či onom táboře. Úctu k dr. Kramářovi a příslušenství k Národní straně svobodomyslné jsem od svého mládí považoval za věc docela samozřejmou. Po letech, když jsem se dostal do emigrace v Anglii, jsem se dozvěděl, že v jedné komické opeře Gilberta a Sullivana je popěvek, v němž se praví, že každý malý hoch a každé malé děvčátko, jež se tam narodí, je buď malý liberál, nebo malý konzervatívec. Velmi podobně tomu bylo u nás. Lidé se rodili jako mladočeši a do mladočeské strany. Národní strana svobodomyslná nebyla stranou třídní nebo stavovskou a usilovala soustředit ve svých řadách příslušníky všech tříd a stavů. To však nemění nic na skutečnosti, že jejím jádrem byla jedna společenská vrstva, jejímž byla vyjádřením a kterou organizovala v té či oné formě skoro bezvýhradně.

Dědí se názor na svět

Dítě nepřemýšlí o politice a filosofii a nehloubá o příčinách dění. Hledá ovšem vysvětlení mnoha okolních jevů, ale přejímá je od svého okolí a bez valných rozpaků přebírá jeho názory a přesvědčení. Pochybnosti a konflikty přicházejí až později, když dítě dospívajíc začíná myslet na vlastní pěst a dostává se k popření názoru, že všechno má být takové, jaké to je. Ale nejdříve je zde stadium, že dítě bere prostě na vědomí, že co existuje, je proto a takové, protože to nemůže být jiné.

Nebyl jsem v tom výjimkou. Úctu k dr. Kramářovi a náklonnost k Národní straně svobodomyslné a k jejím zásadám jsem si odnesl z dětství skoro nepozorovaně, stejně jako všechny ostatní představy a zvyky, v nichž jsem byl vychován. Některých jsem se zhostil, jiné mi zůstaly. Národní strana svobo-

domyslná, jež za mého dětství byla na vrcholu své slávy a moci a byla vlastně hlavní představitelkou národa, a to nejen na poli politickém, měla jistě řádný program jako jiné strany. Pro většinu těch, kteří se nezabývali přílišně politikou, poněvadž měli jiné zájmy a starosti a jejichž politická aktivnost se omezovala většinou na účast na občasných volbách, byla však tato strana především skupenstvím vyjadřujícím jejich společenské názory, zvyky a tradice, přesvědčení i předsudky. Pro ně byla prostě soustředěním řádných a pracovitých lidí, slušnosti, rozumu a střízlivosti ve veřejném životě. Tato kategorie lidí, jimž se později dostalo pohrdavého názvu šosáků a maloměšťáků, byla, jak jsem o tom dnes více než kdy předtím přesvědčen, zdravým jádrem národa.

Mluvčím a orákulem této vrstvy byly Národní listy. Národní strana svobodomyšlná i její tisk se staly samozřejmým znakem toho nejlepšího, co tehdy bylo v našem národním životě. Patřily k této vrstvě stejně neodlučitelně jako kravata k tvrdému stojatému límci, bez něhož se neslušelo vyjít na ulici, ba ani chodit po bytě. Člověk se mohl rozejít se stranou a jejím tiskem v některé otázce, nebo ji docela opustit, ale nikdy se nemohl odtrhnouti od kořenů, z nichž vyrostl. Když jsem se po první světové válce zapletl do různých politických šarvátek a dostal se do půtky i s Národními listy, pan prof. Karel Juda, tehdy úvodníkář poledníku Národní demokracie, mne jednoho dne slavnostně vyloučil z národa. Přesto však jsem se s Národními listy nemohl rozejíti nadobro. Ať byl náš vzájemný poměr jakýkoliv – a někdy byl opravdu špatný – Národní listy chodily do mé domácnosti stále. Nemohl jsem se bez nich obejít, jako nedokážu přijít k snídani neoholený, sedět třeba v nejparnějších létě bez kabátu v něčí společnosti – třeba to byli i jen členové mé rodiny – a jako se rozpakuji vyjít na ulici bez rukavic, když ne na ruce, tedy alespoň v ruce nebo v kapse. Staré zvyky se těžko mění, stávají se druhou přirozeností. A snad je příznakem stárnutí, že se mi je ani měnit nechce.

Většina mých vrstevníků ve straně se stala mladočechy, aniž o tom valně přemýšleli. To neznamená, že se naše generace vyhýbala nebo vyhnula nárazu jiných politických idejí – jako studenti jsme narazili na radikální, realistické, socialistické a volnomyšlenkářské hnutí, abych vyjmenoval jen některé z nich. Ostatně, ani mé dětství samo nebylo uzavřeno docela vlivům značně odlišným od těch, v nichž jsem byl vychován. V našem domě byl domovník a obuvník Šitner, jenž měl na mne vliv mnohem větší, než jsem si tehdy uvědomoval a než by bylo vhod naší rodině, kdyby o tom byla věděla. Šitner byl náruživý písmák, horlivý čtenář, skálopevný socialista a rozhodný nepřítel všech církví a každého náboženství. Ve svém sklepním bytě, který byl také jeho dílnou, měl na stěně viset obraz vousáče, o němž jsem teprve později zjistil, že to byl Karl Marx. Odebíral tiskoviny, o nichž jsem se neodvažoval mluvit se svými rodiči. Vyprávěl mi pohádky, příběhy z „vandru“, ale pověděl mi také takové zajíma-

vosti, jako že lidé povstali z opice. Měl o tom dokonce knížku, na jejíž obálce byl namalován člověk s torzem ocasu, jako přechodný článek vývoje. To všechno a mnoho jiného nesporně prokázala věda, k níž měl nábožnou úctu nestudovaného člověka. Někdy mi také vypravoval, jak bude vypadat svět, až si budou všichni lidé rovni, až si budou navzájem bratry a nebude panovníků, šlechticů, kněží a vyřídůšských kapitalistů, ale všechen majetek bude spravedlivě rozdělen a každý bude pracovat podle svých schopností a dostane všechno podle svých potřeb, až budou lidé konat všechno z lásky k práci a ne pro peníze, jež budou odstraněny, či pro jiný osobní prospěch. Měl knihy – o těch nemohu nic říci, protože jsem je nečetl a jejich názvy, pokud jsem je tehdy snad znal, jsem docela zapomněl –, ale odebíral také časopisy, z nichž mne zajímaly ty obrázkové. Byla to brněnská Matice svobody a satirické Kopřivy. (Možná, že to byl Palcát.) Tam jsem prvně shlédl obrázky obtloustlých kapitalistických vykořisťovatelů, kteří mívali na hlavách cylindry, kouřili obrovské a tlusté doutníky (obyčejně s páskou na nich), vyhazovali na dlažbu, z práce a z bytu vychrtlé dělníky, ač otrhané a zbědované dělnické ženy před nimi klečely na kolenou a prosily o slitování. Jinak pili jen šampaňské a chovali při tom na klíně slečny nedostatečně oblečené. Kromě těchto kapitalistů tam bývali zobrazováni také kněží. Byli dvojího druhu. Jedni byli tlustí na prasknutí, druhí zase hubení a vyčouhlí. Tento poslední druh míval na hlavě klobouk zvláštního druhu, z něhož bylo patrné, že to jsou jezuité. Všichni byli ovšem stejně odporní. Od pana Šitnera jsem se začal učit protiklerikalismu a načichl jím více než důkladně.

Doma jsem ovšem nedostal noviny do rukou. Ostatně noviny bez obrázků mne hodně dlouho nezajímaly. Měli jsme však, kromě Světozora, jehož obrázky jsem miloval, také Humoristické listy a Šípy, jejichž obrázky jsem rád prohlížel, když jsem je mohl na chvíli nepozorovaně sebrat.⁶ Tam byly zase jiné typy, rakuští úředníci – zásadně se jim tak říkalo byrokraté – nadutí a v uniformách, dále přiblíblí a suroví Němci – každý z nich měl na hlavě buď Michlovu noční čepici s cípkem, nebo „piklhaubnu“, to jest helmici s bodcem na temeni. Byli tam zobrazeni také socialističtí agitátoři se širákem na hlavě, vlající kravatou a bujnou kšticí. V ruce mívali buď láhev rumu, nebo petroleje, či vitriolu. Někdy měli v ruce doutnající pumu. Měl jsem je všechny srdečně nerad.

O mnoho let později jsme ve studentské organizaci Národní strany svobodomyšlné zpytovali v přátelském rozhovoru, jak se kdo z nás dostal do organizace a jak jsme přišli k našemu názoru na svět. Neřekli jsme si to tak naplno, ale v podstatě jsme si navzájem doznali, že jsme se do strany jaksí narodili. Na

6 Obrázkový časopis Světazor vycházel s přestávkami mezi lety 1834–1943, satirický týdeník Humoristické listy (na veřejnosti známé jako Humory) mezi lety 1859–1941 a podobně zaměřený týdeník Šípy mezi lety 1887–1907 pod redakcí známého revolucionáře Josefa Václava Friče a poté v letech 1915–1922.

všechny z nás působily stejné vlivy, rostli jsme v přibližně stejném prostředí a politicky jsme začali myslet, když jsme se již skoro automaticky dostali tam, kam nás vedla výchova z dětství.

Pan Šitner mne jistě neobrátil na socialismus, ale působil značnou měrou jako korektiv na výchovu z domova a na vliv kamarádů. Ani pod jeho vlivem jsem neuvěřil na rozmařilé kapitalisty. Za svého života jsem jich poznal dost, abych věděl, jakým to šíleným nesmyslem krmili socialisté své prostoduché věřící. Měl jsem a dosud mám k těm tak ostouzeným a dnes tak krutě pronásledovaným fabrikantům, velkoobchodníkům a maloobchodníkům, statkářům a řemeslníkům hlubokou úctu pro jejich pracovitost, podnikavost, důmysl, odvahu a vytrvalost, pro jejich smysl pro čest a slušnost, pro jejich zpravidla vzorný rodinný život a pro jejich vlastenectví. Jistě byli i mezi nimi lidé jiného druhu, ale není společenské vrstvy, jež by neměla své prašivé ovce. Ale jako jsem nepodlehł sugesci socialistů, nepodléhal jsem ani sugescím opačným. Neuvěřil jsem v existenci socialistického agitátora s lahví petroleje, rumu nebo vitriolu v ruce. Poznal jsem mnoho socialistických pracovníků, jichž jsem si musel vážit, i když jsem nedovedl sdílet jejich názory. Pan Šitner, který za mého dětství nakrátko prošel mým životem a jehož jsem pak docela ztratil z obzoru, je jedním z lidí, jimž jsem za mnoho zavázán vděčností. Probudil u mne zájem o chudého člověka a o socialistickou literaturu. O socialismu mluvil jako o vědě. Myslím však, že mu socialismus byl spíše náboženstvím. V něm jsem poznal socialistu onoho prvotního druhu, jenž zakládal své nauky spíše na lásce k lidem než na nenávisti k odpůrcům, který se obracel k lepším citům a ne k zášti a závisti, který chtěl budovat a ne bořit, který chtěl lidem dávat a ne jim brát, a který nenáviděl každé násilí a útisk, každé tmářství, každé pronásledování a poutání ducha. Již v jeho době se však socialisté rozhodli opustit své „utopistické“ předky ve prospěch šarlatánů „vědeckosti“. Ze mne už nikdy socialista nebude, ale kdybych měl někdy volit, jistě bych se rozhodl pro ty „utopistické“ socialisty. Ti „vědečtí“ svou nevědeckou pověrou napáchali na světě více zla, než to dokázal kdo jiný v moderních dobách. Pan Šitner, který se tak zbožně díval na obraz Karla Marxe, by se jistě zhrozil, kdyby se byl dožil toho, aby mohl vidět, co se všechno napáchalo a ještě páchá ve jménu tohoto falešného proroka, povýšeného na poloboha.

Naše rodina

Snad nebude neskromné předeslat vzpomínkám na dobu také několik slov o naší rodině. Několik jejích členů bylo za okupace zavražděno Němci. Patří tedy mezi oběti doby a zaslужují, ne snad nějaký pomník, ale alespoň stručnou připomínku, že žili a trpěli společně s národem.

Otec i matka pocházeli z malého městyse Maršovice u Neveklova v kraji benešovském. Otec byl velký a statný. Chodil vzpřímen až do své osmdesátky – tak jsem ho alespoň viděl, když jsem se s ním posledně loučil před svým odchodem do emigrace, z níž jsem se nevrátil. O tom, jak se mu dařilo za okupace, nevím nic, než co stručně praví telegram, který mi po navázání poštovního styku s Prahou poslal do Londýna můj nyní již také zesnulý švagr, profesor Husovy evangelické fakulty dr. Slavomír Daněk: „Rodina Kopeckých zmizela beze stopy.“ Protože rodina Daňkových udržovala s naší rodinou stálé styky, i když to bylo nebezpečné, byl by švagr věděl, kdyby byl otec zemřel přirozenou smrtí. Ani můj strýc, plukovník zdravotní služby ve výslužbě, otcův bratr a Macharův spolužák, jeden z mála příbuzných, kteří okupaci přečkali, nemohl mi podat žádné informace.

V rodinném albu jsme měli doma fotografii otce z doby, když se vrátil z vojny a oženil se. Bylo mu tehdy málo přes 24 let a měl mohutný knír a bradku. Ta bradka zmizela, knír se zmenšoval, až nabyl formy kartáčku, jemuž jsme říkali „anglický knír“. Matka, drobnější postavy, útlá a v posledních letech svého života hodně neduživá, zemřela dva roky před Mnichovem. Byla konzervativnější než otec, alespoň pokud se zvyků a kroje týče. Měla například nedůvěru ku konzervám nebo těstovinám továrně vyrobeným a vařila, jak se v mládí naučila. Nové pokrmy pojala do svého jídelníčku jen docela výjimečně, a to ještě v posledních letech svého života, když už sestry začínaly mít vliv na vedení domácnosti. Módě v oblékání však činila ústupky jen docela pranepatrně. Do posledních svých dnů nosila šaty a blůzy s vysokým stojatým krajkovým límcem a jakousi krajkovou náprsenkou. Měla všechny vlastnosti typické české hospodyně. Vstávala první a nešla si večer lehnout, dokud nebylo všechno uklizeno, dveře pečlivě uzamčeny a plyn zatažen a všechna světla zhasnuta. Na mazlení s námi dětmi času neměla, ale starala se o nás přepečlivě a měla o nás více strachu než zapotřebí a než jsme oceňovali. Ale to byla už vlastnost všech dobrých matek.

Z prvních dob dětství si pamatuji, že poměr rodičů k nám dětem (bylo nás pět naživu a tři zemřely před mým narozením) byl přísné autority – jiná metoda se tehdy ani nepovažovala za správnou. Byli jsme vedeni k slušnosti a zdvořilosti, pracovitosti a šetrnosti a vůbec k dobrým mravům. Dostali jsme všechno, co jsme potřebovali, ale ne více. Nebylo to ani z nouze (naši nebyli bohatí, ale otec, ač nebyl obchodním géniem, vydělal ve svém obchodě s lahůd-

kami tolik, abychom mohli žít klidně a bez strádání), ani ze skrblictví. Byl to prostě zvyk vrstvy, jejímiž byli typickými příslušníky. Teprve když jsme dospívali, začali moji rodiče podléhat novým zvykům. Někdy si trochu více dopřáli a zmírnili svůj poměr dospělých k malým dětem. A když se objevila vnoučata (má dcera Jarmila byla první), rodiče docela roztáli a vynaložili všechno úsilí mou dcerku rozmazlit.

Změny doby sejevily v mnoha věcech. Otec ve věku značně pokročilém přestal kouřit dýmku a doutníky a dal se na cigarety, jejichž kouření mi tak dlouho zaslíval. I nadále chodil pravidelně jednou týdně na večerní posezení do Měšťanské besedy, ale jak jeho pravidelná společnost vymírala, začal dávat přednost kavárnám. Zprvu to byla kavárna Merkur na rohu Eliščiny (pozdější Revoluční) třídy, na rohu Josefského náměstí (pozdějšího Náměstí Republiky), později kavárna na Náměstí Míru na Vinohradech (myslím, že se jmenovala Royal).

Ani otec ani matka nebyli na nějaké cestování, ba ani ne pro nějaké výlety. Matka občas navštívila příbuzné na Benešovsku a Sedlčansku, ale za svého života nebyla v žádném z větších měst Čech. Také otcovy cesty se omezily jen na zájezdy k některým příbuzným (Maršovice, Benešov, Votice, Janovice, Sedlčany a Čechtice), ale jednou byl za mnou v Liberci, když jsem tam na krátký čas byl poslán reorganizovat Severočeský deník. Osud ho však jako mladého muže zanesl nepochopitelnou hrou náhody na krátkou dobu do končin Jaderského a Středozemního moře. Nikdy jsem nevěděl, jak se stalo, že místo u armády sloužil u vojenského námořnictva a že se tak dostal nejen do Pulje a Terstu, ale také do Alexandrie a Port Saidu. Vzpomínky na vojenskou službu v prostředí, jež nikdo z nás nebo z jeho osobních přátel neznal, byly u něho stále živé a všichni jsme dovedli nazpaměť, co prožil, když byl poddůstojníkem v rakouském válečném námořnictvu.

Otec i matka byli věrnými mladočechy. Otec měl více politického zájmu – i když ne právě mnoho – než matka, což nepřekvapí, uvážíme-li, že až do vzniku republiky ženy neměly hlasovací právo a že proto byl pro ně politický zájem věcí docela výjimečnou. Všechny úsudky o veřejných záležitostech a o okolním světě čerpali rodiče z Národních listů. A po mladočeské straně věřil otec skálopevně na státoprávní demokracii a pak na národní demokracii, jen to Národní sjednocení – a to již hodně pod mým vlivem – viděl nerad a horlivě schvaloval mou účast na snahách přimět staré národní demokraty k rozchodu s ligisty. Protože se připojil k straně dříve, než jsem se narodil, věřil na bratry Grégry stejně intenzivně jako na dr. Kramáře.

Rodiče se snažili nás vést k praktickému povolání, a proto se dívali celkem nevlídně na mé literární pokusy. Mé rozhodnutí vstoupit do novin přijali s krajní nelibostí – každý novinář byl pro ně hodně dlouho jen zběhlým studen-

tem a zkrachovanou existencí. Věc ještě zhoršovalo, že jsem s novinařením nezačal právě v Národních listech. Ani má novinářská dráha, ani knihy, jež jsem vydal, nezměnily jejich názor, že bloudím existenčně i politicky, a teprve když kolega Antonín Pimper napsal do Národních listů velmi přátelský referát o mé knížce *Noviny a novináři*, začali soudit, že ze mne snad přece jen něco bude. Ale teprve když jsem vstoupil do Národních listů a v jejich sloupcích, a dokonce i na místě vyhrazeném pro úvodníky se začalo objevovat moje jméno, vzali moji rodiče na vědomí, že nejsem ztracenou existencí.

Starší můj bratr, nejstarší z nás dětí, se věnoval obchodu a měl dokonce velmi dobře prosperující výrobu ozdobného peří a umělých květin. V mládí měl také literární aspirace a stýkal se s některými méně významnými literáty socialistického zaměření, jež jsem poznal jeho prostřednictvím. Dokonce občas něco napsal do dělnického časopisu *Záře* a byl i nějaký čas organizovaným členem sociální demokracie. Pak vystřízlivěl a volil rádně národně demokraticky, stejně jako jeho manželka. Oba dva i jejich synek Jirka zapadli beze stopy. Starší sestra, neprovdaná, byla náruživou čtenářkou s vytríbeným literárním vkusem a pravidelnou návštěvnicí divadel a koncertů. Pracovala v kanceláři, nevím však již kde, jako nevím, kdy a jak zahynula za německé okupace a nesporně německým proviněním, jako tolik jiných českých lidí.

Mladší bratr byl také obchodník. Oženil se s neteří spisovatele Vojtěcha Rakouse a měl dvě děti, Jaromíra a Janičku. Bratr prodával obuv, a protože se do obchodu přiznal, vyučil se ševcovině. Byl velmi aktivní v národní demokracii, kde stál mnohem více napravo než já. Pracoval také horlivě v zednářské lóži, do níž jsem ho uvedl. Z celé té rodiny zůstala naživu po okupaci jen švagrová, sestra bratrovy manželky.

Mladší sestra, nejmladší člen naší rodiny, studovala na umělecko-průmyslové škole. Všichni členové naší rodiny zapadli někde v německém koncentráku nebo snad na popravišti. Nikdo neví, jak to bylo. Marně jsem sháněl o nich zprávy. Snad jsem k jejich smutnému osudu přispěl svou činností v zahraničí, snad se stali obětí msty za zednářskou akci, jež přivedla do záhuby tolik mých přátel – nevím a patrně se již nikdy nedovím. Hroby nevydávají svá tajemství.

Snad je tato vzpomínka příliš suchá, ale nechci být osobní. Nemyslím, že by mohlo čtenáře těchto vzpomínek zajímat, co pociťuji ještě po letech. Nepustil jsem se ostatně do psaní těchto vzpomínek, abych mluvil přílišně o sobě a svých drahých. Nemohl jsem však vynechat své rodiče a sourozence, a to zejména, když jejich osud byl částí osudu, který postihl celý národ.

Mladočeští studenti

Roku 1910 se konal v Pardubicích velký sjezd mládeže národní strany, jenž se stal mezníkem v jejím vývoji. Krátce po tomto sjezdu, několik měsíců před posledními všeobecnými volbami do rakouské říšské rady⁷, jsem se stal členem studentské organizace strany. Organizace měla stále místnosti ve druhém patře budovy Národních listů, nalevo od schodů. V těchto místnostech bylo později inzertní oddělení Národních listů, jejichž redakce také zabrala větší druhou část patra napravo od schodů. V době, o které mluvím, tam býval sekretariát Národní strany svobodomyšlné, který se po válce přestěhoval do paláce Národ na Václavském náměstí.

Místnosti studentské organizace byly jakousi klubovnou, v níž jsme se scházeli, kdykoliv jsme měli čas. Formální schůze nebyly časté. V klubovně jsem býval často, mnohdy jsem tu proseděl celé dny a uzavřel tam mnohá přátelství, jež v některých případech přetrvala léta. V organizaci jsem nebyl valně činný. Nebyl jsem ani členem výboru, ale my jsme si na formality a na obřadné schůzování nepotrpěli a dohadovali se mezi sebou docela neformálně. Mezi členy výboru a řadovými členy nebylo rozdílu. Všichni jsme byli přáteli a až na některé nečetné výjimky, všichni jsme trpěli stejným nedostatkem peněz, který nás však nijak netrápil. Studenti „kapitalistické“ strany, i když někdy z rodin dobře situovaných, velmi často však z rodin opravdu chudých, žili mnohem šetrněji než chudí studenti dob pozdějších. Vyplývalo to jaksi z tehdejšího názoru na svět, stáli jsme své rodiče i tak dost peněz, a pokud jsme sami nevydělali na to, co nebylo nezbytné, neměli jsme na to.

Na schůzích jsme politizovali, ale hlavně jsme se přeli vzrušeně, ač přátelsky, o literaturu, umění a filosofii. Nebyl to jen mladistvý temperament, ale také nezkušenost, neobratnost ve vyjadřování a zřejmě i tréma, co nás, jakmile jsme začali mluvit k většímu fóru, vedlo k nepřirozenému zvyšování hlasu, dogmatickým formulacím a zatvrzelému lpění na maličkostech. Kdo někdy prožil diskuse mladých studentů, kteří jsou asi na celém světě a za všech dob stejní, dovede si snadno učiniti představu o formě a úrovni našich debat. Po jedné stránce však náš „buržoazní“ původ ovlivnil naše vyjadřování: nestrpěli jsme vulgárnost, slang a neslušnosti vůbec.

Nemohu dnes říci, jakou zevní činnost vyvíjela naše organizace. Nemyslím, že toho bylo mnoho, pokud nešlo o forum čistě studentské, o fakultní spolky a podobně. Pamatuji se jen na přednášky, jež jsme pořádali v učňovských besídkách, na vydávání našeho listu Snaha, na náš protestní zákrok u dr. Kramáře proti dohodě s národními socialisty, na doplňovací volbu do

⁷ Volby se v Předlitavsku uskutečnily 13. a 21. června 1911. Zvoleno bylo 561 poslanců dolní komory vídeňského parlamentu, včetně 108 Čechů.

českého zemského sněmu v Mladé Boleslavi, při níž byla zvolena paní Božena Viková Kunětická⁸, jako první žena v Rakousku, a konečně na naši agitační činnost při volbách 1911. Snad toho bylo více, jiní kolegové se jistě zúčastnili většího počtu akcí. Sám jsem tehdy nebyl spolkař a nepamatuji se, že bych se byl účastnil něčeho jiného.

Studentská organizace vydávala měsíčník *Snaha*, jehož úroveň byla, pokud mohu po tak dlouhé době podle vzpomínek usuzovat, velmi slušná. Předsedou a nesporným vůdcem studentské organizace a mladé generace Národní strany svobodomyšlné byl dr. František Stašek, jenž byl za války tajemníkem Maffie a potom to dotáhl na ministerského radu v prezidiu předsednictva ministerské rady. Náš styk trval skoro až do Mnichova, ač po válce nebyl již tak častý jako před válkou. Nebyl však méně srdečný. Za války byl mně a mnoha jiným František Stašek velikou posilou, když z bojiště chodily deprimující zprávy o vojenských úspěších takzvaných ústředních mocností. Při náhodných schůzkách šířil František vždy optimismus a měl vždy nějakou „zaručenou“ dobrou zprávu, jež se však někdy ukázala docela nezaručenou. Vždy věděl, že se něco stane, co „rázem změní situaci!“. Neptal jsem se ho nikdy na pramen jeho zpráv. Věřil jsem proto, že jsem mu důvěřoval, a ostatně také proto, že jsem chtěl věřit.

Jen jednou mezi námi nastal chlad. Bylo to v prvních měsících války, když jsem ho zastihl s Vojtou Holečkem ve vinárně u Šutterů. Neviděl jsem oba delší dobu – studentská organizace se od války pravidelně nescházela, už proto, že mnozí, jako například Vojtěch Holeček, narukovali na vojnu a já byl ostatně proti zvyku zaměstnán studiem. Bylo to naše první setkání od počátku války. Seděli jsme spolu, popíjeli a mluvili, ale pořád jsem měl pocit jakési cizoty. Byl jsem vždy až chorobně citlivý a od dětství jsem trpěl pocitem, že moji známí o mne vlastně nestojí a že mne ve své společnosti trpí jen ze zdvořilosti. Nejednomu známému jsem se zdál upjatým, zatímco jsem se obával, abych se nevtíral. Chystal jsem se tedy pod nějakou záminkou zmizet, ale pak přišla řeč na Belgii a já se pochlubil, že jsem napsal o ní a o jejím napadení Německem básničku. Vytáhl jsem ji z kapsy a Stašek mne vyzval, abych ji přečetl. Nepamatuji se již na její obsah a nepochybuji, že byla stejně nedoucká, jako všechny ostatní mé básnické výplody. Uměleckou nedokonalost provázela však štav-
natost protiněmeckých výrazů, jež by mi byla snadno mohla způsobit mnohé nepříjemnosti. Na mé druhy však působila příznivě. Vyjadřovala i jejich nenávisť k Němcům a Rakušanům. Stašek mi řekl rovnou, abych se nezlobil, ale

8 **Božena Viková-Kunětická** [1862–1934] – spisovatelka a dramatička, představitelka rodičího se feministického hnutí v českých zemích, do politického života se zapojila jako členka mladočeské strany. Roku 1912 byla zvolena do Českého zemského sněmu jako vůbec první poslankyně v historii, byť zákonodárny sbor se kvůli napětí mezi Čechy a Němci nikdy nesešel a vzápětí propukla první světová válka. V Československé republice krátce zasedala v senátu za národní demokracii, načež byla jmenována členkou České akademie věd.

že musel být opatrný. I mezi našimi druhy se objevili Rakušáci a že nevěděl, jak je to se mnou, zejména když jsem se mezi nimi tak dlouho neukázal. Od té doby náš poměr zůstal nezkalen. O osudech Staškových za druhé světové války nevím nic, s Vojtěchem Holečkem jsem se rozešel až po druhé světové válce, když opustil všechno, nač jsme věřili, a dal se do služeb komunistických držitelů moci. Má básnička, jež našťěstí upadla v zapomenutí jako všechny ostatní mé básnické pokusy, mi vynesla jediný honorář, který jsem v životě dostal za pokusy o básnění. Četl jsem ji v mladistvé bezstarostnosti dosti nahlas, aby ji mohli zaslechnout i u jiných stolů. A najednou se u nás objevil číšník a přinesl každému z nás po čtvrtce vína, bez objednávky a bez placení objednal je pro nás nějaký pan rada, který právě odešel a nám vzkázal po číšníkovi, že je potěšen našimi city, ale že nám radí, abychom byli opatrnější, protože lumpové jsou všude. Nevím, kdo byl ten pan rada, ale nebylo to prvně ani posledně, že jsem poznal sílu anonymní národní solidarity.

Staškovi i mně byl nejbližší Vojtěch Holeček, syn dělníka ze Smíchova a selské dcerky, jež svého syna vychovala v mladočešství a rusofilství. Stašek Holečka vždy označoval za předurčeného vůdce mladé generace a jednou snad i důstojného nástupce Kramářova. Byl to snad největší Staškův omyl. Dlouho se ovšem zdálo, že se Staškova předpověď splní. Holeček upadl do ruského zajetí, vstoupil do legií, dosáhl hodnosti majora, byl v Osvětové odbočce Vojenské správy Odbočky národní rady na Rusi a členem redakce Československého deníku, který vydávaly legie na Sibíři. Po návratu do vlasti byl nějaký čas pobočníkem J. S. Machara, tehdy generálního inspektora čs. branné moci, vstoupil pak do redakce Národních listů a po rezignaci Antonína Pimperera na šéfredaktorství se stal jeho nástupcem. O volbách r. 1935 byl zvolen poslancem za boleslavskou župu na místo dr. Františka Hodáče. O tom, jak skončila tato slibná kariéra po jeho návratu z koncentračního tábora v Buchenwaldu, budu mluvit ještě při jiné příležitosti, protože Vojtěch Holeček byl mi ze všech členů studentské organizace nejmilejší a měl jsem s ním také nejvíce styků.

Studentská organizace Národní strany svobodomyslné je dnes zapomenuta, jako je zapomínána – pokud není ostouzena – strana sama a naživu je dnes již jen velmi málo z těch, kteří prošli jejími řadami. Nebude dlouho trvat a zemře poslední z nás. Pamětník oněch dob, snah a nadějí má proto povinnost ji připomenout. Byli jsme družinou mladých lidí, různých povah a nadání, velmi protichůdných zálib a temperamentů, ale nebylo mezi námi nikoho, kdo by byl aspirantem na koncesovanou politickou živnost. Všichni jsme byli vřele oddáni národu, svobodomyslnosti a pokroku, všichni jsme byli ochotni sloužit, protože jsme to považovali za nejvyšší povinnost, již je nutno plnit ochotně a do všech důsledků. Nikdo z nás nešel do organizace v naději, že tam položí základy své kariéry, jež by mu umožňovala komandovat národ a mít se dobře

na útraty veřejnosti. Zajisté, i mezi námi se našli lidé, kteří potom šli docela jinou cestou. Rozhodně to nebyly nejlepší povahy, jež si později vyšlapaly cestičku k velmi krátkodobé a málo čestné „kariéře“ tím, že se obrátily zády k víře a nadějším mládí.

O novinách a novinářích

Před první světovou válkou vypadaly noviny docela jinak než za války a hlavně po ní. Teprve válka a po ní následující prudké změny ve světě jsou počátkem většího zájmu veřejnosti o zprávy. A stupňovaný zájem o zprávy zvýšil také podstatně rozšíření tisku. Před válkou se noviny nečetly tak horlivě a soustavně. Náklad denních listů byl proto mnohem menší, než tomu bylo později. Také jejich obsah byl v podstatě jiný. I dobré noviny kladly mnohem méně důrazu na stránku zpravodajskou a mnohem větší na články, jichž bylo mnoho a často také hodně dlouhých. Jevilo se to také v zevní úpravě novin. Nepamatuji se, že bych byl do vypuknutí války viděl na některém listě titul přes celou stranu. Titulek na dva sloupce byl uznávaným maximem, a to ještě jej mnozí viděli neradi. Pamatuji se, že státoprávně pokrokový deník *Samostatnost*, který si potrpěl na poněkud nápadnější úpravu než ostatní pražský tisk, měl jednou na první straně zprávu o zatmění slunce nebo o skvrnách na slunci a opatřil ji titulem přes dva sloupce. Ten den jsem slyšel od mnoha známých přísné odsudky senzacechtivosti, pěstované *Samostatností*. Tak malichernou věc dát na první stránku, a ještě ji opatřit tak velikým nadpisem! Výstřely v Sarajevě zahubily nejen rakousko-uherskou monarchii, ale zničily také určitý druh světa, jenž sice měl své vady, ale nebyl ve všem tak špatný, jak si mnozí mysli a snad dosud myslí.

Ačkoliv český tisk měl celkem omezené rozšíření, nebylo lze pozorovat nějaké přehnané obchodní soutěžení mezi listy. Každý vydavatel se ovšem docela pochopitelně snažil zvýšit náklad a získat co možná nejvíce obchodních inzerátů, protože to zvětšilo jeho zisk, či spíše zmenšilo jeho prodělky, protože na novinách se obvykle nevydělávalo a sotva kdo z nich zbohatl. Ale obchodní stránka novinářského podnikání, ač nebyla a nemohla býti přehlížena, hrála vedlejší úlohu vedle stránky politické. Předválečná doba neznala pojem „novinářského průmyslu“, čistě obchodního vydávání novin. Noviny se nevydávaly pro zisk, ale aby hlásaly určité názory, a proto veřejnost nemilovala listy, jež by se nebyly vázaly na nějaký politický nebo názorový směr. Havlíčkovská tradice byla v českém tisku oné doby všemocná. To neznamená, že se v českém tisku vyskytovali sami Havlíčkové, ale zjevy prodejných nebo ohebných novinářů, kteří jednou psali tak a podruhé onak a řídili se příkazy toho, kdo platil, a ne svého svědomí, byly velmi vzácné a zahrnuty obecným opovržením.

V období, o kterém píši, řádila v českém tisku dosud cenzura, ale nebylo již staré persekuce, o níž mluvili starší pamětníci. Když kolega vypravovával, jak se v dětství chodil dívat na redaktora Národních listů Vávru Haštalského⁹, který byl vězněn dva roky „pod věží“ na Karlově náměstí a měl na nohou okovy, byla to už jen legenda, vzpomínka na doby, o nichž jsme soudili, že se již nikdy nemohou vrátit. Kdo z nás tušil, že mohou nastat časy ještě horší? Český novinář nebyl již jednou nohou v kriminále, ale zpravidla byl chudý jako kostelní myš a velmi špatně placen. Některé noviny platily své redaktory opravdu žebrácky a někdy i hodně nepravidelně, ale ani vydavatelé novin zpravidla z této činnosti nezbohatli. Spíše naopak. Být novinářem a zejména politickým novinářem však znamenalo tehdy zastávat důležitý národní a veřejný úřad. Činilo jej to příslušníkem vůdcovské garnitury národa. Tehdy nebylo významného politika, který by nebyl buď novinářem, nebo alespoň stálým spolupracovníkem některého listu. Tisk byl chudý. Nemohl si mnoho dovolit. Proto také nebylo zvykem vysílat zpravodaje do ciziny. Noviny mívaly většinou parlamentního zpravodaje ve Vídni, ale mnohé z nich z úsporných a praktických důvodů pověřily tímto úkolem poslance své strany.

Hlavním zdrojem zpravodajství českých novin o tom, co se dělo v monarchii a v zahraničí, byla c. k. korespondenční kancelář „Korbyro“¹⁰, jež dodávala českým listům zprávy toporně z němčiny přeložené. Kromě toho měl každý list síť dobrovolných dopisovatelů v nejrůznějších místech českých zemí a někdy i v cizině, kteří sdělili vše důležité i nedůležité, co se kde přihodilo. Zejména Národní politika měla síť takovýchto domácích zpravodajů neobyčejně rozvětvenou. Ale zprávy nebyly to hlavní. Po válce to vypadalo ovšem již hodně divoce, protože se tehdy noviny začaly předhánět ve zpravodajství, ale pro předválečné nazírání na zprávy jako na součást novin to bylo opravdu charakteristické. Ne nejnovější zpráva, ale nejlepší úvodník, to byla ctizádost tehdejšího žurnalistu.

Proto je také pochopitelné, že reportérů bylo poměrně málo a že nebyli těmi nejváženějšími členy redakce. Reportérství bývalo zpravidla prvním stupínkem v novinářské kariéře. Jen někteří zůstali v tomto oboru z náklonnosti a mnozí tam také uvázli z neschopnosti dostat se „výše“. Zvláštní, za republiky docela vyhynulou kategorií reportérů byli ti, kteří chodili na velké slavnosti, slavné pohřby, hostiny a bály a s podivuhodnou přesností zaznamenávali, kdo tam byl a jak byla která dáma oblečena. Soudní síň bývala obvyčejně zanedbávána. Jen velké senzační procesy upoutaly jakousi pozornost. Politické procesy se ovšem nepovažovaly za doménu soudních zpravodajů, ale patřily plně do

9 **Vincenc Vávra Haštalský** [1824–1877] – právník, novinář, překladatel z francouzštiny, účastník revolučních událostí roku 1848 v Praze a činovník řady studentských spolků; za Bachova absolutismu vězněn.

10 Oficiální název zněl C. k. telegrafní a korespondenční kancelář [K.K. *Telegraphen-Korrespondenz-Büro*], vznikla k 1. lednu 1860.

sféry redaktorů politických. Ovšem, byli zde dva soudní zpravodajové, kteří se těšili znamenité pověsti, totiž Ignát Herrmann¹¹ z Národních listů a Josef Hejda z Národní politiky. Oba byli však uznávaní spisovatelé.

Mnohem menší úlohu hrávali takzvaní lokálkáři, to jest reportéři, kteří získávali – hlavně na policejním ředitelství – zprávy o zločinech a nehodách a sledovali míšení událostí menšího významu, jimž noviny poskytly velmi málo místa. Snad jediný významný z nich byl Josef Vejvara, jemuž se však v tehdejších Národních listech nedostalo mnoho příležitosti projevit mimořádné nadání, jež prokázal například tím, že našel vraha Valeše v Krči dříve než policie. Jiný znamenitý reportér Bubník přešel dokonce do služeb policie jako detektiv a na konci války a v prvních letech republiky se těšil pověsti jakéhosi československého Sherlocka Holmese.

I sport býval v českém tisku popelkou. Noviny znaly především tělocvik, a to ovšem jen sokolský, pokud ovšem z politických důvodů nebyl favorizován Orel nebo Dělnické tělocvičné jednoty. Průkopníkem sportovního (na rozdíl od tělovýchovného) žurnalismu byl u nás Vilém Heinz, který v Národních listech kladl váhu především a skoro výhradně na „lepší“ sport, jako na lehkou atletiku, šerm, veslařství, cyklistiku a automobilismus.

Zvláštní „ženská hlídka“ byla v oné době také velmi vzácná. O ženských věcech se psávalo ovšem v novinách hodně a psaly také ženy – do Národních listů psala například paní Renáta Tyršová, Eliška Krásnohorská, Eliška Purkyňová a mnoho jiných. První přímá „ženská hlídka“ se však objevila v Národní politice, řídila ji „Yvonna“ neboli Olga Fastrová¹², jež byla také první českou novinářkou z povolání. Miloslava Síssová, jež již před válkou působila v Národních listech, Pavla Buzková z Času, paní Ziegloserová a jiné, na něž si nevzpomínám, byly orientovány více politicky než „odborně žensky“. Také Marie Majerová, jež začala jako manželka Josefa Stivína psát do Práva lidu, měla již tehdy zájmy převážně literární.

Největší zájem věnoval český denní tisk před válkou politice, a úvodníkář byl proto nejvýznamnější a nejdůležitější osobou celého listu. Vedle politiky hrála velkou úlohu rubrika kulturní. Nebylo listu, který by nebyl přinášel pravidelné zprávy z oboru literatury, výtvarného umění, hudby, divadel, školství, věd a kulturního života vůbec. Kromě toho nebylo listu bez zvláštní nedělní přílohy, jejíž část byla věnována literární tvorbě, někdy čistě zábavné, a zbytek kritickým a poučným statím.

11 **Ignát Herrmann** [1854–1935] – novinář, humorista, autor oblíbených črt, povídek a románů z prostředí hlavního města.

12 **Olga Fastrová** [1876–1965] – spisovatelka, učitelka, překladatelka; než se stala dlouholetou redaktorkou Národní politiky, redigovala ženský časopis Vesna.

Také fejeton byl od dob Nerudových něčím, co musel mít každý list. Nebyl to vždy fejeton v pravém slova smyslu a ne každý, kdo psal „pod čárou“, to dobře dovedl. Snad nejznámějším, nejvlivnějším a nejprovokativnějším byl J. S. Machar, který psal do Času pod značkou „by“. Viktor Dyk psával do Samostatnosti, Zevloun (Ladislav Tůma) do Národních listů – po tolika letech si však člověk vzpomíná už jen na ty, s nimiž se znal a stýkal.

Charakteristickým znakem tehdejších novin byly romány na vystřižování, tištěné v knižní formě. Tyto romány byly velmi oblíbené, i když mnohdy nestály ani za ten špatný papír, na němž byly vytištěny. Ale hovělo to době, v níž se noviny nekupovaly na ulici od kolportérů. Za Rakouska byla pouliční kolportáž zakázána a lidé stejně dávali obvykle přednost tomu, aby jim noviny byly doručeny roznáškou, takže je měli včas k snídani. Listy věřily, že jim romány na pokračování předplatitele udržují.

Ranní noviny vycházely tehdy ve 4 hodiny ráno a ne jako později již v 8 hodin večer s datem následujícího dne. Některé deníky měly ještě polední nebo večerní vydání, jako doplněk vydání hlavního. Večerníky jako samostatné listy nebyly tehdy zvykem a teprve krátce před válkou se objevily tři první listy tohoto nového typu. Noviny se také tehdy neprodávaly všeobecně hluboko pod výrobní cenou. Tato zásada sice vadila jejich značnějšímu rozšíření, ale uchránila tisk před mnohými potížemi a nectnostmi, jimiž byl tisk postižen později. Jsem přesvědčen, že laciné noviny republikánské doby nám přišly příliš drahé, protože při shonu po velikém nákladu nevěnovaly pozornost některým věcem, jimž pozornost věnovat měly a jež by tisku doby předválečné docela jistě neunikly.

Denní listy před válkou

V posledním desetiletí před válkou byla Národní politika nejrozšířenějším deníkem a také nejbohatším. Mezi vzdělanými vrstvami nejvlivnějšími listy byly Národní listy a Čas. Národní listy tehdy již ztratily mnoho ze své původní pozice listu představujícího a formujícího veřejné mínění národa. Mladočešství bylo již na ústupu a pomalu je zatlačovaly jiné myšlenkové a politické proudy. Stále hlasitěji se ozývaly hlasy o „úpadkovém“ mladočešství. Nicméně mladočešství mělo dosud postavení dominující a Národní listy byly pořád nejpřednějším a největším českým deníkem. Mezi jejich spolupracovníky byli dosud nejvýznačnější představitelé českého myšlení politického, kulturního, vědeckého a hospodářského, v jejich redakci dosud seděl výkvět českého žurnalistu. Také čtenářstvo Národních listů samo představovalo výkvět národa, příslušníky svobodných povolání, vrstvy podnikatelské, úřednictvo, prostě vrstvy vzdělané a hmotně víceméně slušně situované.

Nejvážnějším oponentem a konkurentem Národních listů byl Čas. Novinářsky velmi nedokonalý a hmotně špatně situovaný, s malým počtem odběratelů a bez bohaté inzerce, Čas pronikl velmi důkladně do řad učitelských a do určité míry i mezi středoškolské profesory a radikálnější inteligenci. Jeho většímu rozšíření vadila především hašteřivost a dogmatická jednostrannost, jež byla jeho typickým znakem. Pisatelé v onom deníku vypadali jako sbor kardinálů sekty, jež vymáhala nejpřísnější pravověrnost. Realisté, když z původní trojice zakladatelů Masaryk, Kaizl a Kramář zůstal toliko první jmenovaný, byli opravdu politickou a kulturní sektou a Masaryk se ne nadarmo těšil v jejich řadách přezdívce Pastýř. Z každé řádky jejich časopisu číselo staré realistické diktum: „Kdo s tím nesouhlasí, je buď hlupák, nebo darebák.“

Kromě sektářství vadilo, že Čas důsledně spojoval svůj protiklerikalismus s něčím, co by se dalo nazvat klerikalismem protestantským. Česká veřejnost, jejíž nevlídný poměr ku katolické církvi byl diktován méně úvahami teologickými a filosofickými, ale skoro výlučně hledisky národními a politickými, nebyla ochotna odstraňovat nadvládu jedné církve, aby nastolovala nadvládu církve jiné. Kromě toho protestantské církve u nás, až na malé výjimky, nebyly pokračovatelkami husitství a českobratrství, ale vyrostly z idejí Luthera a Kalvína. Byly nám proto ještě cizejší. K tomu se pojilo ještě to, že český čtenář očekával od svých novin informaci a poučení a chtěl číst jejich názor, ale nesnášel dobře kantorský a kazatelský tón, jímž se Čas vyznačoval. Není proto divu, že se listu dařilo špatně, dokonce velmi špatně, ale na určitou část veřejnosti a zejména na studentstvo měl vliv docela neúměrný. Čtenářů nebylo mnoho, ale ti, kteří byli, zpravidla na Čas přísahali a četli jej jako evangelium. A měrou celkem značnou ovlivňovali své okolí.

Žádný z ostatních listů se ani zdaleka nemohl měřit svým významem s těmito oběma hlavními listy českých vzdělaných vrstev. Pokusím se nyní podat všeobecný přehled českého denního tisku, jak se na to pamatuji po více než padesáti letech plných převratů a změn.

Národní listy měly jako jediný český list veliký formát, který pro ně vybral dr. Julius Grégr, jenž měl úmysl vytvořit české Times. Kromě ranních Národních listů vycházelo ještě večerní vydání v mnohem menším formátu, myslím, že to byla tehdy přesná polovina formátu ranního listu. Šéfredaktorem byl Josef Anýž, po němž přišel Josef Hevera, který vedl list za války a byl pak odstraněn pro své rakušácké opatrnickví.

Čas měl tehdy malý formát, který teprve za republiky ustoupil formátu většímu, takzvanému středoevropskému. Typickým znakem byl úvodník bez nadpisu a podpisu, opatřený jen datem. Zabíral přesně první sloupec na straně a nikdy

nepřecházel do jiných sloupců. Šéfredaktorem byl dr. Jan Herben¹³. List se vyznačoval tím, že měl různé odborné rubriky, zvané „hlídky“, z nichž každá vycházela v pravidelný den v týdnu. Stejně jako Národní listy věnoval i Čas značnou pozornost slovenským věcem, o něž se ostatní listy nestaraly s větší pravidelností.

Státoprávně pokroková Samostatnost byla listem velmi svěžím a žurnalisticky mnohem lepším než ostatní české deníky, ač si finančně valně nestála. Mezi spolupracovníky a redaktory měla mnoho vynikajících osobností. Těšila se odbytu mezi celkem málo početnou radikálně nacionální inteligencí. Mezi redaktory Samostatnosti byli Viktor Dyk, dr. Antonín Hajn a dr. Lev Borský.

Nejrozšířenější a nejbohatší český list Národní politika vycházel ráno a v poledne. Jeho síla spočívala ve velkém nákladu, za který vděčil bohaté rubrice denních zpráv a drobných inzerátů v Malém oznamovateli. List si nepotrpěl ani na mnoho článků, ani na zvláštní zpravodajství z ciziny, měl však neobyčejně důkladné zpravodajství z domova, jež se v rubrice „denní zprávy“ objevovalo v podobě takzvaných lokálek. Tam se našly zprávy o nejrůznějších událostech dne, od jubilea některého ústavu nebo činovníka až k zločinům, nehodám a neštěstím, a to nejen v Praze a velkých městech, ale i z vesnic. V tehdejších puritánských dobách se pro toto zpravodajství lidé dívali nepříznivě na Národní politiku, ač mnohem větší nepřízeň zasluhoval list pro svůj naprostý nezájem o kulturu a za romány na vystříhování, jež se daly, až na nepatrné výjimky, zařadit šmahem do kategorie ohavných „krváků“. Národní politika přes všechny své možnosti neznamenal docela nic pro naše politické myšlení a pro naši kulturu, ač měla nedělní zábavnou přílohu s knižními recenzemi, jež dobrácky nekriticky psával prof. František Sekanina. O tom šel po Praze vtip, že když zemřel, dovolával se u sv. Petra vpuštění do nebe poukazem, že nikdy nikoho nestrhal. Zábavná příloha měla básničky a krátké povídky, krátký referát výtvarný a někdy i úvahu o vědě, ale bylo to jednou týdně. Snad nejlepší byly referáty o divadle, jež psal Karel Engelmüller. Politicky byla Národní politika zatuchle konzervativní jako poslední přežitek Národní (staročeské) strany. Její minulost byla ovšem lepší a v dřívějších dobách prošel tímto listem ne jeden významný český spisovatel.

Dva další listy staročeské orientace vydával dr. Edvard Baštýř. Jeden se jmenoval Hlas národa, obecně přezdíváný jako „Hlas maroda“. Vídeňským zpravodajem listu byl starý hodný pán jménem Langstein, otec neblaze proslulého Jiřího Hronka¹⁴. Druhým listem byl Kurýr.

13 **Jan Herben** [1857–1936] – publicista, historik, spisovatel, zakladatel a šéfredaktor Času, hlavní mluvčí masarykovského realismu, působil v Národních listech a Lidových novinách.

14 **Jiří Hronek** [1905–1987] – novinář, autor historických románů a literatury pro mládež, po druhé světové válce šéfredaktor Československého rozhlasu a Československé tiskové kanceláře; mezi lety 1946–1951 generální sekretář Mezinárodní organizace novinářů, likvidátor všech nekomunistických elementů z československé publicistiky.

Oba deníky měly skoro stejný text, lišily se jen tím, že Kurýr měl obrázkovou obálku. V poslední době před první světovou válkou oba listy již vegetovaly. Pro českou veřejnost byly nejen příliš zatuchle konzervativní, ale také příliš rakušácké. Když vznikla Československá republika, oba listy zanikly, aniž by byla veřejnost postřehla jejich zmizení.

Vegetující Stranu katolicko-národní bojovně obhajoval denní list nakladatele Václava Kotrby Čech, jenž se občas snažil získat větší odbyt tím, že měnil jméno, obvykle na Katolické listy, ale pak se zase vrátil k starému názvu, s nímž přešel do republiky, kde však nepřežil konkurenci Pražského večerníku a pak Lidových listů. Hlavní atrakcí listu byly úvodníky, jež psal dr. Rudolf Horský, farář u sv. Matěje. „Tatíček Horský“, jak mu obecně říkali i jeho odpůrci, byl všeobecně oblíben, ale bohužel nutno doznat, že obliba, jíž se těšil u odpůrců, byla spíše přízní projevovanou dvornímu šaškovi. Tento velmi učený muž psal totiž své úvahy vždy tak obšírně, rozvláčně a pohněvaně, tak nekompromisně dogmaticky, řečí tak zastaralou a tak přeplněnou citáty, že jeho články příliš často vypadaly spíše jako parodie než jako vážně míněné. Tímto dojmem působil alespoň na zlomyslnější odpůrce. Když po válce nakladatelství Kotrbovo vydalo knižně výběr z těchto článků v několika svazcích, kupovali je pro pobavení mnozí nevěrci. Byl jsem jedním z nich.

Národněsociální strana měla Českou demokracii, kterou později překřtila na České slovo. Tehdy se nikomu ani ve snu nezdálo, že to bude jednou podnik tak bohatý a tak prosperující. Večerní České slovo, jež se po válce stalo nejrozšířenějším ze všech večerníků, které všechny nákladem předstihly raníky (před válkou tomu bylo opačně), vzniklo až v posledních letech před válkou. Ať už České slovo patřilo přímo Václavu Klofáčovi nebo straně a pak Melantrichu, nikdy se mu před válkou nedařilo příliš dobře. Jak strana, tak i její orgán si potrpěl na hrubosti a skandalizování politických odpůrců. Masaryk byl v Českém slově ve zvláštní neoblíbě. Nemohli mu tam přijít na jméno.

List sociální demokracie Právo lidu byl tehdy ještě o mnoho těžkopádnější a koženější než po válce. Tento suchopárný, ale obvykle slušný list byl čten v lepších skupinách dělnictva a trochu mezi studentstvem a inteligencí. Na některé působil již tehdy přitažlivě marxismus a jeho vědecké prý nároky, ale většímu rozšíření vadilo právě dogmatické lpění na doktrínách, jež nikdy nezapustily hluboké kořeny v myslích českého lidu a zejména pak stanovisko proti českému státnímu právu. Naproti tomu mnoho zájemců získával F. V. Krejčí, jenž řídil kulturní rubriku listu a dovedl veřejnosti předkládat socialismus lidsky a snad utopisticky. Nebyl jsem sám, kdo četl se zájmem Krejčího studii o Máchovi *Zrození básníka* a jeho vidinu *Sen nové kultury*. Rozšíření Práva lidu jako ostatně celé sociální demokracii vadila také závislost na rakouské sociální demokracii a jejím vídeňském vedení. Právo lidu začalo vy-

dávat večerník, když s tím předtím začalo České slovo, ale mnoho úspěchu s tímto podnikem nemělo. Soudruzi tehdy nedovedli ještě pěstovat šarlatánství, jako to dovedli bratří od první chvíle svého výskytu.

Agrární strana měla Venkov, ale ten nebyl znám širší veřejnosti, zejména ne v městech. Pochybuji, že jsem jej měl před válkou vůbec někdy v ruce. Nevím také, začal-li laciný Lidový deník, taktéž agrární, vycházet v Praze již za Rakouska, či až po válce. Dokud jsem se nestal novinářem z povolání, nedostal jsem jej vůbec do ruky. Naproti tomu agrární večerník Večer jsem dobře znal. Byl určen pro Prahu a jiná větší města a svou svižností stál na prvním místě v tomto novém druhu žurnalismu. Teprve po válce byl předstižen Večerním Českým slovem.

Pro vysoce loajální publikum vydávala v Praze c. k. vláda deník pod jménem Pražské noviny, jež ovšem neměly s havlíčkovskou tradicí docela nic společného. Tu a tam jsem ty Pražské noviny dostal do ruky, ale nenamáhal jsem se valně je důkladně pročíst. Byl to list tak bezbarvý a nudný a přitom z něho rakouské vlastenectví přímo kapalo. Kdo nemusel je odebírat, nečinil tak. Vláda vydávala v Praze také německy psaný list, zvaný Prager Abendblatt. Vídal jsem jej někdy v kavárnách, ale nemyslím, že jsem jej kdy vzal do ruky. Pochybuji ostatně, že jej četli Němci. Ti měli své noviny, ale o těch z oné doby nemohu mnoho říci. Pamatuji se, že v Panské ulici vycházel Prager Tagblatt, ne právě nakloněný českým snahám. Jak jsem slyšel, měl list již tehdy vysokou úroveň a jeho redaktori, stejně jako jeho čtenáři, se většinou rekrutovali z kruhů německo-židovských. Čistě německá a hystericky německo nacionální byla „tetka z Annenské ulice“, totiž Bohemia, jež této tradici zůstala věrna až do konce druhé světové války. Za republiky mne Bohemia žalovala pro urážku na cti, protože jsem ji obvinil (právem) ze styků s Hitlerem, nebo s jeho poskoky.

V Beaufortově nakladatelství v Jungmannově tiskárně vycházel český, ale německy psaný list Politik, později přezvaný na Union. Byl to list hodně konzervativní obsahem i úpravou, založený již za staročeské éry, ale podle toho, co jsem slyšel, dobře informoval cizinu o českém životě a českých snahách. Vládní Prager Presse, jež za republiky převzala tento úkol, byla mnohem bohatší, mnohem novinářsky dokonalejší, ale sotva účinnější a lépe sloužící zájmům národa.

Mimopražský tisk do Prahy málo přicházel a hlavní zájem o něj měli ovšem lidé z oněch krajů, ale pražský tisk byl již tehdy celonárodní. Některé krajinské deníky měly však tehdy velmi dobrou pověst a je škoda, že je po válce pražský tisk docela zatlačil a mnohé existenčně zničil. Byl tu především Český deník dr. Lukavského, zastávající mladočeské názory, stejně jako Moravsko-slezský deník v Ostravě, jenž měl filiální redakci v Národních listech, od

nichž přejímal zpravodajství. Brněnské Lidové noviny měly tehdy hodně daleko do svého pozdějšího rozšíření a vlivu. Četlo se je skoro výhradně na Moravě. V době potyček dr. Adolfa Stránského („starého Stránského“ pro mou generaci) se stranou mladočeskou byly mnohem „pokrokovější“ a „protiklerikálnější“ než Národní listy. Teprve za války, když byly Národní listy rakouskou perzekucí zakázány, začínaly „lidovky“ získávat odběratele a vliv v království. Jejich rozkvět nastal však až po válce, kdy se začaly těšit morální i hmotné podpore Hradu.

Velmi dobrým a slušným listem byla i sociálnědemokratická Nová doba v Plzni, stejně jako moravsko-slezský Duch času. V Brně kromě „lidovek“ vycházela velmi konzervativní Moravská orlice, jež však byla už na plném ústupu ze své někdejší slávy. Trochu více se v Praze četl olomoucký Našinec, protože vzdělanější katolické kruhy mu právem dávaly přednost před Čechem. Z Brna docházela do Prahy také sociálnědemokratická Rovnost, jež byla marxisticky pravověrnější a ještě více na Rakousko orientovaná a mluvila za křídlo centralistů, tj. vídeňskému vedení věrných sociálních demokratů, proti pražským autonomistům, to jest soudruhům, kteří chtěli plnou samostatnost své strany. V době krize v sociální demokracii, jež nastala za války, představovala krajní levicu a po válce statečně bojovala za bolševictví.

Tento výpočet není ovšem ani zdaleka úplnou nebo přibližně přesnou bibliografií českého tisku v posledních letech před válkou. Nechce jí ani být. Před válkou jsem prostě neměl ani čas, ani zájem sledovat pozorně denní i jiný tisk a všechno, co jsem četl, bylo jen pro mé soukromé poučení a pobavení a pochopitelně jsem četl jen to, co mne zajímalo a z toho ještě jen to, co mi bylo dostupné. Neměl jsem ani zájem, ani příležitost sledovat tisk tak, jak jsem činil po válce, když jsem seděl v redakci a noviny všeho druhu mi přišly jaksi automaticky na stůl.

Závěrem bych chtěl říci, pokud může mít nějakou cenu úsudek nedoložený soustavnějším studiem tisku z doby Rakouska, že naše tehdejší noviny, ať dobré či špatné, byly především politické. To, co jsme za republiky nazývali tiskem bulvárním, by se tehdy nebylo udrželo. Veřejnost by to nebyla strpěla. Za republiky byly noviny nesporně technicky dokonalejší, jejich obsah bohatší a jejich polemické pŕtky snad umírněnější a formou uhlazenější, ale sotva lze říci, že by se byl tisk jako celek více přiblížil Havlíčkově tradici, než tomu bylo za Rakouska. I za republiky byla Havlíčkova tradice závazným zákonem, ale mnoho listů, zejména večerníků, se začínalo jí již vymykat a se jí protivit. Noviny byly bohatší, ale některé chtěly příliš zbohatnout, a to za každou cenu.

Volná myšlenka před válkou

Poměrně brzy v dospívání jsem se začal zajímat o hnutí Volné myšlenky¹⁵, i když jsem s ní před válkou nenavázal přímé styky. Rozhodně jsem netušil, že budu jednou psát do jejích časopisů, redigovat je i její nakladatelství, a že dokonce budu po nějaký čas i jejím předsedou a nesporným vůdcem. Myslím, že to byla především četba Macharových knih, jež mne přivedla do sféry tohoto hnutí, i když má ostatní četba tomu hodně napomáhala. Například Macharova *V záři helenského slunce* mi dala o antice představu docela odlišnou od té, již jsem nabýval ve škole. Tam to byl předmět někdy zajímavý, někdy nudný, ale vždy podávaný tak, že nechal člověka chladným. Byla to prostě učební látka, již bylo potřeba věnovat pozornost, protože z ní byly známky. U Machara to bylo docela jiné. Přiblížil antiku, oživil a rozehrál ji, dal jí význam a smysl i důležitost a zaujal tak mne i jiné proti všemu, co bylo s ní v rozporu, nebo ji dokonce ohrožovalo. Na Volnou myšlenku jako organizaci mne však upozornily dvě jiné publikace. Jednou z nich byla příkře protiklerikální a protikatolická brožurka Karla Horkého *Sedm dní v Lourdech*, jež měla všechny znaky britkého pera autora, jež jsem vždy ctil a obdivoval. Druhou pak byla brožurka Karla Pelanta, dnes již také zapomínaného znamenitého českého novináře, *Listy z kongresu Volné myšlenky v Římě*. Byla to velmi svižně napsaná reportáž, jež mne zaujala svým obsahem a přitom mi připomenula, že také v Čechách působí organizace, zastávající názory, velmi shodné s těmi, jež jsem choval. Byl jsem ovšem tehdy ještě přesvědčen v zajetí čistě literárních zájmů a aspirací a podléhal „umění pro umění“, abych svůj zájem projevili nějakým přidružením se k oné organizaci. Nebyl jsem ještě spolkařem a studentská organizace mladočeská byla maximem toho, co jsem po této stránce snesl. Byl jsem ostatně příliš mlád, aby Volná myšlenka měla již tehdy zájem o mou osobičku. Tehdy jí dominovali vážní páni, z nichž každý měl již určité společenské postavení a jméno ve veřejném životě. Byli to dr. Theodor Bartošek, pozdější komunista, Vilém Weingärtner, který redigoval její časopisy, Julius Myslík, tehdy redaktor Práva lidu a také spoluredaktor jejího tisku, Jaroslav Motyčka, pozdější pokladník a hodně dlouho spiritus rector její organizace, Karel Pelant a mnoho jiných. A kromě toho byl zde značný okruh spolupracovníků a příznivců, jako například čestný předseda Volné myšlenky a „papež pozitivismu“ univerzitní profesor František Krejčí, dr. František Drtina, Vojta Beneš a jeho bratr Edvard, který pro „Knihovnu Volné myšlenky“ přeložil Volneyovu knížku *Zříceniny*, dosud na římském indexu knih zakázaných, dále dva kněží, vystoupili z církve, Ladislav Kunte a František Loskot a bezpočet jiných významných

15 Antiklerikální a ateistické hnutí, prosazující odluku církve od státu. Na přelomu 19. a 20. století sílilo v řadě zemí, česká sekce byla založena roku 1904. Jejím nejznámějším představitelem byl básník Josef Svatopluk Machar.

osobností našeho národního života. Volná myšlenka nebyla tehdy hromadnou organizací, jíž se stala později, ale spíše jakýmsi volným komitétem kulturních pracovníků. Teprve po válce začal Jaroslav Motyčka budovat organizaci hodně početnou.

Vliv Volné myšlenky byl značný, hlavně v důsledku její intenzivní publikační činnosti. Vydávala dvě revue. Jednou z nich byla Volná myšlenka a druhou Volná škola. V posledních letech před válkou přibyl k těmto měsíčníkům revuálního rázu týdeník novinové formy Neruda a dvouhaléřový lidový list Havlíček, jímž se hnutí pokoušelo proniknout do nejlidovějších vrstev národa. Kromě toho tu vycházely levné a celkem lidově psané knížky. Kanceláře Volné myšlenky byly na Královských Vinohradech v Korunní třídě v domě knihtiskárny Koníčkovy, v níž se tiskly její publikace. Zdá se, že se jí tehdy hmotně dařilo docela dobře, ač její činnost byla podlamována a ztěžována rakouskou cenzurou, jež často zabavovala její časopisy nebo i knižní publikace. Kromě toho, být volným myslitelem nebylo za rakouských dob nikomu na prospěch. Katolická církev měla v habsburské monarchii dominující postavení a úřady se snažily církvi přisluhovat, stejně jako ona přisluhovala režimu a dynastii. Toto spojení církve a státu přišlo církvi velmi draho, když nastal rozchod s Rakouskem a Habsburky.

Volná myšlenka z ohledu na panující poměry nepožadovala také před válkou na svých členech, aby vystoupili z církve. Být bez vyznání náboženského vystavovalo rakouského občana mnoha nepříjemnostem ze strany úřadů a zejména to znemožňovalo nekonfesioním věnovat se některým zaměstnáním. Počet lidí bez vyznání náboženského byl tehdy proto velmi malý, rozhodně nepatrný v poměru k počtu osob, jež se niterně rozešli s církví a formálně to provedli až po převratu, kdy padly všechny úřední i jiné překážky.

Mírnější formou rozchodu s katolickou církví byl přechod do některé z četných evangelických církví. Ani evangelíci nebyli ovšem docela rovnoprávní, například pro učitele bylo stejně beznadějně být evangelíkem jako bezvěrcem, protože nedostal místo. Ale protože evangelické církve byly utiskovány, byl jejich poměr k Volné myšlence celkem dobrý a vedl na čas k spolupráci, jež přestala až několik let po převratu, kdy se někdejší přátelství změnilo v chlad a zjevnou nevráživost.

Již tenkrát se ve Volné myšlence objevovaly zárodky pozdějších ideových sporů, jež později toto hnutí nebezpečně ochromovaly a s nimiž jsem musil zápolit po celou dobu svého aktivního funkcionářství v hnutí po válce. Na jedné straně zde byl rozpor v názorech na náboženství samo. Rozhodní odmítači každého náboženství a všech církví a zastánci důsledného ateismu nebo alespoň agnosticizmu byli dosud v menšině. Většina stoupenců, do značné míry pod vlivem Masarykovým, byla ochotna připustit existenci náboženství nedogma-

tického a jejich odpor byl zaměřen proti katolické církvi a jen proti ní. Všechny publikace se zabývaly touto církví, jejími dogmaty a její nesnášenlivostí. A byli i další, kteří se omezovali na protiklerikalismus, na odmítání zásahů církve do veřejného života. Tento rozpor vedl později k vnitřní explozi.

Druhým rozporem, který po válce vedl k přímé a nebezpečné krizi a nakonec i k roztržce v hnutí, bylo rozdělení mezi liberály a pokrokové lidi na straně jedné a na socialisty na straně druhé. Těžko říci, kterých byla většina, protože již tehdy se sociální demokraté alespoň oficiálně snažili separovat od hnutí, jež nebylo výlučně sociálnědemokratické a proti Volné myšlence začali budovat vlastní Svaz dělnických monistů.¹⁶ Nelze ovšem tvrdit, že názorový rozdíl mezi socialisty a nesocialisty působil v oněch dobách nějaké zjevné potíže a že se daly předvídat pozdější krize z toho plynoucí. Před válkou totiž vypadal u nás i všude jinde socialismus docela jinak než po válce. Přes všechno přímo náboženský kult Marxe a Engelse, přes všechno holdování myšlence proletářské revoluce, diktatury proletariátu a podobně, socialistické hnutí mělo ráz výrazně svobodářský a demokratický. Domnívalo se, že marxismus, jež tehdy ovšem mohl vykládat každý podle svého, hlavně jako „vědecký socialismus“, povede k vytvoření společnosti nejen sociálně spravedlivé, ale i opravdu svobodné, demokratické, osvícené a především snášenlivé. Po této stránce se ideály tehdejších socialistů značně kryly s představami těch volných myslitelů, kteří nevsadili všechno na socialistickou kartu. Teprve po bolševické revoluci v Rusku, jež infikovala i naše socialistické hnutí totalitními bacily, nastal pronikavý rozpor mezi oběma složkami hnutí Volné myšlenky. Tento rozpor je ochromoval v prvních letech po válce, až vedl k přímé roztržce na pardubickém sjezdu roku 1925, na němž jsem prvně vystoupil jako delegát a byl také prvně zvolen do ústředního výboru na protisocialistickou kandidátku, na níž byla ovšem celá řada starých socialistů. To však patří už do docela jiné doby. Ale protože hnutí Volné myšlenky hrálo důležitou úlohu v mém životě i v životě našeho národa, je potřeba uvést tuto předhistorii.

Jak jsem se stal novinářem

Kdybych po všech životních zkušenostech, bojích a zklamáních začínal svůj život znova a od samého začátku, věnoval bych se zase novinářství. V mládí ovšem, když jsem plánoval svůj život, měl jsem vidiny docela jiné a ani ve snu mi nenapadlo, že bych se mohl usadit v novinách a upsat se jim. Dlouho jsem kolísal mezi nejrůznějšími možnostmi a snil o rozmanitých kariérách, ale až do chvíle, kdy jsem propadl žurnalismu, jsem na tuto životní dráhu ani

16 Komunisté v roce 1926 založili Svaz proletářských bezvěrců, který zanedlouho dosáhl 25 000 členů.

nepomyslel. Musím doznat, že jsem měl novináře v náležitě neváznosti. V mé hodně snobské škále duchovní hierarchie stáli docela nejnižší. Považoval jsem je za pouhé řemeslníky, někdy i za nádeníky, kteří za plat slouží svému zaměstnavateli a nemají vlastní vůle a také schopnosti dělat něco lepšího. Jako mnozí v mé generaci jsem myslel, že český novinář má Havlíčka na jazyku a ne v srdci. Teprve později jsem se přesvědčil o svém omylu a uvědomil si, že pomalu každý, kdo u nás v duchovním a veřejném životě něco znamenal, prošel novinami a měl k nim blízký poměr.

Do novin jsem se dostal čistou náhodou, ač je pravděpodobné, že nebýt jí, byl bych se tam dostal jinak, protože co je člověku souzeno, tomu neuteče. Jsem přesvědčen, že mi novinářství bylo souzeno. Ale zprvu to byla opravdu jen veliká náhoda. Byl konec války a má zdravotní dovolená z vojny se změnila v superarbitraci.¹⁷ Byl jsem volný jako pták a přemýšlel co podniknout, abych měl jakous takous existenci. Do dalšího studia se mi již nechtělo, ač mne rodiče k tomu nabádali. Ale na vojně jsem jaksi duševně zlenivěl a vzal-li jsem do ruky nějakou učebnici, přemohla mne únava a chtělo se mi spát. Nejradyji bych se byl věnoval spisovatelství, ale věděl jsem, že bych se tím neuživil a kromě toho, peníze jsem potřeboval hned. Nechtěl jsem být přítel otcí nebo staršímu bratru, nejen z ohledu na ně, ale také proto, že po pobytu na vojně jsem chtěl být nezávislým a dělat si, co chci.

Tehdy jsem se zase stýkal pravidelně s Michalem Marešem¹⁸, jenž šťastně unikl vojenské službě. Mareš mi jednoho dne oznámil, že co nejdříve bude vycházet nový velký moderní deník, v němž bude členem redakce, a že bych do toho listu mohl přispívat. Jednoho dne mi přivedl svého tehdy nerozlučného druha, profesora Stanislava Popelku, kulhavého mužička s pisklavým hláskem a poněkud nelibě páchnoucím dechem. Popelka mi sdělil, že je národohospodářským redaktorem nového deníku, jenž právě začal vycházet pod jménem Tribuna, a že by potřeboval pomocníka, který by za něho dělal věci, na něž mu nezbývá čas. O národním hospodářství jsem tehdy mnoho nevěděl, protože mne valně nezajímalo. Několik let před válkou jsem se dal zapsat do

17 Kopecký sloužil v c. k. armádě tři roky, šest měsíců a šest dní, sloužil na Slovensku, Podkarpatské Rusi a v Haliči. Do bojů první světové války krátce zasáhl na ruské frontě, kde se mu nepodařilo přeběhnout a přihlásit se k československým legiím, jak zamýšlel. Namísto toho vážně onemocněl a strávil značnou část války po léčebných ústavech. Na stále prodlužované zdravotní dovolené se dočkal pádu Rakouska-Uherska.

18 **Michal Mareš** [1893–1971] – spisovatel, básník a novinář, v mládí se hlásil k anarchistickému hnutí, za první republiky vstoupil do KSČ. Psal pro Tribunu a Rudé právo. Po druhé světové válce upozorňoval na nezákonnosti páchané Revolučními gardami a SNB, za což byl ze strany vyloučen a po únoru 1948 uvězněn.

večerního kursu Osvětového svazu¹⁹, v němž o národním hospodářství vykládal velmi lidově úředník živnostenské banky Žižka, o němž se tvrdilo, že je potomkem trocnovského hrdiny. Pak jsem ovšem chodil na přednášky prof. Kolouška a prostudoval jeho trojdílnou učebnici, ale pořád jsem se do národního hospodářství nedovedl zamilovat. Snad to bylo proto, že jsem byl pořád ještě příliš zaujat literaturou a ostatními druhy umělecké tvorby, takže jsem takové věci jako národní hospodářství a žurnalistiku vůbec považoval za něco nižšího a nedůstojného opravdového intelektuála. Naproti tomu jsem byl přesvědčen, že když jsem se prokousal Kolouškovou učebnicí, nemá pro mne národní hospodářství žádná tajemství. Popelkovou nabídkou jsem nebyl právě nadšen, ale uvažoval jsem o ní a nakonec usoudil, že život v novinách je stejně lenošný a že mi tak zbude dost času, abych se připravil na něco lepšího. Dodal jsem si tedy odvahy a zašel do redakce Tribuny v Jungmannově ulici v tiskárně Beaufortově. Tribunu jsem předtím neviděl, ale jeden výtisk jsem si koupil, abych vůbec věděl, jak vypadá a kde je. Vešel jsem do redakčních místností a hledal redaktora Mareše nebo redaktora Popelku, redakční sluha kroutil hlavou a ujistil mne, že tam takové pány nemají. Stál jsem na chodbě v rozpacích, když se pojednou z jednoho pokojíčku otevřely dveře a z nich vyšel Arne Laurin²⁰, který, jak jsem později zvěděl, byl oficiálně zástupcem šéfredaktora a ve skutečnosti byl faktickým šéfem listu. Laurin, s nímž jsem se znal již slušně dlouho, se mne zeptal, co hledám, a když jsem mu sdělil, co mne do Tribuny přivedlo, dal se do smíchu. Řekl mi, že Popelka mu přinesl asi dva články, jež hodil do koše, protože za nic nestály, a že se Mareš okolo listu ometá a nosí zprávy, jež někdy stojí za otištění a jindy jdou také rovnou do koše. Redaktory listu nejsou a pokud jde o mne, Tribuna mne nemůže potřebovat, protože se do novin naprosto nehodím. Jsem na to příliš hloupý a nevědomý. Po této sprše jsem se chystal odejít, ale Laurin mne zadržel. Prohlásil, že je ochoten mne přijmout jako externistu na řádkový honorář a že mým úkolem bude přinášet mu zábavné výplně, to jest krátké historky, ale ne mého vlastního výmyslu, protože by to podle Laurina za nic nestálo, ale vybrané z knih. Také pro rubriku fejeton bych mohl přinést nějaké překlady, ale ne nic původního. O to se nemám pokoušet, protože bych nic kloudného nesvedl. A k tomu přísné napomenutí: chci-li pro

19 Osvětový svaz vznikl v roce 1906 z iniciativy Národní rady české, vrcholného orgánu české politiky v Rakousku-Uhersku, jehož úkolem bylo v nedobrych podmínkách roztržitého politického života koordinovat národně politické zájmy českých stran a organizací. Postupně soustředil zástupce všech stran s výjimkou nejsilnější sociální demokracie. Svaz koncentroval českou inteligenci, pořádal přednášky, zajišťoval učební pomůcky a vydával časopis Česká osvěta. 2. dubna 1925 se Svaz transformoval v Masarykův lidovýchovní ústav, který ještě rozšířil spektrum aktivit a shromažďoval literaturu, prováděl statistiky vzdělávání v republice, spolupracoval se zahraničními výukovými centry, pořádal vlastní filmové produkce, koncerty a divadelní představení.

20 **Arne Laurin** [1889–1945], vlastním jménem Arnošt Lustig – novinář a organizátor žurnalistiky, dopisovatel mnoha česky a německy psaných pražských novin a časopisů; v roce 1938 emigroval do USA.

Tribunu pravidelně pracovat a do redakce docházet, musím být vždy pečlivě oblečen, ne jako šupák nebo blázen, hladce vyholen a učešán a nesmím dělat žádné dluhy. A proto, až mu přinesu první příspěvky, musím mu také přinést prohlášení od někoho vážného, třeba od staršího bratra, že mi bude dávat měsíčně alespoň 600 Kč, dokud si sám tolik nevydělám, protože nelze připustit, abych Tribuně dělal ostudu. Laurinovi jsem dodal hned následujícího dne žádané prohlášení, na němž jsem bratrův podpis dovedně vykouzčil sám. Tehdy jsem ovšem neměl nejmenší potuchy, že Laurin, který mne tak přísně varoval před dluhy jako něčím neslučitelným s novinářským povoláním, má sám plat vybraný již alespoň na rok dopředu a že se i jinak topí v dlužích a že mne bude později navádět, abych si bral zálohy na plat a půjčoval mu je. Musím ovšem ihned konstatovat, že Laurin dluhy pečlivě splácel a když náhodou peníze měl, půjčoval mně i jiným přeochoťně.

Tak jsem tedy mohl začít, ale nevěděl jak do toho. A zase mi pomohla náhoda. Vzpomněl jsem si, že jsem při jedné návštěvě u dr. Loevenbacha, advokáta a známého hudebního kritika, zahlédl několik svazků německých historek o hudebnících, zpěvácích a hercích. Zašel jsem k němu, vyložil mu svůj problém a požádal o zapůjčení těchto knih. Dr. Loevenbach měl zlaté srdce. Vybrakoval pro mne svou knihovnu, a ještě navíc mi nabídl peněžitou půjčku, když jsem se mu doznal, že slib měsíční dotace 600 Kč, který jsem u Laurina deponoval, je jen fikcí. A tak, vyzbrojen svazky zábavných historek a stokorunou, jsem se odebral do kavárny U Karla IV. a dal se do práce. První tři historiky jsem pečlivě přeložil a odnesl Laurinovi. Další jsem pak již začal natahovat a přikrášlovat, protože každý řádek znamenal pro mne 30 haléřů. Ovšem ani ta nejdelší historika nesměla být delší dvaceti nebo třiceti řádků a materiál se kvapně tenčil. Výdělek byl pranepatrný. Začal jsem tedy psát fejetony, a protože mi Laurin zakázal psát vlastní, podepsal jsem je směle vymyšleným holandským jménem. Laurin věděl, že jsem se kdysi začal učit holandsky, ale nevěděl, že jsem v učebnici nedošel dále než na prvních pár stránek. Laurin otiskl i tyto příspěvky, ale platil za ně jen poloviční honorář. Překlady se totiž platily hůře než příspěvky původní. Když jsem mu po čase přiznal, že jsem ho mystifikoval, tvrdil, že klam ihned prohlédl, ale že mne za mou drzost potrestal tím, že při vyměřování honoráře předstíral, že věří, že to je jen překlad. Nemyslím však, že to byla pravda, ale konečně na tom nezáleželo a nezáleží.

Takhle jsem pracoval ještě několik dnů, když mne najednou Laurin zavolal do svého pokoje a řekl mi, že Tribuna zavede rubriku „Soudní síň“ a pro tu že potřebuje soudního zpravodaje. Následujícího dne se měl u zemského trestního soudu konat senzační proces, na který mne pošle. Napiši-li dobrý referát, nechá mne pravidelně chodit k soudu a po čase navrhne, abych byl přijat za řádného člena redakce s měsíčním platem. Bude-li referát špatný,

vyrazí se mnou dveře a nemusím se pak již v Tribuně ukazovat. Ze zásuvky stolu vyňal napsané již potvrzení na dopisním papíře Tribuny, že jsem soudním zpravodajem listu. Laurin mi ještě sdělil, v kolik hodin a v které jednací síni se proces koná, a přidal k tomu napomenutí, abych oblečením nebo vystupováním nezpůsobil Tribuně ostudu. A referát že chce mít krasopisně napsaný včas na stole. To bylo všechno. O postupu před soudem a o věci samé jsem neměl nejmenší potuchy. Nevěděl jsem ani, jak to vypadá uvnitř soudní budovy. Poučení se mi nedostalo žádného. Patrně také nebylo v celé redakci nikoho, kdo by mi byl mohl dát radu. Tak začala má kariéra soudního zpravodaje, jež trvala přibližně jeden rok. Ve zkoušce jsem obstál, zase díky laskavé náhodě, jež nesmělému začátečníku přivedla hned v první minutě dva ochotné kolegy, kteří mi pomohli svou radou, bez níž bych sotva byl co svedl. Jedním z nich byl Ivan Olbracht²¹, tehdy ještě soudnickář Práva lidu. Druhým pak byl můj pozdější švagr Oldřich Daněk, který byl tehdy soudním zpravodajem Venkova a stal se později zástupcem šéfredaktora onoho listu. Ale to už je jiná historie. Z externisty jsem se stal velmi rychle řádným členem redakce s královským platem 600 Kč měsíčně. Později to bylo již 800 Kč a od nového roku dokonce již 1000 Kč. Můj existenční problém byl vyřešen – tehdy jsem ovšem myslel, že jen přechodně – ale u novin je to tak, že „jen drápkem uvázl, lapen ptáček celý“. Brzy tomu bude padesát let, ale nelituji toho.

Novinářská burza v Tůmovce

Hned první den mého působení jako soudního zpravodaje mne uvedl na novinářskou burzu, jejímž sídlem byla kavárna „Tůmovka“²², těsně u budovy zemského trestního soudu, v níž se soustředila převážná většina procesů, o nichž se v novinách pravidelně referovalo. K malým okresním soudům jsme chodívali jen výjimečně, protože případy tam projednávané nebyly ani valně důležité, ani příliš zajímavé. Divizní soud na Hradčanech o návštěvy novinářů ani trochu nestál a jeho činovníci se snažili, jak jen mohli, zabránit příchodu těchto civilistických vetřelců. K obchodnímu a civilnímu soudu jsme také nechodili. Případy tam projednávané byly příliš odborné a zřídka kdy budily veřejný zájem. Myslím, že za celý rok svého působení u soudu jsem byl v budově v Celetné ulici jen asi dvakrát nebo třikrát.

Burza soudních zpravodajů byla svépomocným zařízením, velmi praktickým, prospívajícím jak jejím členům, tak

21 **Ivan Olbracht** [1882–1952] – prozaik a překladatel, začínal jako sociálnědemokratický a poté komunistický novinář; za první republiky dvakrát vězněn pro radikální revoluční názory; po druhé světové válce poslancem Národního shromáždění, po únoru 1948 měl na ministerstvu informací na starosti knižní cenzuru.

i novinám samotným. Bez ní by byl musel soudní zpravodaj zajít do soudní kanceláře a studovat tam objemnou knihu, v níž byla zapsána chystaná přelíčení s udáním paragrafů, data soudního líčení a místnost, v níž se bude soud konat. Když šlo o velké a senzační případy, jako například o vraždy, nebo o přelíčení toho druhu, jako bylo s „králem keťasů Ortem“ a „císařem keťasů Netušilem“ (používám tehdejší terminologie senzačního tisku a doufám, že jsem si nespletl, kdo byl tehdy „císařem“ keťasů a kdo byl jen „králem“),²³ byla věc velmi jednoduchá. Šlo se tam, ale jak vybrat mezi desíti i více případy ten nejvhodnější, neztrácet čas na případu nezajímavém a neminout při tom přelíčení zajímavé? Řešením, a to naprosto dokonalým, byla burza, spolupráce novinářů, organizovaná podle vzoru starší a již dávno osvědčené burzy lokálkářů, to jest novinářů, kteří sbírali „zlámané nohy“, jak se tehdy říkalo oboru, jenž zahrnoval místní události, včetně nehod a úrazů, zločinů, požárů, dopravních nehod a podobně. Do soudní kanceláře zašel vždy jeden z nás a vypsalsi všechny případy, jež mohly zajímat, na několik dnů napřed a poradil se také s ochotnými úředníky soudní kanceláře. A tyto poznámky dal ochotně k dispozici všem kolegům. Mívali jsme zpravidla na celý týden napřed přehled všeho, co se bude u soudu dít, a ten seznam jsme pečlivě doplňovali podle toho, co jsme našli v soudní knize, ale také tím, co se každý z nás dozvěděl, většinou od advokátů, ale někdy také od funkcionářů státního zastupitelství, jimž se říkalo obvykle pod vlivem starorakouské němčiny „státní návladní“. Advokáti, jak jsme poznali, byli také jen lidé a přáli si pro své případy publicitu co možná největší. Proto nás ochotně upozorňovali na nejzajímavější ze svých případů, pověděli ledacos z pozadí procesu a ochotně zapůjčili i na krátký čas žalobní spis, abychom si z něho předem vypsali, co nás zajímalo. A jak je už přirozené, každý advokát měl list, s nímž zvláště sympatizoval, nebo svého novináře, s nímž byl obzvláště zadobře, a tak každý z nás mohl přinést na burzu informace, jež byly všem ku prospěchu a práci podstatně ulehčovaly.

Pro ty, kteří pamatují soudní rubriku už jen, jak vypadala v posledních letech před Mnichovem, musím uvést, že za mých časů a ostatně dosti dlouho po tom, „soudní síň“ v novinách vypadala docela jinak než za posledních let republiky. Na referátech se tehdy požadovala přesnost a věcnost, pravdivost, lidský cit a soucit s nešťastnými, jak to zavedla tradice, jejímiž tvůrci byli Herrmann z Národních listů a Hejda z Národní politiky. Vymýšlet případy, zkruslovat je, aby byly zábavné a humorné, jak se to dělo později, zejména

23 Výraz keťas označoval lichváře a šmelináře.

pochybnou zásluhou Františka Němce²⁴, Karla Poláčka²⁵ a jiných, kteří „soudničky“ považovali jen za druh humoristického a někdy i hrubě cynického zábavného čtení, se tehdy ještě považovalo za hrubé provinění proti novinářské etice. Práce soudnickáře byla tehdy namáhavější a vyžadovala méně fantazie a více znalosti práva, smyslu pro objektivní zpravodajství a také značnou míru sociálního citění a hlavně soucitu s nešťastnými lidmi, kteří se ocitli před soudem. Nevěřím, jak je to dnes v módě, že každý provinilec je jen nevinnou obětí poměrů, ale poznal jsem právě v soudní síni, že ne každý provinilec po zásluze odsouzený je ve své podstatě špatný, stejně jako že ne každý, kdo je postaven před soud, je tam právem, nebo dokonce že by soudce nebo porota byli neomylní. Všichni jsme stáli na straně zákona a nikdo z nás neglorifikoval zločin, ale všichni jsme se snažili dívat se na soudní případy lidsky. Vzpomínám, jaké pohoršení tehdy vzbudilo, když Krista Vondráčková, jež již po mém odchodu z tohoto oboru, nahradila v Právu lidu Josefa Horu, napsala cynickou soudničku o jedné služce, jež chtěla před svou zaměstnavatelkou zastříit, že je v jiném stavu, a za tím účelem si mazala košili husí krví. Tehdy se takový způsob referování považoval za nepřijatelný a starý Daniel Wilde z Národní politiky, muž nikterak ne citlivůstkářský, shrnul úsudek o případu i o referátu v Právu lidu (šlo o nedovolený potrat) těmito slovy: „Ta holka zasluhovala, co dostala od soudu a od mámy ještě návdavkem pár facek, ale ne, aby si z ní Krista dělala šoufky.“ Daniel Wilde, muž ne právě lákavého vzhledu a zřejmě nemilující se často holit, měl za sebou nějakých třicet let „zlámaných noh“ a soudního zpravodajství, což stačilo změnit každého v cynika, ale i když Daniel dovedl cynicky mluvit, cynicky nepsal. Ostatně, oni by mu to ani v Národní politice nebyli vzali.

Naše burza se neformálně scházela dvakrát denně. Jednou, před počátkem přelíčení, kdy jsme při kávě prohodili, co se bude dít a co kdo z nás bude dělat. Zpravidla byly dva dny v týdnu, kdy docela stačilo, aby jen jeden z nás zašel k jednomu nebo dvěma případům, kdežto ostatní měli volno. Vrátili jsme se do kavárny hodně pozdě odpoledne, vypsali si podrobnosti i s vyneseným rozsudkem a šli pak do redakce, kde jsme sepsali svůj referát, pokud jsme jej nevyrobili již v kavárně. Na stroji tehdy nikdo z nás nepsal. Jindy ovšem bylo potřebí sledovat dvě nebo i tři přelíčení konaná současně a pak bylo potřebí se rozdělit. Někdy byl zase proces, který nutně zajímal všechny

24 **František Němec** [1902–1963] – básník, novinář, fejetonista, znám především soudničkami, které posloužily i jako podklady pro rozhlasové hry a později pro televizní inscenace. Působil v *Tribuně*, *Lidových novinách*, *Českém slovu* a po druhé světové válce v kulturní rubrice deníku *Práce* a zároveň jako dopisovatel z norimberských procesů s nacistickými válečnými zločinci.

25 **Karel Poláček** [1892–1945] – spisovatel, humorista, novinář, autor četných povídek, fejetonů a filmových adaptací; psal pro *Lidové noviny*, *Tvorbu*, *České slovo*, redigoval humoristický časopis *Dobrý den*; zemřel koncem války v koncentračním táboře.

svou důležitostí, takže bylo potřebí, aby všichni nebo skoro všichni byli přítomni, ale i při takových příležitostech byly chvíle, kdy se četly nezáživné „soudní spisy“, to jest dokumenty nebo výpovědi, jež nikoho nezajímaly, a pak jsme se v sledování této části procesu střídali, aby každý měl svou chvíli odpočinku a oddechu a mohl si jít zakouřit. Také při velkých a senzačních procesech, jež trvaly třeba několik dnů a jimž noviny věnovaly hodně místa a kdy bylo potřebí posílat do redakce rukopis po částech, umožnila spolupráce burzy střídáním, že služba nebyla tak namáhavá. Zatímco jedni šli do Tümovky napsat kus referátu, který poslali po zřízenci do redakce, druzí sledovali pečlivě průběh procesu a své kolegy po jejich návratu zásobili poctivě všemi informacemi. Jednou z přísných zásad burzy bylo, že se netrpí žádné „solokapry“, to jest zprávy, jež by neměli druzí kolegové. To byl neporušitelný zákon této dobrovolné spolupráce, přísně tajený před šéfredaktory, kteří by jistě s tímto opatřením nebyli souhlasili, ač nevýhoda, že list neměl něco, co neměli také ti druzí, byla vyvažována tím, že listu neušlo nic, co měli ti ostatní. Protože tato spolupráce byla docela dobrovolná a neformální, byly vždy listy, jež nespolupracovaly, ale bylo to vždy spíše k jejich škodě než prospěchu. Někteří členové burzy uplatňovali spolupráci i na případy čistě politické, jež nebyly vázány dohodou, platící jen pro normální trestní případy. I v rámci této spolupráce byly si některé listy a jejich reportéři bližší a někteří poněkud vzdálenější. Soudní síň si v roce 1919 teprve pomalu vybojovávala své místo v tisku, v němž politická, kulturní a hospodářská část byla považována za hlavní a nehody, úrazy a trestné činy byly něčím, co se musí odsunout do pozadí. Ovšem, o soudním zpravodajství a o burze mohu z přímé zkušenosti mluvit jen poměrně málo. Působil jsem v tomto oboru přesně od února 1919 do února 1920. Vysloužil jsem si svůj učednický rok. Když jsem šel prvně k soudu, řekl mi Arne Laurin, že jdu studovat patologii společnosti a že prvním předpokladem dobrého soudnickáře je, kromě strízlivé a soudné mysli a znalosti věci, také schopnost dívat se na lidi s porozuměním a soucitem. Uložil mi, abych si náležitě přečetl trestní řád a trestní zákoník, stejně jako Dostojevského *Zločin a trest* a Mason-Forrestierovu knihu *Advokátovo svědomí*. Nevím, do jaké míry jsem vyhověl Laurinově doktríně, ale považoval jsem ji a dosud považuji za správnou. Nová generace novinářů dospěla k názoru, že hlavní věcí je psát zábavně, mít švandu, i když to zesměšňuje a zlehčuje lidi, trpící chybami vlastními nebo cizích lidí, nebo i když to znamená jedno z nejhorsších provinění novináře, totiž napsat vědomou nepravdu.

Život soudnickáře byl tedy celkem příjemný a ne právě namáhavý. V pozdějších dobách jsem si nemohl dovolit, abych si zajel parníčkem na výlet a vrátil se hodně pozdě do kavárny, kde jsem dostal všechno potřebné, abych napsal referát, jako bych byl celý den poctivě pracoval. Ale doby, kdy člověka

vytáhli z postele, telefonem odvolali z divadla nebo dokonce z dovolené, a kdy, ač uznán nemocným, jsem byl povolán do redakce se žádostí, abych si nemoc odložil na „klidnější časy“, jež nikdy nepřišly, byly něčím, o čem se člověku tehdy ani nezdálo. Ale všechny nás poháněly ambice do jiných rubrik, tehdy váženějších a ovšem lépe placených. Noviny, žijící dosud podle starých tradic, považovaly všechno, co souviselo s nepolitickou činností, za něco vhodného jen pro začátečníky nebo pro ty, kteří se k ničemu lepšímu nehodili. Lidé jako Ignát Herrmann byli výjimkou a ne pravidlem. Na mladých novinářích se však tehdy požadovalo, aby začínali „od píky“ a naučili se „řemeslu“ po všech jeho stránkách. Po této stránce byl pro mne rok u soudu velikou a důležitou školou. Samotář od narození se sklonem utápět se v knihách a teoriích byl nucen dívat se na život v jeho nejsmutnějších a nejtrapnějších projevech. Teprve po letech jsem si uvědomil, jak mi to prospělo.

Má první novinářská kampaň

Jako začátečník, sloužící v novinách v podřízeném postavení, jehož referáty ze soudní síně byly dlouho přísně kontrolovány a prohlíženy, měl jsem prapenatrný podíl na obrovské moci tisku. Brzy jsem však poznal, že i v podružném postavení vládnou větší mocí, než jsem si myslel. Mým úkolem bylo ovšem sdělovat především fakta, ale v novinách nikdy nebylo a nikdy nebude dost místa pro všechna fakta, ale jen pro jejich výběr, a i při snaze po největší objektivnosti je tento výběr nutně ovlivňován subjektivním nazíráním. Hned na počátku své novinářské dráhy jsem dostal jedno praktické poučení, jak velická moc způsobit dobro a napáchat zlo je dána do rukou novináře tím, že může volit mezi skutečnostmi, jež veřejnosti sdělí nebo vynechá. Tím spíše pak ještě, přidá-li k tomu svůj úsudek. Do novin jsem přišel v době, kdy tisk začal se teprve vymaňovat z malých předválečných poměrů a kdy my mladí jsme byli dosud v menšině proti starším a zkušenějším kolegům, kteří přímo navazovali na starou a přísnou novinářskou tradici, vyrůstající ze samých počátků českého žurnalismu. Ale staří kvapně mizeli v záplavě nás nových, noviny se rozšiřovaly, přibývalo jich a starých novinářů nebylo nikdy dost, aby zaplnili všechny mezery. Budování státu odčerpalo mnoho novinářů z redakcí do jiných funkcí, a tak se velmi brzy ocitli předváleční novináři v menšině. Šťastné noviny, jež jich měly dost, aby udržely svou tradici. Nové listy byly rády, jestliže měly malou hrstku zkušených kolegů, kteří mohli být rádci a vůdci těm mladým.

Za svého aktivního působení v tisku jsem měl mnohou příležitost různým lidem prospět, jako jsem mohl mnohé přísně a nepříznivě k jejich škodě soudit a kritizovat. Nechci sám usuzovat, byl-li jsem při tom vždy moudrý a spravedlivý, jak jsem si přál a jak jsem vždy věřil. Nepochybně jsem se občas

mýlil, ale jsem si dosud jist, že jsem nikomu nekřivdil úmyslně. Kampaní, jichž jsem se aktivně účastnil, bylo mnoho a také já jsem byl někdy obětí kampaň, namířených proti listům, korporacím a organizacím, v nichž jsem působil, nebo dokonce přímo zaměřených proti mně. Těžko si vzpomenout na všechny ty půtky, jimiž je vyplněn život novinářův, zejména když většina jeho působení byla v politické rubrice. Nemohu však zapomenout první případ, kdy jsem použil svého pera, abych ovlivnil alespoň v malém události. Pamatuji se na to nejen proto, že to byl první případ toho druhu a také že to byl první případ, kdy jsem byl konfiskován. Měl jsem těch konfiskací za svého života hodně, jednou mi škrtli celý článek včetně mého podpisu a kolegové dlouho humorně uvažovali, zda se nedopouštím trestného činu, když napíši své jméno, protože i ono bylo zabaveno. Nějak jsem se dozvěděl o případu, projednávaném před okresním soudem na Královských Vinohradech, kam jsem jinak nechodíval, protože zájem nás všech soudních zpravodajů se soustřeďoval především a skoro výhradně na zemský trestní soud. Šlo o rušení držby, což byla zase věc málo zajímavá. Podstatou sporu bylo toto: manželka jednoho rakouského záložního důstojníka, jenž upadl do ruského zajetí a sloužil jako důstojník v československých legiích na Rusi, dostala od něho zprávu, že se vrací s jedním z prvních transportů ze Sibíře přes Japonsko a Spojené státy. Se svou malou dcerkou, kterou její otec nikdy ještě neviděl, bydlela u rodičů ve Štěchovicích. Obrátila se na pražský bytový úřad, aby jí byl přidělen byt. Tehdy byla v Praze hrozná bytová nouze a dostat byt bylo opravdu nesnadné. Bytový úřad jí přidělil byt někde na Vinohradech a dosavadní nájemník slíbil, že byt vyklidí do určité doby, ale splnění slibu ustavičně odkládal. Jednoho dne sáhla ona paní k své pomoci a zabrala byt, úředně jí přidělený, a věci onoho nájemníka dala do jednoho pokoje. Důsledkem toho bylo, že onen nájemník na ni podal žalobu pro rušení držby. Až sem nebylo na případu mnoho zajímavého. Nejsem právník a o zákonech jsem mnoho nevěděl. Případy jako rušení držby a majetkové spory zůstaly pro mne vždy záhadou. Všechno jsem posuzoval podle svého docela neprávníckého smyslu pro spravedlnost a ne podle paragrafů. Celá věc se mi proto zdála docela jasná. Oné dámě byl úředně přidělen byt a starý nájemník slíbil, že se vystěhuje, a slibu nedostál. Nedovedl jsem pochopit, že našel odvahu jít k soudu. Překvapilo mne, že se také soudce díval na věc jinak než já. Měl ovšem pravdu podle litery zákona, protože ona dáma si měla vymoci soudní rozkaz vystěhování a neměla sahat k své pomoci. Vystěhování starého nájemníka měli provést soudní vykonavatelé a ne ona. Ale byla-li formálně v nepravu, byl v nepravu i onen nájemník a to měl soudce, po mém názoru, brát na vědomí. Místo toho dával až příliš okatě najevo svou nechuť k manželce legionáře, kteří byli pro nás v té době něčím zrovna posvátným, a ke všemu pronesl ještě některé výroky, jež jsem od soudce opravdu nečekal. Neměl jsem

tehdy ještě velké zkušenosti se soudy, ale styk se zemským trestním soudem vytvořil u mne představu, jak má vystupovat a mluvit nestranný soudce. Při líčení byly vážky až příliš zatíženy proti obžalované. Soudce byl zjevně stranický, advokát žalobce energický a výbojný a zástupce žalované pasivní. Byl to jinak bystrý právník, ale do tohoto procesu se nehodil. Ustupoval jak soudci, tak i zástupci žalobce. Proces se protahoval a bylo zřejmé, že ona dáma proces prohraje. Byl jsem rozezlen, protože se toto líčení před okresním soudem na Vinohradech podstatně lišilo od toho, co jsem viděl u jiných soudů. Napsal jsem proto několik příkrých poznámek o přelíčení a o soudci, a vysloužil si tak svou první konfiskaci. To mne valně nebolelo. Co jsem napsal, četli alespoň na ministerstvu spravedlnosti. V redakci se na mne nezlobili. Občasná konfiskace se totiž považovala za důkaz nezávislosti listu.

Do věci jsem se vložil i jinak. Doporučil jsem oné dámě, aby si našla jiného advokáta. Zašel jsem s jejím souhlasem za dr. Šebestu, jehož energické vystupování v jiném procesu jsem obdivoval, a požádal ho, aby převzal její zastupování. Dr. Šebesta váhal. Co jsem na něm žádal, přičilo se stavovským zvyklostem mezi advokáty. Ale původní advokát dr. Langer, jakmile zaslechl, že by jeho klientka dala přednost jinému právnímu zástupci, ochotně se případu vzdal a dr. Šebestovi sdělil, že nemá nic proti tomu, ujme-li se tohoto případu. Dr. Šebesta si tedy dal říci, proces vzal do svých rukou, a protože se nebál ani protistrany, ani soudce, proces vyhrál. Věc tím neskončila. Má tisková kampaň měla za následek, že soudce byl nějakým způsobem odsunut na jiné místo. Neuvědomil jsem si tehdy, že jsem napadal soudcovskou nezávislost, kterou jsem vždy považoval za důležitou součástku demokratického zřízení. Ale nepochybuji, že všechno musí mít své meze, i ta nezávislost a nepřesaditelnost soudců. Soudce má být nezávislý, aby mohl být spravedlivý. Jakmile však zneužije svého postavení, aby dal průchod svým náladám nebo předsudkům, ztrácí nárok na výsadu, jež nepatří jeho osobě, ale jeho poslání ve státním společenství. Na spravedlnost mají totiž nárok i ti, kteří nemají možnost si přivolat novináře, jenž by veřejně pokáral porušení práva a spravedlnosti. A právo a spravedlnost jsou někdy opravdu v hlubokém rozporu s literou zákona. Onen soudce však nebyl jen formalistní, měl osobní nechuť k legionářům. Dáma, o kterou šlo, byla manželkou pozdějšího ředitele Banky československých legií dr. Butha. Brzy mi sešla s očí, ač zůstala v přátelském styku s mou starší sestrou. Její malá dceruška, kterou jsem několikrát viděl v jejím dětství, se po druhé světové válce objevila v Londýně jako manželka

československého velvyslance v Británii dr. Kratochvíla²⁶. Tehdy jsem byl již v podstatném rozporu s polokomunistickou československou vládou, a tak jsem se nepokusil navázat styky s ní a s jejím manželem. S dr. Kratochvílem jsem se sblížil až hodně později po jeho vzdání se funkce a zvěděl, že zemřela na následky pobytu v koncentračním táboře za nacistické éry.

Při této kampani jsem prvně ochutnal moc, již poskytuje tištěné slovo. Příklad starších kolegů mne vedl, abych si dával dobrý pozor, než jsem jí užil znova. Později se stávalo celkem často, že mladí novináři používali této moci bez rozvahy a přísného zpytování svědomí. Mým štěstím bylo, že jsem jako novinář rostl pod přísným dozorem.

Rozchod s Tribunou

Nikdy jsem nemyslel, že v Tribuně zůstanu navěky, ale netušil jsem, že můj pobyt v tomto prvním listě, v němž jsem pracoval, bude tak krátký. Proces mezi účetním Vlasákem a ústřednou, jež spravovala zásobování tuky, byl prvním, jemuž jsem byl v životě přítomen a o němž jsem jako novinář referoval. Otevřel mi cestu k novinářské dráze, ale jako byl její předehrou, tak byl také úvodem ke konfliktu, jenž znamenal změnu této novinářské dráhy a mohl se stát i jejím ukončením. Někdy v únoru 1920 došlo před zemským trestním soudem k přelíčení, jež se znova týkalo podivných obchodů s přebytky americké a britské armády ve Francii, stejně jako jiných obchodů, jež až příliš připomínaly podloudný obchod doby války. Na těchto obchodech byla nějakým způsobem zúčastněna banka Bohemia, hlavně její filiálka v Paříži a její tamní ředitel Hlaváček²⁷. Hlaváček byl jedním z předních organizátorů naší válečné akce v Itálii. Myslím, že po nějaký čas byl jakýmsi polooficiálním zástupcem Národní rady pařížské pro Itálii. Upadl však v nemilost u dr. Beneše a po návratu do vlasti byl jeho velmi rozhodným a nenávislným nepřitelem v legionářském hnutí a v československé politice, kde se přimklul k národní demokracii, až se pak zase k všeobecnému překvapení s dr. Benešem nečekaně smířil. To je ovšem historie mnohem pozdější. V procesu, o němž se zmiňuji, nepadlo ani

26 **Bohuslav Kratochvíl** [1901–1972] – původním povoláním pedagog a dětský psycholog, za druhé světové války vězněn Němci, poté pracoval na ministerstvech školství a zahraničí a roku 1947 se stal velvyslancem ve Velké Británii. Po únorovém puči zůstal, na rozdíl od mnoha podřízených z ambasády, nadále ve službách československé diplomacie a v listopadu 1949 převzal funkci velvyslance v Indii. Za necelé dva roky byl odvolán, ale odmítl se vrátit zpět do Prahy a v Británii požádal o azyl. V rámci exilu zůstal izolován.

27 **František Hlaváček** [1878–1974] – pracovník Obchodní živnostenské komory, za první světové války zběhl z rakouské armády na italskou stranu a dodal jí strategické vojenské dokumenty; stal se prvním českým důstojníkem v italské armádě, za chrabrost obdržel italský válečný kříž, významně napomohl vzniku československých legií v Itálii; po válce žil v Paříži, do republiky se vrátil teprve roku 1925 a vstoupil do vysoké politiky jako generální tajemník národnědemokratické strany, ve 30. letech však stranu opustil a vstoupil do KSČ. Z ní byl po únoru 1948 vyloučen.

slovo o dirigentu pařížské filiálky banky Bohemia Hlaváčkovi, ani se nemluvalo mnoho o této bance. Ale hodně se zato mluvilo o jednom podnikavém Čechoslováku, žijícím v Paříži. Byl to jistý pan Abeles, jehož jsem do té doby neznal. O tomto procesu nemohu po uplynutí tak dlouhé doby toho mnoho říci. Nepamatuji si již vůbec žádné jeho podrobnosti. Vím toliko, že v něm zase vystupovali účetní Vlasák a velkoobchodník Burian. Byl jsem jimi informován o mnoha podrobnostech, jež teprve pomalu v procesu začaly vycházet najevo, a tak jsem proto mohl napsat o přelíčení referát hodně obsírný. Mluvil jsem v něm hodně nevlídně o obchodní činnosti pana Abelese. Referát vyšel, pan Burian mi telefonicky vyslovil uznání, ale ač jsem myslel, že tím všechno skončilo, všechno zatím začalo. V den, kdy vyšel můj referát, navštívil redakci pan Abeles a vyžádal si se mnou rozhovor. Byl přívětivý a úslužný a snažil se mne přesvědčit, že jsem se mýlil. Nabízel cigarety, jež jsem odmítl. Když jsem trval na svém názoru a na tom, co jsem napsal, a odepřel svůj úsudek nějak zmírnit, odebral se pan Abeles k šéfredaktorovi Hlaváčovi. Nevím, co s ním mluvil a jak na něho působil, ale najednou jsem byl předvolán k šéfredaktorovi, s nímž jsem dosud vyměnil jen pozdrav, když jsem ho potkal na chodbě. Abeles znovu opakoval své tvrzení, že jsem byl nesprávně informován jeho nepřáteli Burianem a Vlasákem. Hlaváč se mne ptal, jsem-li ochoten opravit referát, který vyšel v Tribuně. Odpověděl jsem, že jsem přesvědčen o jeho správnosti a že nemohu na tom, co jsem napsal, změnit ani čárku. S tím jsem odešel a ráno jsem byl nezměrně překvapen, když jsem v Tribuně nalezl zprávu, že „náš zpravodaj byl ve věci pana Abelese nesprávně informován“ a že list zprávu úplně odvolává. Byl jsem ohromen. Netušil jsem, že by mne mohl list tak úplně desavuoat²⁸. Spojil jsem se telefonicky s Burianem, sdělil mu, že ona noticka vyšla bez mého souhlasu, a dokonce i bez mého vědomí. Vyložil jsem mu, co se probíralo u Hlaváče, a řekl mu, že z věci vyvodím důsledky. Burian na to odpověděl, že to ode mne jako od čestného člověka očekává a že by nebylo jistě důstojné, abych zůstal v listě, který odvolává něco, aniž by se náležitě přesvědčil, kde je pravda. Po tomto rozhovoru jsem se odebral do redakce, kde jsem ihned vyhledal Hlaváče. Vešel jsem bez ohlášení do jeho pokoje, řekl mu, že se takové věci nedělají a že by zasluhoval, abych mu hodil do obličeje kalamář, který má na stole. Řekl jsem mu také, že dávám výpověď, ale že mi ani nenapadne odpracovat si výpovědní lhůtu, protože nehodlám míti nadále styky s listem tak nečestným. Laurin a Peroutka se mne snažili uchlácholit, ale trval jsem na svém. Než jsem odešel z redakce, přišel za mnou pokladník a přinesl mi peníze za celou výpovědní lhůtu. S tím jsem odešel z místností Tribuny, kde mého odchodu nejvíce litoval redakční sluha Kunstmüller, jemuž jsem musel slíbit, že jakmile

28 Zapřít, neuznat něčí tvrzení.

vstoupím do jiné redakce, pokusím se jej tam dostat jako zřízence. Měl jsem to štěstí, že jsem i tento slib mohl snadno splnit.

Rozchod s Tribunou nebyla věc nijak příjemná. Znamenal ztrátu práce, v níž jsem začínal nacházet zálibu, existenční nejistotu právě v době, kdy jsem se již chystal oženit. Nemohl jsem si dělat žádné plány do budoucna. Ač jsem se již znal se slušným počtem novinářů, byli to většinou kolegové na nižších služebních místech bez valného vlivu ve svých redakcích. Nemohl jsem proto od nich čekat valnou pomoc v hledání nového zaměstnání. A rok práce v soudní síni ještě nikomu nedal takové jméno, aby šéfredaktoři za ním chodili a práci nabízeli. Z osob na rozhodujících místech v novinách jsem neznal nikoho.

Mou velkou nadějí byl dr. V. J. Hauner²⁹, jemuž jsem někdy pomáhal v rubrice pro zahraniční politiku a s nímž jsem byl i politicky spřízněn, protože jsme oba byli jediní národní demokraté v listě, který se opatrně šinul doleva. Pomoc mi přislíbil i kolega Pimper z Národních listů. S ním jsem se seznámil na burze, kam jsem denně docházel v rámci svých přečetných povinností. Ale byl to Karel Nový³⁰, jemuž jsem v plném rozhořčení v Tůmovce vykládal příčinu svého náhlého odchodu z Tribuny, který můj problém vyřešil. Asi dva nebo tři dny po naší rozmluvě mne Karel Nový zavolał telefonicky do Tůmovky, aby mi řekl, že má pro mne znamenité místo. Bude vycházet nový časopis a zoufale shání lidi, kteří mají alespoň nějakou novinářskou praxi, aby nemusel začít se samými začátečníky. Pro mne to bude znamenitá věc, protože si budu moci vybrat. Žádná rubrika není dosud definitivně obsazena. A tak, zajímám-li se o to, mám ihned zajet k šéfredaktoru Kuntemu³¹, s nímž o mně mluvil a který projevil o mne opravdový zájem. Zajel jsem ke Kuntemu, o němž jsem do té doby mnoho nevěděl, měl s ním předlouhý rozhovor o jeho koníčku „samosprávy práce“, dohodl se s ním, že převezmu některou z rubrik, na nichž mu záleželo (Kunte kolísal mezi sociální politikou a parlamentním zpravodajstvím), dohodli se na platu, který mi bude vyplácen od chvíle, kdy podepíši smlouvu, i když list vyjde až za několik týdnů. Tak začala má dráha politického novináře. Začala příjemně po všech stránkách. Dostal jsem se pod vládu milého, hodného a velmi vzdělaného šéfredaktora, s nímž jsem udržoval přátelské styky i potom, když Kunte úplně odešel z novin, můj plat jednoho tisíce korun

29 **Vilém Julius Hauner** [1877–1941] – astronom, vojenský historik a publicista; zabýval se moderním válečnictvím, přispíval do řady periodik, byl autorem encyklopedických hesel a překladatelem, například knih Winstona Churchilla; zemřel v koncentračním táboře Mauthausen.

30 **Karel Nový** [1890–1980] – vlastním jménem Novák, prozaik a publicista, zabýval se zejména sociální problematikou, za komunistického režimu obdržel čttná vyznamenání, včetně Řádu práce a titulu národního umělce.

31 **Ladislav Kunte** [1874–1945] – původně katolický kněz, po vystoupení z církve novinář, sociolog a spoluzakladatel Volné myšlenky; byl dlouholetým redaktorem Času, zapojil se do odboje za obou světových válek.

v Tribuně skočil rázem na 1925 Kč měsíčně, a to ještě čtrnáctkrát do roka a ke všemu jsem měl ještě dva a půl měsíce ležáckých prázdnin, jediných, jež jsem za celou dobu své další novinářské dráhy mohl strávit podle svého, aniž bych musel čekat, že mne někdo zavolá, abych vykonal to či ono. A tak jsem měl i libý pocit, že novinářská ctnost má ještě jinou odměnu než pokojné svědomí. Naneštěstí, byl to jediný případ, kdy jsem na věrnost zásadám a novinářské tradici nedopltil.

Tribuna

Tribuna, první list, v němž jsem působil jako novinář z povolání, začala vycházet v únoru 1919.³² Byla jedním z prvních nových listů, jež se začaly objevovat a většinou také zanikat po převratu. Když jsem se k ní přidružil, několik dnů po jejím založení, byl jsem ještě pln literárních ambicí a nepomýšlel na to stát se trvale novinářem. Zejména ne novinářem politickým. Můj zájem o politiku byl dosud minimální a probudil se právě až v Tribuně, sledováním toho, co se v republice dělo. Na mně se jistě osvědčilo to, co tvrdí Kipling v záhlaví k jedné své povídce: „Jednou knězem, vždycky knězem; jednou zednářem, vždycky zednářem, ale jednou novinářem, stále a na věčné časy novinářem.“

Nezájem o politiku povšechně byl příčinou, že jsem zprvu nevěnoval zcela žádnou pozornost politickému pozadí listu, který zdůrazňoval svou nezávislost na politických stranách. Jeho zakladatelé byli čelnými pracovníky Svazu českých pokrokových židů³³ a od první chvíle byl list jakýmsi nevyhlášeným pokračováním zaniklého realistického tisku. Těžko pochopit, proč to byl právě Svaz českých pokrokových židů, kdo byl vyvolen vydávat denní list. Snad to bylo proto, že to byla jediná organizace zaniklé realistické strany, jež nesplynula s národní demokracií. Tribuna se ovšem nijak nepokoušela zastávat nějaké speciální židovské nebo českožidovské zájmy. To bylo úkolem týdeníku Rozvoj, jehož redaktorem v oné době byl Ferdinand Peroutka³⁴. Politická linie listu byla povšechně pokroková, pevně masarykovská a benešovská, ale v únoru 1919 sotva kdo byl proti Masarykovi a kdo byl tehdy proti Benešovi, neříkal

32 Poslední číslo vyšlo v roce 1928. Příčinou úpadku byly mimo jiné rostoucí vliv a množství příspěvků od členů agrární strany, kteří se netajili protizidovskými názory.

33 Svaz českých pokrokových židů byl založen roku 1907, hlásil se k myšlenkám Masarykovy realistické strany a byl kritický k dění v monarchii. V říjnu 1918 se v rámci reorganizace židovského hnutí v nové republice sloučil s Politickou jednotou českožidovskou pod hlavičkou Svazu Čechů-židů.

34 **Ferdinand Peroutka** [1895–1978] – publicista, dramatik a spisovatel, považován za přední osobnost meziválečné demokratické žurnalistiky; po působení v Tribuně [1919–1924] spoluzaložil politicko-kulturní revue Přítomnost a až do druhé světové války ji vedl. Válku strávil v koncentračních táborech, po roce 1945 pracoval jako šéfredaktor Svobodných novin a redaktor týdeníku Dnešek; po únorovém puči odešel do exilu a mezi lety 1951–61 vedl československou redakci Rádia Svobodná Evropa.

to dosud nahlas. V otázkách sociálních list kolísal mezi velmi umírněným socialismem a umírněným soukromým kapitalismem. V otázkách kulturní politiky byl list poměrně levicově orientován, tam kde šlo o umění a literaturu, byl akcent na modernost, ač jsem mohl napsat nadšené referáty o Mrštíkovi, když mi bylo dovoleno napsat něco o knihách, což se však stávalo zřídkakdy. Ale list byl celkem nevýbojný a jediné zaujetí, jež bylo na listu patrné, zejména v dobách trochu pozdějších, se projevovalo chladností k oficiálnímu vedení národní demokracie a republikánské strany, stejně jako k nacionálním složkám československé politiky. Redakce byla však při své malé početnosti hodně nesourodá a názorové rozdíly mezi jejími členy značné. Někteří z nás byli hodně nalevo, jiní slušně napravo. Šéfredaktorem byl někdejší parlamentní zpravodaj zaniklého Masarykova a Herbenova Času Hlaváč³⁵, jehož snad jedinou kvalifikací pro tuto funkci bylo, že realistická skupina, jež převládala ve vydavatelstvu a byla zřejmě pod vlivem Hradu, chtěla v jeho osobě udržet kontinuitu kontroly časopisu. Hlaváč uplatňoval svůj vliv po stránce povšechné politické linie listu a do denního života redakce nezasahoval, ač denní list, jehož vlastně všichni redaktoři byli naprostí začátečníci, byl by velmi naléhavě potřeboval hodně aktivní zásah šéfredaktorův a mnohem bližší jeho kontakt s podřízenými. S Hlaváčem jsem mluvil za celou dobu skoro plného roku působení v redakci jen dvakrát, a to právě v souvislosti s aférou, jež mne přiměla odejít z listu. Jako začátečník v podřízeném postavení jsem jistě nemohl očekávat, že se šéfredaktor bude se mnou radit, ale ve všech jiných listech jsem viděl, že šéfredaktoři měli zájem o začátečníky a se všemi členy redakce pravidelně mluvili nejen o oborech, v nichž pracují, ale i o celkových záležitostech listu. Je ovšem pravděpodobné, že s výše postavenými kolegy Hlaváč občas mluvil, ale zřejmě ani oni se netěšili nějaké jeho zvláštní oblibě. Redakční porady, konané občasně v různých jiných listech, se v Tribuně nekonaly. Osobně jsem je považoval vždy za maření času, ale proto, že všude, kde jsem později působil, byl kontakt mezi vedením listu a členy redakce tak těsný, že byly zbytečné. V Tribuně by zbytečné nebyly. Po Hlaváčovi služebně nejvyšším byl Arne Laurin, o němž jsem mluvil na jiném místě. Laurin pro list žil a strávil v redakčních místnostech většinu dne a značnou část noci. V tom ho už předčil jen pozdější zástupce šéfredaktora Večerního Českého slova Luděk Stránský. Naučil-li se v Tribuně někdo dělat noviny, bylo to od Laurina, pokud to neodkoulal z jiných novin a nedopracoval se k tomu vlastními pokusy a chybami. Laurinovo postavení nebylo snadné. Nejen že musel pohánět skupinu nezkušených, velmi individualistických a někdy hodně domýšlivých začátečníků, aby zapadli do kolektivu, ale měl také hodně soupeřů. Poměr mezi

35 **Bedřich Hlaváč** [1868–1936] – původně bankovní úředník, fejetonista, překladatel z němčiny, redaktor Času a jeho vídeňský zpravodaj, zároveň dopisovatel Union, Naší doby a dalších tiskovin. Po roce 1918 přesídlil natrvalo do Prahy.

Laurinem a kupříkladu Peroutkou býval napjatý. Byl tu rozdíl v temperamentu, politických názorech, sklonu k pracovitosti či k zahálce a konečně i osobní ctižádosti. Laurin těžce nesl, že právě hlavní členové redakce nechtěli chápat první zásadu novinářské práce, že rukopisy nutno dodat včas, že list musí mít všechno v plné rozmanitosti a že primadonství se nehodí do listu, v němž každý, i ten nejpřednější a nejvíce vynikající, musí být kolečkem v soustrojí. V tomto soustrojí jsou jistě kolečka velká i malá, ale všechna jsou nezbytná.

Když jsem přišel do Tribuny, byl hlavním politickým redaktorem listu dr. Viktor Teytz, advokát, který v listě pracoval jako externista. Byl to velmi tvrdý realista onoho nepřijemně hašteřivého druhu, který dominoval v předválečném Času. Dr. Teytz poměrně brzy uviděl, že nelze sloučit advokacii s pravidelnou prací v novinách, a omezil se jen na občasně příspěvky. Politická rubrika spadla tak plně do rukou Ferdinanda Peroutky, ač Laurin i Kodíček občas se rozepsali o politice. Peroutka ovšem zasahoval občas i do zahraniční politiky, ač byla oborem dr. V. J. Haunera, ale v listě s tak malým počtem redaktorů rozhraničení mezi rubrikami bylo velmi volné. Velké pohoršení vzbudil Peroutka, když hned v prvních několika týdnech vycházení listu napsal článek plný sympatií k poraženému Německu. Peroutka, kromě toho, že byl politickým úvodníkářem a parlamentním zpravodajem, byl také odpovědným redaktorem listu. Laurin tvrdil, že tuto funkci dostal pro své árijské jméno a že původně byl přijat jako soudní zpravodaj, protože měl sklony literární, což se považovalo původně za vhodnou kvalifikaci pro tuto práci. Ale Peroutka, nevím jak, zapadl do vnitropolitické rubriky a zůstal v ní až do svého odchodu z Tribuny. Peroutka byl jediným rozhodným anglofilem v redakci. Kouřil dýmku mezi námi vášnivými cigaretáři. Hlavním kulturním redaktorem listu byl Josef Kodíček, který se těšil pověsti, nevím zda zasloužené, velkého znalce divadla. Psal také do různých divadelních časopisů, redigoval nakrátko a s velkou nechutí polední vydání Tribuny, jež se stejně dlouho neudrželo, a praktický žurnalismus považoval za něco nedůstojného umělecky založeného člověka. Nad námi, kteří jsme nepatřili do skupiny estétů, ohrnoval povýšeně svůj nos. Zahraniční politiku listu řídil dr. V. J. Hauner, předseda Svazu záložních důstojníků, jenž psal také o vojenských věcech. Byl to muž velmi vzdělaný, jemný a vybraného vystupování. Ze všech členů redakce byl nejvíce napravo a nejrozhodnější vlastenec a ve sporech o státní či oficiální jazyk stál docela na straně národní demokracie, k níž se hlásil. Když jsem v době projednávání ústavy a sporů o tento problém docházel více méně pravidelně do Národního shromáždění, dal mi Hauner, který věděl, že se stýkám s generálním tajemníkem národní demokracie Františkem Sísem³⁶,

36 **František Sís** [1878–1938] – novinář, generální tajemník mladočeské strany, zapojil se do domácího protirakouského odboje, v Československu šéfredaktor Národních listů, místopředseda národní demokracie a věrný spojenc Karla Kramáře.

s nímž jsem se znal již z doby předválečné, několik noticek, přednášejících argumenty, jež podporovaly stanovisko národní demokracie. Tyto příspěvky také vyšly v Národních listech a někteří poslanci strany jich ve svých projevech použili. Hospodářskou rubriku listu spravoval Gustav Stern, jenž se zase hodně brzy vrátil do hospodářského života, z něhož vyšel. Také on byl mužem velmi vybraného a uhlazeného vystupování, sklonů téměř aristokratických. Kdykoliv jsme byli pozváni někam služebně a dávalo se tam pohoštění, Stern se snažil dát hodně okatě najevo, že nepřišel, aby byl hoštěn. Přijal vždy jen jednu skleničku likéru, nebo jen jednu skleničku vína, jedinou cigaretu, jediný zákusek. Před sebe položil krabičku s cigaretami a mohli jej nutit, jak chtěli, kouřil vždy své a nikdy nepřijal větší pohostinství. „Nepřišel jsem se najíst a napít a novinář není žebrák,“ říkal „a nemá se chovat jako žebrák.“

Jeho aristokratické stanovisko ho vedlo k tomu, že když Syndikát novinářů začal úspěšně vyjednávat se Svazem vydavatelů novin nejen o zvýšení platů, ale také rodinné příplatky a o takzvané příbytečné a novoroční, což znamenalo dva další měsíční platy, Stern se proti této úpravě postavil na schůzi Syndikátu. Nebyl proti zvětšení novinářských příjmů, ale proti tomu, že ono zvýšení nebylo začleněno do řádných měsíčních platů. Nepochodil se svým stanoviskem, ale každý uznával, že mu velmi záleží na prestiži tisku, jež začala pomalu upadat zásluhou přílivu mladých novinářů, kteří nebyli prochnuti starými tradicemi.

Krátká epizoda Rozvoje

Myslím, že se stěží nalezne voják z povolání, který by se nechtěl stát generálem. Mezi novináři je velmi vzácnou výjimkou, kdo by se nechtěl stát šéfredaktorem alespoň velmi malého listu, nebo přinejmenším šéfem některé z důležitých rubrik. Sám jsem poznal jen dva šéfredaktory, kteří se vzdali svého tak záviděného postavení a vrátili se k více méně podřízenému služebnímu místu. Prvním z nich byl Ladislav Kunte, jež omrzelo být šéfredaktorem poválečného Času a který se stal nočním redaktorem, přenechávaje šéfredaktorství svému dosavadnímu zástupci Fischerovi. A druhým byl můj milý přítel Antonín Pimper, který k obecnému překvapení odstoupil ze šéfredaktorství Národních listů a vrátil se k řízení národohospodářské rubriky, z níž vzešel. Když jsem se ho na to ptal, řekl mi, že řídit list je otrava, při níž člověk duševně upadá, kdežto s rubrikou roste. Nevěřil jsem mu, ale když jsem dokonale poznal slasti vedoucího redaktora, jemuž denní organizační starosti překážejí v psaní a četbě nezbytné, aby neupadl v rutinu a aby obohacoval, či alespoň obnovoval fond, z něhož ustavičně vydává, poznal jsem, že měl pravdu. Ale dlouho jsem byl naplněn touhou vládnout někde podle svého. A hned v prvním roce mého novinářství

se mi naskytla skromná k tomu příležitost. Nemyslím, že se jí budu chlubit. Selhal jsem v tomto pokusu, ale mou útěchou je, že mne trpěliví vydavatelé nevyhodili, ale že jsem šel sám. Tato příležitost přišla nečekaně. Českožidovský časopis Rozvoj najednou osířel, či lépe řečeno, jeho redaktor Ferdinand Peroutka jej opustil, aniž by se namáhal dát vydavatelstvu příležitost najít náhradu. Peroutka se stal redaktorem Rozvoje patrně v důsledku svého přátelství s dr. Alfredem Fuchsem³⁷, který byl tajemníkem Svazu Čechů-židů, ač v době, o které mluvím, byl již v jakýchsi polooficiálních službách ministerstva zahraničí a pověřen přípravami agitačních prací pro plebiscit na Těšínsku.

Pro Peroutku byl Rozvoj vedlejším zaměstnáním, jemuž nevěnoval mnoho péče a úsilí. Číslo slepil vždy na poslední chvíli a vyplnil je tím, co vymánil na členech redakce Tribuny a svých známých, mezi nimiž byl na prvním místě podivínský filosof Ladislav Klíma, jehož knihu *Svět jako vědomí a nic* jsem se na Peroutkovo doporučení pokusil číst, s nevalným úspěchem ovšem. Z členů redakce Tribuny jsme to byli hlavně Josef Kodíček a já, kteří jsme mu dodali vždy článek, za který jsme dostali královský honorář 20 haléřů za řádku. Nešlo mi ani o tuto almužnu, ale začal se ve mně již probouzet instinkt psavce, jemuž jsem později docela podlehl. Rozvoj mi vyhovoval po té stránce, že jsem nebyl omezován ve výběru námětů. Psal jsem o všem, co mě napadlo, od literatury k politice, od národního hospodářství k sociálním problémům. Na rozdíl od Laurina byl Peroutka redaktor shovívavý, všechno se mu hodilo, jen když to zabralo místo. Jednoho dne mi Peroutka řekl, že se bude ženit, že pojede na svatební cestu a že nemá čas se s listem párat. Požádal mne, abych došel do tiskárny Práva lidu, kde se list tisknul, zlomil za něho sazbu a v případě potřeby list doplnil materiálem, kdyby ten dosavadní nestačil. Zašel jsem do tiskárny, obstaral zlomení listu a dále jsem se o věc nestaral, až mne najednou volal do redakce tehdejší tajemník Svazu Čechů-židů dr. Kleiner. Ptal se, proč se nestarám o list, tiskárna že vymáhá rukopisy. Řekl jsem mu, že nejsem redaktorem Rozvoje a že Peroutka pouze žádal, abych za něho vypravil číslo, jež bylo již v tiskárně. Od dr. Kleinera jsem se dozvěděl, že jim Peroutka oznámil, že list již redigovat nebude, aby si našli někoho jiného. Zmínil se při tom, že bych to mohl za něho dělat já. Dr. Kleiner, který se divil, že o tom nevím, nabídl mi, abych redaktorství převzal, a nabídl mi „královský“ plat 200 Kč měsíčně a honoráře za všechno co napíši, nebo 400 Kč měsíčně a žádné honoráře. Protože jsem také pomýšlel na svatbu a těch 400 Kč byly nalezené peníze a také proto, že jsem se domýšlel, že dokáži vyrobit znamenitý list, přijal jsem bez rozmýšlení a ujal se řízení listu. Nemohu tvrdit, že se pod mým vedením Rozvoj nějak zvelebil. Spíše se zhoršil, protože kromě novinář-

37 **Alfred Fuchs** [1892–1941] – českožidovský spisovatel, novinář a překladatel, roku 1921 konvertoval ke katolictví, psal do řady novin a časopisů o náboženství, kultuře a politice; za války umučen nacisty v Dachau.

ské nezkušenosti jsem neznal poměry v českožidovském hnutí, jež Peroutka znal z kavárny a svých styků s dr. Fuchsem, tehdy ještě ne katolíkem, ale hodně se katolicismu blížícím. Neznal jsem ani vlivné činovníky hnutí, mající na list značný vliv, a tak jsem narážel za každým krokem a dělal jednu chybu za druhou. Kromě toho jsem se nikterak nemohl sblížit s dr. Kleinerem, který jako tajemník hnutí se snažil, jak jen mohl, do řízení listu zasahovat. Tehdy mne to zlobilo, ale vidím, že to nebylo tak docela neoprávněné. Toto krátké období mi slávy nepřidalo, ale bylo mi přece prospěné, a to nejen po stránce finanční. Poznal jsem, že k řízení listu je potřeba nejen určitých zkušeností, ale také, že ač je novinář veden k tomu, aby byl všemělcem, je rozdíl mezi různými druhy žurnalismu. Není to otázka novinářských schopností, ale založení, co nutí dobré novináře, aby se rozhodli pro svůj druh žurnalismu. Je rozdíl mezi reportérem, článkařem a dovedným organizátorem listu a jen v případech docela mimořádných je někdo opravdu všemělem, a to všemělem dobrým. Nemyslím, že jsem se za svého života setkal s někým, kdo vynikal ve všech těchto třech oborech. Těch špatných ovšem nalezneme dost. Velmi brzy jsem zaslechl nepříznivé úsudky o mém redigování listu, ale stále ještě zde byli někteří členové vydavatelstva, kteří nade mnou drželi ochrannou ruku. Ale i ty jsem si brzy zneprátelel, nebo alespoň odradil, když jsem se dotkl jejich pýchy majitelů samostatného časopisu. Došlo totiž k poradám, jak ve Svazu Čechů-židů sjednotit všechny české židy, kteří dosud požadovali zvláštní česko-židovskou organizaci, místo aby se prostě zapojili do českého života a omezili se na nějaké náboženské svazky, pokud ovšem měli k židovskému náboženství vůbec nějaký vztah. Jednou z překážek bylo, že zde vycházely dva konkurenční časopisy. Objevila se tendence oba listy sloučit. Moji ochránci chtěli za každých okolností udržet Rozvoj a mne jako redaktora, ale když jsem byl pozván na poradě, řekl jsem jim k jejich nemalému překvapení a nelibosti, že ten druhý list je lepší, protože kolega Fischer má mnohem větší zkušenosti nejen v žurnalistice, ale také v českožidovském hnutí a jeho problémech, o nichž já celkem nic nevím, a že má mnohem lepší přispěvatele. Doporučil jsem jim, aby se listy sloučily, a to beze mne. Fischer také skutečně se stal redaktorem společného listu. Nevím, zda se ten list nadále jmenoval Rozvoj nebo měl název toho druhého listu. Nevím to proto, že jsem se od té doby nenamáhal ten list číst, nebo s oním hnutím udržovat nějaké styky. Pravda, našli se nespokojenci, kteří chtěli mít za každou cenu vlastní list, a nabídli mi, že to budou financovat, ale to jsem odmítl, protože jsem měl těchto trampot víc než dost. V Tribuně mi zvýšili plat a Arne Laurin mne zavaloval vždy větším množstvím nejrozmanitější práce.

Poledník Národní demokracie

Pražská akciová tiskárna počala brzy po skončení první světové války vydávat poledník Národní demokracie. Byl určen pro nejširší lidové vrstvy, mezi nimiž měl provádět pro národnědemokratickou stranu a její politiku agitaci, k níž se Národní listy nehodily ani svou tradiční úrovní, zaměřenou na inteligenci, ani svou vysokou prodejní cenou. Tak vznikl bojovný list, který naneštěstí svou bojovnost přehnal a straně sotva získal nové přívržence. Spíše jí svou jízlivostí a hašteřivostí a někdy i velmi nepříjemnou potouchlostí a často i neurvalostí začal získávat špatnou pověst a odpuzovat inteligenci. Na tom nic neměnilo, že na počátku měl několik velmi vynikajících přispěvatelů a že i v redakci samé sedělo několik velmi kvalitních lidí. Na nízké úrovni Národní demokracie měli po mém názoru hlavní smutnou zásluhu dva muži: její šéfredaktor Karel Polícar³⁸ a její hlavní politický redaktor Karel Juda³⁹. Ani jeden, ani druhý nepřišli do národnědemokratické strany a jejího tisku ze staré Národní strany svobodomyšlné. Karel Polícar působil původně v kterémsi krajinském listě sympatizujícím se stranou státoprávně pokrokovou, jež také mívala své křiklounské křídlo. S touto stranou přešel do tvořící se státoprávní demokracie, jež vznikla koncem války a po válce se přejmenovala na národní demokracii. Polícar, s nímž jsem později pracoval v Národě, byl typem venkovského novináře, bez hlubšího rozhledu a vzdělání, velmi průměrný stylista a netolerantní k politickým odpůrcům. Nerespektoval ani odlišné názory svých kolegů v redakci. Ač osobně slušný a ochotný a pečlivě zachovával tradiční formy novinářské kolegiality, nebyl oblíben ani v Národní demokracii, ani v Národě, ani v ostatních listech Pražské akciové tiskárny. Jeho nepříjemným zvykem, který proti němu popuzoval všechny jeho kolegy, bylo, že se zálibou „zlepšoval“ rukopisy přípisky, podtrhování slov a přidáváním vykřičníků, ovšem vždy bez porady s postiženým autorem. Polícar při svém přechodu do státoprávně demokratického tisku dostal od dr. Kramáře slib, že bude nad ním držet ochrannou ruku a dr. Kramář svému slibu dostal až do poslední chvíle. Marná byla snaha většiny členů správní rady Pražské akciové tiskárny, znepokojené nízkou úrovní Národní demokracie odstranit Polícara někam jinam. Marné byly i protesty redakce, z níž postupně odcházeli její nejcennější členové, znechucení životem v listě, jehož úroveň se jim nutně musela protivit. Slib, který kdysi dal neuváženě dr. Kramář, přišel draho straně i jejímu tisku.

38 **Karel Polícar** [1880–1949] – v letech 1917–1925 redaktor Národních listů, poté šéfredaktor Národa.

39 **Karel Juda** [1871–1959] – původně učitel češtiny a němčiny na Moravě, po přestěhování do Prahy se zaměřil na literární činnost; autor epigramů, fejetonů, humoristických esejů, ale také životopisec Ignáta Herrmanna.

Druhým velmi nepříjemným zjevem v listu byl Karel Juda, který proto, že byl schopnější než Policar, měl na špatných mravech listu podíl ještě větší. Karel Juda byl povoláním gymnaziální profesor a pod pseudonymem Kara ben Jehuda přispíval do Masarykova a Herbenova Času, do Volné myšlenky, Volné školy, Nerudy a Havlíčka. Několik let před válkou napsal velmi bojovně předmluvu pro katalog výstavy obrazů důrazně protiklerikálního, antimilitaristického a protimonarchistického malíře Kupky a při této příležitosti se nějak prozradil jeho pseudonym. Musel se vzdát profesury, protože za rakouských dob pro nevěrce nebylo na školách místo. Věnoval se novinářství, a když realisté následovali příkladu státoprávních pokrokářů, staročechů a moravské lidově-pokrokové strany a sloučili se s mladočechy, přešel i on do státoprávní demokracie a jako většina realistů byl i on v ní cizím tělesem. Stal se redaktorem Národní demokracie, do níž psával šťavnaté úvodníky a velmi žlučovitě epigramy. Zatrpklý a jedovatý, pěstoval malicherné slovíčkaření a hašteřil se pomalu s každým. Ač vyšel od realistů, ve svých polemikách zacházel až k fašismu. Nakonec však tento fanatický až šovinistický nacionalista odešel z Národní demokracie i ze strany, protože mu pojednou byla příliš nacionální.

Ovzduší v Národní demokracii nebylo příjemné. Nebylo tam oné svobody, jež panovala ve všech českých redakcích a také v ostatních listech Pražské akciové tiskárny. Znal jsem se s několika členy redakce a slýchal od nich podivné zvěsti. Malíř Pavel F. Malý, také starý státoprávník, který tam působil jako redaktor, byl zakřiknutý, bojácný a těžko snášel ovzduší, vytvořené tam Policarem a Judou. Otto Fischer, kdysi redaktor českožidovského Rozhledu a národohospodářský redaktor předválečného Času, tvrdil se zálibou, že si svůj očistec odpykal již v Národní demokracii. Nejvíce snad trpěl bezduchým režimem a nízkou úrovní nejvzdělanější člen redakce a také nejspokornější, dr. Antonín Hartl⁴⁰, také rozhodný předválečný státoprávník, který epizodu v Národní demokracii považoval za jednu z nejtrapnějších a nejneplodnějších dob svého života. Dr. Hartl se po obnovení Času stal jeho hlavním vnitropolitickým redaktorem a byl velmi dobrým úvodníkářem se širokým rozhledem a bystrým postřehem. Byl jedním z mála českých novinářů, kteří věnovali zvláštní a soustavnou pozornost problémům Podkarpatské Rusi, zejména otázkám kulturním, a pěstoval horlivé česko-podkarpatskoruské styky. Po zániku Času přešel do služeb ministerstva zahraničí a stal se přednostou knihovny onoho ministerstva. Byl také vlivným činovníkem Církve československé a jako redaktor měsíčníku Svobodný zednář, orgánu Národní veliké lóže československé, dal onomu listu opravdu vysokou úroveň a příznivě se ve své činnosti lišil

40 **Antonín Hartl** [1885–1944] – novinář, překladatel, historik a literární kritik, člen zednářské lóže Pravda vítězí v Praze; od roku 1923 na ministerstvu zahraničí zodpovědný za kulturní politiku na Podkarpatské Rusi, což jej přivedlo k dlouholetému zájmu o rusínskou problematiku; roku 1940 redigoval sborník k výročí Karla Hynka Máchy *Věčný Mácha*.

od trochu přehnané dogmaticčnosti oné zednářské obedience. Stýkali jsme se i po mnoho let velmi pravidelně a přátelsky a přátelství bylo i mezi našimi manželkami.

Národní demokracie neměla dlouhý život. Po několika letech ji Pražská akciová tiskárna zastavila. Nahradil ji jako lidový deník strany *Národ*, nicméně škody, jež způsobila dobrému jménu strany, byly docela neúměrné délce vycházení a velikosti rozšíření onoho listu. Národní demokracie odpudila od strany mnoho lidí, často pro malichernosti, protože její agresivnost na všechny strany, obhroublost a někdy i přímo úskočnost popuzovala každého, i lidi jinak s národnědemokratickými zásadami pevně souhlasící. Národní demokracie také vypudila z řad národnědemokratického tisku mnohé publicisty, jichž strana a její vydavatelská společnost nutně potřebovala. Rozmach české žurnalistiky po válce způsobil, že po novinářích a stálých spolupracovnících novin byla velká poptávka, jež zdaleka převyšovala nabídku. V novinách se pojednou dělaly kariéry hodně rychle a také hmotné poměry novinářů se rychle zlepšovaly. Při velké soutěži byla každá ztráta nenahraditelná. Strana, vzniklá z mladočeské strany, měla až do války přímo monopol na nejschopnější a nejmyslivější publicisty v občanském táboře. Národní demokracie přispěla značnou měrou k tomu, že se část této tvůrčí inteligence počala uchýlovat jinam. Policarův režim, trpěný slabošskou správní radou Pražské akciové tiskárny a nejednotným výkonným výborem strany, zasadil straně a jejímu tisku ránu velmi vážnou, protože otrásl její dobrou pověstí.

Trvalá krize československé národní demokracie

Strana národnědemokratická prožívala nepřetržitě těžké vnitřní krize vlastně od první chvíle svého zrodu. Vznikla za krize válečné, myšlena jako krystalizační bod národního snažení. Měla přinést vyjasnění a sjednocení, zjednodušení stranických poměrů, ale místo toho byla zachvacována nekonečnými vnitřními spory. Staré spory mezi stranami byly prostě přeneseny do jejího středu a byly proto zhoubnější, protože ochromovaly každou akci, vyžadující jednoty. Příčina byla docela jednoduchá. Zakladatelé nové, jednotné strany si neuvědomili včas, že mechanická jednota nevede jinam než k ustavičným rozbrojům a k větší nejednotě, než jakou měla odstranit. Nelze slučovat nesourodé živly. Pokud ovšem trval zápas o osvobození a pokud policejní tlak utlumoval politický život, nebylo to vidět. Poměrně snadno se dalo zastříť rozdíl v názorech na základní problémy, protože na prvním místě byla zde snaha o dosažení samostatnosti, jež všechno ostatní zatlačovala do pozadí. Osobní nevraživosti, stejně jako osobní aspirace mohly stejně dobře ustoupit do pozadí, jako rozdíly v názorech na otázky, dočasně naprosto nečasové. Je známo z historie, že ve chvílích smrtelného nebezpečí se mohou k loajální spolupráci sejít lidé opravdu protichůdných názorů a zájmů, jako je však známo, že jakmile pomine smrtelné nebezpečí, rozklídí se každá, i ta nejloajálnější koalice. A co bylo vytvořeno, nebyla jednotná strana, ale koalice, ač autoři sjednocení na nic takového nepomýšleli. Staré tradice těžko umírají. První potíží bylo, že strany, jež se za války sjednotily⁴¹, neměly za sebou tradici loajální spolupráce nebo přátelství. Naopak. Mezi nimi bylo dlouholeté nepřátelství, tradice urputných zápasů, často vedených až do krajnosti. Lidé sjednocení v jedné straně nemohli zapomenout na zuřivé vzájemné polemiky, na hanu, jíž se navzájem zahrnovali. Tuto tradici nepřátelství, nebo alespoň podstatné odlišnosti, nešlo odstranit mechanickým sjednocením, přijetím společného programu, který stejně v důsledku válečných poměrů, znemožňujících veřejnou diskusi, byl spíše kompromisem mezi vůdci než svobodným rozhodnutím řadového členstva. I když se hranice mezi jednotlivými skupinami přesunuly, skupiny nepřestaly existovat, ani když byl vytvořen jednotný rámec v podobě jednotné organizace a jednotného vedení. Každá skupina měla nadále své vůdce, nebo alespoň osoby, od nichž očekávala inspiraci a vedení, k nimž především měla důvěru. A každá skupina měla i v jednotné straně chlad a snad i nedůvěru k těm, jež včera ještě tak příkře zavrhovala. I to bylo docela přirozené. Mladočeši, kteří dodali drtivou většinu příslušníků, organizační a tiskový aparát a nové straně vtiskli její ráz,

41 Strana se fakticky zrodila na ustavujícím sjezdu 9. února 1918, kdy se sloučily skupiny mladočechů, staročechů, moravské strany lidově-pokrokové, státoprávně pokrokové strany a realistické strany, tehdy ovšem ještě pod názvem Česká státoprávní demokracie. Teprve na I. sjezdu v březnu 1919 se přejmenovala na Československou národní demokracii.

vzhlíželi především k svým osvědčeným a váženým vůdcům, jako k dr. Kramáři⁴², dr. Rašínovi⁴³, dr. Lukavskému⁴⁴ a jejich druhům. Lidově pokrokaři pak byli navykli dát se vést dr. Adolfem Stránským⁴⁵. Realisté šli jako dříve slepě za Masarykem a Herbenem. Státoprávní pokrokaři se shlíželi v dr. Antonínu Hajnovi a Viktoru Dykovi. Kramář a Rašín byli obestřeni gloriolou národních mučedníků. Nikdo nepopíral jejich právo stát ve straně na místech nejpřednějších, ale nedalo se čekat, že všichni nově přidružení budou k nim mít stejný poměr jako staří členové Národní strany svobodomyšlné. Přemnozí vzpomínali na boje, jež byly proti nim vedeny, na příkrou kritiku, jíž byli zahrnováni. Státoprávníci jistě byli ochotni zapomenout, že kdysi nazývali Kramáře „rakouským lokajem“, protože osvědčil svou statečnost v boji proti Rakousku. Ale u mnohých z nich zůstala jakási ostražitost proti muži, jenž v době, kdy oni volali po radikální akci bez ohledu na následky, trval na svém učení, že národ má postupovat krok za krokem, dobývat pozice politické, hospodářské a kulturní pomalou a soustavnou prací. Mohli obdivovat Kramáře hrdinu, ale to neznamenalo, že obdivovali „pozitivní politiku“, jíž říkali „drobečková politika“. Spor o to, jaká politika byla správná za Rakouska, nebyl více aktuální. Ale spor o metodu postupu za republiky aktuální byl. Moravská strana lidově pokroková, jejíž vůdci tak dlouho označovali Kramáře a jeho skupinu za symbol „úpadkového mladočešství“, nemohli snadno vyhlásit najednou, že to mladočešství úpadkové nebylo. Strana, jež kdysi dala Masarykovi poslanecký mandát, nebyla ochotna zaujmout k němu postoj samostatný, nebo dokonce kritický, zejména pak ne v prvních dobách republiky, kdy se Masaryk stal jakýmsi polobohem, zahrnovaným byzantinskými poctami. Je známo, že moravská strana lidově pokroková vznikla odtrže-

42 **Karel Kramář** [1860–1937] – národohospodář, politik, průmyslník; od roku 1890 člen mladočeské strany, o rok později se stal poslancem Říšského sněmu; spolu s T. G. Masarykem a Josefem Kaizlem vytvořili tzv. realistickou skupinu; požadoval postupné posilování českého a obecně slovanského elementu v rámci monarchie, zároveň hlásal ideu novoslovanství a sblížení Rakouska-Uherska s carským Ruskem. Během první světové války vůdčí osobnost domácího odboje; první předseda vlády ČSR mezi listopadem 1918 a červencem 1919; vůdce národnědemokratické strany, od roku 1934 Národního sjednocení.

43 **Alois Rašín** [1867–1923] – národohospodář a právník, jíž v mládí vězněn kvůli angažovanosti v pokrokových studentských spolcích; od roku 1911 poslancem Říšské rady; za války členem odbojové organizace Maffie; prvním ministrem financí ČSR, autorem měnové reformy, zároveň místopředsedou národní demokracie; zemřel na následek střelného zranění.

44 **František Lukavský** [1874–1937] – původně lokální politik z Plzně, poslanec říšského parlamentu a posléze Národního shromáždění. Zastával funkci předsedy poslaneckého klubu národnědemokratické strany.

45 **Adolf Stránský** [1855–1931] – brněnský advokát, vůdčí osobnost mladočeské politiky na Moravě, od roku 1893 vydával Lidové noviny, zároveň předsedal Lidově pokrokové straně moravské; po vzniku republiky prvním ministrem obchodu, podílel se na založení Národní strany práce, avšak již roku 1925 se stáhl z veřejného života.

ním se většiny moravských organizací Národní strany svobodomyšlné od pražského vedení. Byla tato roztržka a tuhý boj proti mateřské straně omylem? Měl nakonec pravdu Kramář a ne Stránský? Národní listy a ne Lidové noviny? Ještě obtížnější byla situace někdejších příslušníků Masarykovy strany realistické (české strany pokrokové). Ačkoliv tato strana měla slavnou „červenou knížku“, tedy mnohastránkový dogmatický program, jdoucí do podivuhodných podrobností, byla vždy spíše politickou sektou než politickou stranou a její vůdce Masaryk, jemuž odpůrci i vyznavači udělili titul „Pastýř“, byl pro ně neomylný. Odpůrci se zálibou mluvili o „bílém slonu“. Tento vůdce nejen že nešel s nimi do nové strany, ale měl k ní mrazivý, a nakonec i docela nepřátelský poměr. Ani ta hrstka posledních mohykánů národní (staročeské) strany to neměla snadné. Mezi nimi panoval nevraživý poměr k mladočechům a jejich vůdčím činitelům od dávné doby, kdy se v samovládne a celý národ představující straně národní vytvořila „mladočeská sedmička“, oddělila se a pak nakonec ji smetla do politického propadliště.

Je ovšem docela pochopitelné, že to byli mladočeští vůdci, kteří udávali ráz, už proto, že za nimi stála většina stran a protože Národní strana svobodomyšlná dodala nové straně větší počet přívrženců než všechny tyto strany a straničky dohromady. A bylo ovšem docela přirozené, že strana pokračovala v mladočeské politice, i když s drobnými změnami. Nejednomu státoprávnímu⁴⁶ temperamentu se příčila střízlivá politika i zdrženlivost v nacionalismu, když jeho původní strana vedla k radikalismu. Mnohému lidovému pokrokáři a realistovi se zase politika strany zdála přehnaně nacionální a málo pokroková. Staročechům pak zase se strana zdála přehnaně pokroková. Tato nesourodost zapůsobila pochopitelně na některé mladočeské příslušníky strany, kteří se přiklonili buď k nacionálnímu radikalismu, nebo zase k linii více „pokrokové“. Nelze ovšem tvrdit, že sjednocení docela selhalo. Většina nového řadového členstva přijala sjednocení a rozpory v jeho řadách byly vlastně menší než například v obou socialistických stranách, ale projevovaly se v tom, co bychom mohli nazvat politickým a organizačním aktivem stran, zaniknuvších v novém útvaru. Tento aktiv byl za dřívějších dob zaměstnán tuhým bojem proti všem ostatním složkám nové strany a těžko na to zapomínal. Bylo zde proto mnoho osobní a politické nedůvěry a nevraživosti, ač mnozí čelní činitelé jednotlivých složek, jako například státoprávníci dr. Antonín Hajn⁴⁷ a Viktor Dyk, se stranou plně splynuli a stali se jejími pevnými sloupy.

46 Za české státní právo lze označit politický program, prosazovaný ve 2. polovině 19. století Národní stranou [staročechy]. Stál na koncepci, že historicky český stát nepřestal právně existovat ani po vzniku rakouského císařství a že je tedy možné obnovit spojení zemí Koruny české do samosprávného celku na novém podkladě.

47 **Antonín Hajn** [1868–1949] – novinář a nakladatel, v letech 1897–1908 předseda radikálně pokrokové a poté státoprávně pokrokové strany; činný v odboji; v letech 1918–1935 poslancem Národního shromáždění za národní demokracii.

Neblahým vlivem působil starý rozpor mezi dr. Kramářem a T. G. Masarykem. Kramář svou prací i svými penězi umožnil vlastně Masarykovi vstup do politiky. Oba pak společně s dr. Josefem Kaizlem vstoupili do Národní strany svobodomyšlné, jejíž prozíravý tehdejší vůdce dr. Julius Grégr opatřil jim poslanceké mandáty na říšské radě. Kramář a Kaizl ve straně zůstali, zatímco Masaryk, který měl přes svou pokrokovost mnohem blíže k ultrakonzervativním staročechům, stranu opustil a nevráživost mezi ním a Kramářem se ustavičně stupňovala. Stal-li se Masaryk vůdcem „zahraničního odboje“, byl Kramář nesporně vůdcem „odboje domácího“. Rozpor obou odbojů, spolu s osobní nevráživostí, byl sice v prvních týdnech republiky mírněn nadšením z vítězství a potřebou budování státu, byl však brzy obnoven a stupňován až k zjevnému nepřátelství, do značné míry zásluhou dr. Beneše a jeho okolí. Oddaní osobní a političtí přátelé T. G. Masaryka a dr. Beneše, podporovaní masarykovským kultem, jenž společně s prostředky dispozičního fondu ministerstva zahraničí podpíral dr. Beneše, stavěli se vždy odmítavě k nezávislé a později značně kritické linii strany vůči Hradu. Odtud přicházela iniciativa k různým akcím, jež oslabovaly stranu a její jednotu, a někdy ji dokonce rozvracely. To všechno zanášelo neklid do řad členstva a pochopitelně i mezi voliče. Ve straně byl zmatek, jež se snažili někteří příslušníci (jako například zasloužilý někdejší generální tajemník strany, jenž se stal politickým ředitelem tisku, František Sís, a dočasný nový generální tajemník strany František Hlaváček) vyléčit přehnaným radikalismem nacionálním a trochu nevybíravými metodami. Jiní zase hnali stranu do vod naprosté závislosti na Hradu. Není proto divu, že za tohoto chaosu se podařilo republikánské straně československého venkova (někdejší agrární) skoro dokonale vytlačit národní demokracii z venkova, kde stejně malí zemědělci měli mnohem blíže k stavovské orientaci strany a chovali dosud nedůvěru k stranické politice, přihlížející především k zájmům měst. A není ani divu, že energická a často nevybíravá agitace živnostenské strany, v níž se do popředí dostával demagogický, ale znamenitým politickým čichem nadaný J. V. Najman⁴⁸, odsála i drobnější vrstvy obchodnické a živnostenské. Stranická základna národní demokracie se tedy povážlivě zúžila na vrstvu středních i velkých podnikatelů, na úřednictvo a studovanou inteligenci. Ani zde již nebyla výlučnou představitelkou těchto vrstev, ale měla zde dosud dominující postavení.

Jednou z kladných stránek tohoto vývoje bylo, že strana, postihovaná častými secesemi nespokojených skupinek, obrátila, i když nedostatečně, svůj pohled na dělnictvo. Po trapných zkušenostech s pokusem od-

48 **Josef Václav Najman** [1882–1937] – redaktor, autor ekonomických publikací, přední představitel Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské a její předseda mezi lety 1930–1937; v koaličních vládách zastával funkci ministra železnic a ministra průmyslu, obchodu a živnosti.

vrátit dělnické vrstvy od tehdy velmi internacionalistické sociálnědemokratické strany podporou budování národně dělnické strany, z níž se pak vyvinula strana národněsociální, strana se rozhodla organizovat dělníky a zřízence přímo. Velmi málo bylo ovšem vykonáno přímo v místních organizacích strany, jež zřejmě nepochopily náležitě důležitost tohoto počínání, nesporně proto, že se jim nedostalo odpovídajícího poučení z ústředí. Se značným úspěchem však pokračovalo budování Národního sdružení odborových organizací, jež přes všechny potíže rostlo a mohlo hrát v našem veřejném životě úlohu mnohem větší, kdyby se mu bylo dostalo od vedení strany té podpory, jakou zasluhovalo. Když jsem se v pozdějších letech dostal do pravidelného styku s vedením Národního sdružení, poznal jsem, co jsme zbytečně promarnili a promeškali.

Protože jsem se příliš dlouho omezoval na formální příslušenství ke straně, s níž jsem v mnohém nesouhlasil, nevím mnoho o podrobnostech počátečních sporů z vlastní přímé zkušenosti. Stačilo mi však docela, co jsem slyšel od přátel, kteří se vnitřních půtek s nadšením účastnili, nebo byli jimi tak zhnuseni, že ze strany odešli. Ale i tak jsem viděl dost, abych věděl, že strana od samého počátku vážně churavěla.

II.

První republika

Obnovení Času

Na doporučení Karla Nového jsem navázal styk s předurčeným šéfredaktorem Času Ladislavem Kuntem. Znal jsem jej do té doby jen hodně zběžně podle jména. Věděl jsem, že je knězem vystouplým z církve, že byl zapleten do žaloby katechetů proti Masarykovi, že byl jeden čas prefektem Arnoštových kolejí¹ a že pak vystoupil z církve a stal se jedním z redaktorů časopisu Volné myšlenky a Času. Nový mi řekl, že byl za války vězněn a že po válce byl nějaký čas zaměstnán ministerstvem zahraničí při přebírání státního archivu, to jest dokumentů, týkajících se našich zemí a uložených v různých rakouských ministerstvech a institucích. Doporučení Karla Nového musilo být asi hodně lichotivé, protože Ladislav Kunte, který bydlel někde v blízkosti Strossmayerova náměstí, se mne neptal ani na mé školy, ani na mé jazykové a jiné znalosti. Přijal mne jako zkušeného novináře, ač rok v novinách nikoho k takové pověsti neopravňuje, a hned začal se mnou hovořit o problémech, jež má se sestavením redakce. V den, kdy jsem byl u něho, měl jen jednoho starého novináře, totiž Otto Fischera z Národní demokracie, který se měl stát národohospodářským redaktorem a zároveň Kunteho zástupcem. Redakce a administrace si zajistila již místnosti v Malé Štěpánské ulici, v domě, který byl pro list zakoupen. Redakce s administrací měla být v přízemí a v podzemí měla být tiskárna. Tiskárna nikdy zřízena nebyla, protože pražský magistrát ji v obytném domě nepovolil. Čas musel být proto tištěn v tiskárně Národní politiky, jež se sice plným právem těšila znamenité pověsti jako tiskárna velmi dobrá, ale byla také známa jako náležitě drahá. Pro denní list s omezenými prostředky nebyla, ale tehdy jsem neměl potuchy o hospodářských problémech novinářského podnikání.

Od mého podepsání smlouvy do vyjití listu uplynulo asi deset týdnů a během nich jsem se scházel s Kuntem dvakrát nebo třikrát do týdne a mohl sledovat vývoj jeho organizační činnosti, stejně jako jsem se sešel s nakladatelem Dubským, majitelem firmy Grossman a Svoboda, který měl být administracním a hospodářským pánem listu. Jak redakce, tak i administrace zápasila s potížemi při získávání zkušených sil. Kupodivu administrace byla na tom ještě hůře než redakce, ač zkušených redaktorů nebylo nazbyt. Potíže administrace vyplynuly z podivných názorů pana Dubského, který například považoval za nemravné platit sběratelům inzerátů provizi a byl jen pro poměrně malý plat pro ně. Podle toho pak ovšem inzerce vypadala. Zásluhou Fischera přešel do listu z Národní demokracie dr. Antonín Hartl, jeden z nejvzdělanějších českých novinářů, s nímž jsem navázal vřelé přátelství. Hartl měl být hlavním vnitropolitickým redaktorem a parlamentním zpravodajem se stal evangelický

1 Kolej Arnošta z Pardubic pro studenty církevních škol vznikla roku 1901 ve Voršílské ulici v Praze.

bohoslovec Břetislav Hladký², o němž jsem se roku 1965 doslechl, že ještě působí jako českobratrský farář na Kladně nebo na Kladensku.

Na místo nočního redaktora byl původně přijat naprostý začátečník Jan Hrabánek³, který však hodně brzy přešel na soudní zpravodajství a zamiloval se tak do práva, že se stal jedním ze samoučkových vynikajících znalců práva a zákonů. Trochu těžkopádný a hodně lpějící na liteře, ovládal znamenitě trestní i tiskové právo – je autorem mnoha knih a právnických komentářů. I s ním jsem byl v znamenitém poměru. Byl jsem mu dokonce svědkem na jeho svatbě.

Po delším kolísání se Kunte rozhodl, že nemám dělat ani sociální politiku ani parlamentního zpravodaje, a převedl mne do rubriky pro zahraniční politiku, kde jsem měl na starosti sousedy Československa. Zahraničněpolitická rubrika byla obsazena ze všech nejbohatěji, ale jen externisty, to jest zaměstnanci ministerstva zahraničí, kteří po úředních hodinách v ministerstvu pracovali za paušál v listě. Anglosaské země měl na starosti Jaroslav Kraus, který to později dotáhl na vyslance, Francii můj dobrý přítel francouzský legionář Cyril Melč, Rusko a komunistický svět vůbec Jaroslav Papoušek. Itálii měl na starosti kolega, s nímž jsem se hodně stýkal, italský legionář a také úředník ministerstva zahraničí Ladislav Plechatý. V Času jsem se seznámil s dvěma pozdějšími přáteli, kteří hráli značnou úlohu v mém dalším životě. Spřátelil jsem se zde s Josefem Koptou⁴ a Václavem Chábem⁵.

Čas se pečlivě přidržel tradice předválečného Času, že úvodníky mají vyplnit přesně první sloupec, nemají mít titulek ani podpis. Mělo to být přesně 560 slov. Dalo nám to dost práce, než jsme tuto zásadu zlomili. Ačkoliv to nebylo redakci nikdy sděleno, bylo přece jen patrné, že prostředky k vydávání Času přišly od Hradu, to jest buď z ministerstva zahraničí, nebo přímo od prezidenta Masaryka. Roku 1920 se sice již ozývaly hlasy proti Benešovi, ale nikdo dosud nezaujal kritické stanovisko k prezidentovi, a tak to nevadilo. Co vadilo, že na list měli vliv někteří přispěvatelé z okruhu prezidentova, kteří se netěšili zvláštní oblibě redakce. Jistě nám nevadilo, že list přinesl v prvních týdnech svého vycházení několik nepodepsaných článků, o nichž jsme všichni byli přesvědčeni, že pocházely přímo od Masaryka. Rozhodně však nikoho z nás netěšily pravidelné články, jež do listu dodával úředník ministerstva zahraničí Alois

2 **Břetislav Hladký** [1895–1982] – českobratrský farář, redaktor časopisů v Plzni a Praze píšící pod pseudonymem Daniel Hodan.

3 **Jan Hrabánek** [1892–1981] – novinář, autor soudniček a odborných právnických textů.

4 **Josef Kopta** [1894–1962] – publicista, prozaik, autor dobrodružných románových trilogií; po kariéře v Času, Národním osvobození, Lidových novinách a časopise Přerod se věnoval už jen literární práci; po druhé světové válce působil na ministerstvu informací a v Kanceláři prezidenta republiky.

5 **Václav Cháb** [1895–1983] – redaktor, překladatel z ruštiny, autor historické a kulturní rubriky, věnoval se legionářské problematice, po druhé světové válce psal pro deník Národní osvobození.

Hajn, bratr dr. Antonína Hajna. Zatímco Antonín Hajn byl tvrdý státoprávník a stál v národní demokracii na pravém křídle, jeho bratr proslul před válkou jako hašteřivý realistický novinář, který působil někde na Hradecku. V tom pokračoval, i když působil v tiskové službě ministerstva zahraničí. Čas, přes svou hmotnou závislost na Hradu, si uchoval značnou nezávislost a vyhýbal se nenávislivým stranickopolitickým polemikám, ale Hajn a někteří jiní přispěvatelé do sloupců listu začali vnášet dogmatickou nesnášenlivost, jež byla tak smutnou charakteristikou Času předválečného. Ale musím říci hned, že život v listě byl zásluhou Ladislava Kunteho a jeho synovce dr. Adolfa Kunteho, který působil jako redakční tajemník, stejně jako všech redaktorů, velmi příjemný. Nebylo zde sporů ani soupeření. Byla to idyla, jež naneštěstí netrvala příliš dlouho. Mně list poskytl příležitost najít rovnováhu a vyrůst ze začátečnictví.

Když jsem za sebou přibouchl dveře v Tribuně, měl jsem vážné obavy, že je to naprostý konec mé novinářské dráhy. Nebyla to skromnost, ale prosté pochopení, že jsem neměl nejmenších možností získat si za krátký čas takové jméno, aby na mne čekaly jiné časopisy. Nebyla to ovšem hmotná stránka věci, jež mne zneklidňovala, ač jsem měl právě před svatbou. Rok pobytu v novinách změnil totiž docela můj poměr k novinám, novinaření a novinářům. Když jsem vstoupil do redakce Tribuny, byl jsem pevně přesvědčen, že je to jen velmi přechodné stadium na mé cestě stát se uznaným spisovatelem. Ač jsem o literární slávě snil ještě několik dalších let, velmi rychle jsem propadl novinářské horečce. Jestliže jsem na počátku považoval soudní síň za něco spřízněného s literaturou, protože se zde rozvíjela dramata, a tak za příhodnou školu pro romanopisce, brzy jsem zatoužil po vstupu do politické arény, ne ovšem jako poslanec, ale jako politický novinář. A zde mi přestup do redakce Času otevřel dveře.

Velký skok vpřed

Přechod z Tribuny do Času znamenal opravdu v mnoha směrech velký obrat na mé novinářské dráze a veliký a rozhodný skok vpřed. Tribuna mi poskytla příležitost stát se novinářem a ať jsem o ní později soudil jakkoliv, musím jí být za to vděčen. Byla mou učednickou dobou, v níž jsem dostal základy novinářské techniky a po této stránce musím říci, že jsem se zde „řemeslu“ naučil více než za celou ostatní dobu své novinářské dráhy. Je možné, snad i pravděpodobné, že i v Tribuně bych se byl dostal výše, než kde jsem začal, ale rozhodně by to bylo mnohem pomalejší. Čas mi však poskytl nečekanou možnost vstoupit rázem a bez potíží do řad politických redaktorů. V Tribuně měl pro mne život různé potíže. Nejen, že jsem tam přišel jako naprostý začátečník, ač o drtivé většině ostatních členů redakce se nedalo tvrdit, že nejsou začátečníky. Ale

byli v redakci o dva či tři týdny déle a uveřejnili během dřívějšího času již porůznu několik článků a na tom si hodně zakládali. Ke všemu mne Laurin znal z doby, kdy jsem ještě chodil na střední školu. A to bylo snad ještě větším hendikepem než moje začátečnictví. Slouží-li někdo pod někým, kdo ho znal skoro od dětství, může spoléhat na jeho větší či menší shovívavost a přízeň. Ale současně musí být připraven na to, že si protektor bude pamatovat všechna jeho dětinství i všechny jeho nerozumy z oné doby. Laurin mi často připomínal žertem i vážně některé mladistvé pošetilosti. V jeho očích jsem zůstal hodně dlouho zeleným mladíkem, jemuž ze zdvořilosti a z novinářské konvence říkal „pane kolego“. Velmi často mělo toto oslovení přízvuk hodně ironický. Měl jsem Laurina vždy velmi rád, i když jsem na něj měl někdy náležitý dopal. Vždy jsem si ho vážil jako člověka i jako novináře. Víím, čím jsem mu zavázán, ale věděl jsem tehdy také, že sotva kdy změní svůj poměr zkušeného publicisty k mladému začátečníku a svému žáku. Nemyslím, že jsem tím nějak trpěl, ale neodstraňovalo to můj pocit méněcennosti, tím spíše, že v redakci Tribuny byli ještě jiní, kteří nade mnou ohrnovali svůj vznešený nos. Začátečník v novinách může často udělat rychlou kariéru, ale nestačí nadání a píle, ač bez nich žádná kariéra, dosažená protekcí, neobstojí zkoušku doby. Ale aby někdo udělal kariéru, a to zejména rychlou, potřebuje hodně štěstí. Musí se naskytnout příležitost a musí žít v prostředí, jež mu dovolí využít příležitosti, aby ukázal, co dovede. Není-li toho, starší kolegové, kteří mu ukazovali cestu, pamatují velmi dobře, že ho poučovali a dirigovali. Mezi nimi a začátečníkem je rozdíl nejen věkový, ale i délka služební doby. V době, kdy jsem přišel do novin, bylo dosud zvykem, aby každý začínal od píky, aby začal s místními zprávami nebo soudní síní a pomalu se propracovával nahoru. A byla-li místa „nahore“ obsazena, nebylo mnoho vyhlídek na postup, na přechod do jiné rubriky. Jakmile na někom ulpělo, že je „jen“ reportér, těžko mohl dokázat, že mnohem lépe než reportáže by mohl psát články z toho či onoho oboru. Čím déle zůstal u svého počátku, tím tíže se dostal k něčemu jinému. Nechci ovšem tvrdit, že jsem hned na samém počátku psal samé dobré věci, nemohu to tvrdit ani o době pozdější, kdy se to vlastně ode mne čekalo. Pamatuji však, s jakou nedůvěrou přijímala redakce každý můj pokus napsat něco, co nebylo mou přímou povinností. Když jsem začal psát články o soudnictví a péči o mladé provinilce, první článek se dostal do tisku s velkými rozpaky redakčních autorit a další vyšel teprve, když se soud pro mladistvé provinilce začal zajímat o to, kdo je autorem. Pomáhal jsem kolegovi Gustavu Sternovi v národohospodářské rubrice, ale myslím, že by ho byla ranila mrtvice, kdybych mu byl nabídl článek o některém hospodářském nebo finančním problému. Nechci vzbuzovat dojem, že byla na mně nebo na jiných začátečnických plánována křivda. Spíše naopak, rozmach tisku v době popřevratové způsobil, že postup byl urychlen pro všechny, kteří se tou-

žili dostat vpřed. Mnoho lidí se dokonce dostalo na odpovědnější místa a k odpovědnější práci poněkud dříve, než k tomu vyžráli. Učednická doba, mám-li to tak nazvat, měla trvat mnohem déle. Bylo by to bývalo lepší pro tisk, pro národ a také pro přemnoho z těch, kteří se dostali vpřed dříve, než měli. Ani mně by nebylo škodilo, kdybych byl velký krok kupředu udělal trochu později a lépe připraven. Přejít do Času, jehož redakce byla skoro výhradně složena ze samých naprostých začátečníků, změnil rázem mé postavení v redakční hierarchii. Kromě Ladislava Kunteho, Otto Fischera a dr. Antonína Hartla nikdo z členů redakce nikdy v nějakém denním listu nepracoval a o novinářské technice neměl nejmenší potuchy. A tak po jednom roce práce v novinách jsem pojednou, díky této příznivé náhodě, jež pro list samý nebyla ani trochu příznivá, figuroval jako „starý zkušený novinář“, který nejenže neměl nad sebou někoho zkušenějšího, ale naopak, ze svých dosud nepatrných zkušeností měl vychovávat nováčky. Oslovení „pane kolego“ nemělo již komický přízvuk. Mladíček „senior“ se ze skromného žáčka stal pojednou učitelem, o jehož kvalifikaci nikdo nepochyboval, ač se opravdu potřeboval ještě mnoho učit. Není sebechválou, jestliže řeknu, že jsem se učil, ač mnoho jiných v podobné situaci tak neučinilo. Čas mi tedy poskytl velikou příležitost. Měl jsem vždy sklon k tomu stát se „psavcem“ a zde jsem se mohl rozepsat podle libosti. Už to nebyla „domyšlivost“ jako v Tribuně, ale záslužná píle a zájem o list. Nebylo rubriky, do níž bych nemohl zasáhnout. Mohl jsem například psát referáty o politických knihách, jež jsem četl, a mohl jsem obohacovat list články o věcech, pro něž nebyl ustanoven stálý redaktor nebo spolupracovník. Přejít prostě znamenal, že jsem rázem přeskočil několik stupínek a že všechno další záviselo jen na mně a na laskavé shovívavosti nadřízených. I ten počet nadřízených se najednou zmenšil na dva, na šéfredaktora Kunteho a jeho zástupce Fischera. Byl to hlavně Kunte, který mi pomáhal. Měl zálibu vyjít ze svého pokojíčku a zahájit diskusi o všem možném. A po takové diskusi, ať se již týkala denních událostí, politické filosofie, náboženských problémů či čehokoliv jiného, přišlo jeho: „Až budete mít čas, měl byste o tom něco napsat.“ Nepotřeboval jsem mnoho pobízení. Psal jsem každý týden ve středu úvodník, někdy napsal i další za kolegu, v jehož oboru „se nic nedělo“, a kromě toho spoustu článků o všem, co mne zajímalo. To, že zahraniční rubrika byla obstarávána kromě mne jenom úředníky ministerstva zahraničí, kteří práci v redakci měli jako vedlejší zaměstnání a nemohli jí věnovat mnoho času a netrpěli ani novinářskou horečkou a konečně neměli ani mnoho zájmu se přepracovat, umožnilo mi, že jsem na sebe postupně strhl celou rubriku. Vedl jsem ji, jak si dnes uvědomuji, ne právě nejlépe, ale jistě ne hůře než ostatní kolegové v jiných listech.

Byla to šťastná náhoda, jež mne přivedla do Tribuny. Byla to šťastná náhoda, jež mne přivedla do Času. Oběma listům musím být vděčen za to, že jsem

měl snadné počátky v povolání, v němž tak mnoho nadaných lidí ztroskotalo, často vlastní vinou, ale často také proto, že neměli štěstí. Dívám-li se nazpět na svůj život, musím doznat, že jsem měl přes mnohé strasti a svízele mnoho štěstí. Někdy více štěstí než rozumu.

V zahraniční rubrice

Ladislav Kunte měl značné potíže se sestavením redakce, a proto opětovně měnil služební určení zejména těch z nás, kteří jsme do Času přišli z jiných listů. Nakonec mi přikázal zahraničněpolitickou rubriku, což jsem přijal bez rozpaků a se značným sebevědomím, rozhodně větším, než k jakému jsem byl oprávněn. Nepochyboval jsem ani chvíli, že mé zkušenosti a vědomosti na daný úkol docela postačí. Trvalo to hezky dlouho, než jsem se dopracoval k stejnému názoru jako jeden kolega z Vossische Zeitung, také rodem z Prahy, jehož jméno jsem bohužel docela zapomněl. Setkali jsme se v Paříži, kde byl již několik let zpravodajem listu, a když jsme se pustili do rozebírání našeho řemesla, řekl mi: „Kolego, když mne poslal šéfredaktor do Paříže, tak jsem věděl všechno o Francii a šel jsem to doplňovat místním koloritem. První rok mi potvrdil, jak jsem moudrý, ale pak jsem začal provádět malé opravy ve svých vědomostech a názorech. Po dvou letech jsem prováděl revizi důkladnější a dnes, na mou duši, já těm zatraceným Frantíkům ani trochu nerozumím.“ Ale na začátku jsem se domníval, jako tak mnoho jiných ve stejné situaci, že stačí základní znalost novinářské rutiny a zdravý rozum, aby člověk byl dokonalým novinářem. A spolu s přemnoha jinými jsem věřil, že znakem dobrého novináře je umět psát o všem, co se jen naskytne. Pravda, nebyl jsem vlastně, s výjimkou vojenské služby a krátkého pobytu v Německu, nikdy za hranicemi a o světě jsem nevěděl nic, než čemu jsem se naučil ve škole a co jsem vyčetl z některých knih, jejichž informace nebyly právě nejpřesnější, a co jsem četl v novinách, jejichž zahraničněpolitická rubrika nebyla obvykle také nejlepším poučením. Ale spoléhal jsem se na své nadání, o němž jsem neskromně ani trochu nepochyboval, na své školní a knižní vědomosti a věřil pevně, že stačí číst řádně zahraniční tisk a přehledy zahraničního tisku, dodávané se zvláštní ochotou ministerstvem zahraničí, abych mohl odborně referovat o světě.

Poměrně nepočetná redakce Času neznala pojem šéfů rubrik, protože každý obor byl obsazen jen jedním redaktorem a v nejlepším případě dvěma. Nejpočetnější byla rubrika zahraniční, do níž ministerstvo zahraničí dodalo velmi ochotně několik úředníků. Ale poněvadž tito externisté přicházeli do redakce jen na chvíli, byl jsem jediným stálým členem redakce, který měl na starosti zahraniční rubriku. Musel jsem tak denně konat mnoho práce, kterou externisté z různých důvodů nemohli vykonávat. Byl jsem proto hned od samé-

ho počátku skoro neomezeným pánem rubriky. Nevědomoval jsem si, ale nevědomoval si to ani šéfredaktor Kunte, že k takovému úkolu je potřebí mnohem více vědomostí a zkušeností a že po jednoleté práci v docela jiném oboru jsem rozhodně postrádal nezbytnou kvalifikaci. Ovšem, mezi slepými byl vždy jednooký králem a mí milí kolegové v Času věděli o světě ještě méně než já. I ti odborní úředníci ministerstva zahraničí, kteří obstarávali různé země, o nich psali, nebyli novináři svým založením a o směrnicích zahraniční politiky oněch zemí a o vlivech, jež ji určovaly, nevěděli toho mnoho. Jako všichni ostatní v jiných listech referovali o událostech vnitřních, hospodářských, politických a sociálních v oněch zemích, a to většinou jen podle zpráv, jež dodala Československá tisková kancelář, nebo co vyčetli z novin buď přímo, nebo z přehledu zahraničního tisku dodávaného ministerstvem zahraničí. Je jen pochopitelné, že hezky dlouho jsem si nebyl vědom nedostatečnosti a pochybenosti tohoto způsobu práce. Mnoho mi prospělo, že jsem se zahlubal do zahraničního tisku, francouzského, německého, rakouského a německy psaného listu maďarského. Jak Frankfurter Zeitung, tak Paster Lloyd měli bohatou rubriku zahraničněpolitickou, denně s několika situačními články, a tak jsem mohl doplňovat komisní zprávy ČTK vysvětlujícími poznámkami. Protože jsem noviny četl pozorně, pořizoval jsem si z nich výstřižky a četl i různé zahraniční revue, jak mi padly do ruky, a také některé důležitější knihy, získal jsem si tak velmi brzy poněkud nezaslouženou pověst skutečného zahraničněpolitického odborníka.

Sklon k psavosti způsobil, že jsem kromě predepsaného jednoho úvodníku týdně psal dosti často ještě za kolegu, v jehož oboru „se nic nedělo“, a kromě toho i různé situační články. V některých případech jsem odhadl trochu dříve a poněkud přesněji vývoj v některých zemích, zejména v Německu. Velmi brzy jsem byl naplněn pochybnostmi o tom, že se tam udrží levicová vláda, a začal jsem upozorňovat na růst revanšistického hnutí, i když to ještě ani zdaleka nebylo hnutí nacistické. Když jsem četl například v Süddeutsche Monatshefte fanatické projevy jejich hlavního redaktora, nemohl jsem nevidět, že jsme dosud neskončili s německým militarismem. Z Brünchner Neueste Nachrichten jsem mohl vidět, jak se Bavorsko, a ne to odsuzované Prusko, stává střediskem nejčernější reakce a útočištěm politických vrahů z ostatních částí Německa. Občas jsem zaslechl z ministerstva zahraničí, že se dívám na Německo brýlemi příliš černými. Ale měl jsem jeden senzační úspěch, který přesvědčil redakci a její okolí, že znám svou věc tak dokonale, že dovedu dokonce předvídat, co se stane. Napsal jsem totiž jednou, když bylo na mně, abych dodal situační článek, referát o fanatických štvanicích proti poslanci Matthiasi Erzbergerovi, jemuž šovinistické knihy nedovedly odpustit, že za války podal v říšském sněmu mírovou rezoluci, i to, že podpis tohoto katolického politika byl na německé

kapitulaci. Uvedl jsem, jak bují politické vraždy v Německu a vyslovil názor, že by ani trochu nepřekvapilo, kdyby příští obětí byl Erzberger.

Článek jsem napsal, odevzdal a šel domů. V Čase byl život tak pohodlný, že až na vzácné výjimky mohl člověk s takovou rubrikou, jako byla zahraniční, odejít brzy po šesté z redakce. Ráno, když jsem vzal do ruky noviny, byl na první stránce Času velký nápis „Erzberger zavražděn“ a pod ním můj článek s několika drobnými změnami nutnými proto, že se stalo, o čem jsem soudil, že by se asi mohlo stát. Byla to ovšem náhoda. Neměl jsem žádných zpráv, že Erzberger je právě na radě a že k vraždě dojde v den, kdy jsem jeho osud předpovídal. Kdybych byl býval měl nějakou časovější látku, byl bych psal o něčem jiném a Erzbergera a jeho nebezpečí odložil na jindy. Ale protože jsem měl, jako tak často ve své novinářské dráze, nehorázné štěstí, měl jsem tento laciný úspěch, o který jsem se nezasloužil. Moje „odbornictví“ bylo nyní povzneseno nad veškerou pochybnost nejen v Času, ale i v ostatních novinářských kruzích. Moravsko-slezský deník mi přímo nabídl místo, a jeho ředitel dokonce za mnou přijel do Prahy. A tak, když se Čas sloučil s Legionářským směrem a Československými novinami v Československou samostatnost, jež pak asi po čtrnácti dnech se změnila v Národní osvobození⁶, stal jsem se docela automaticky v listě také obsazeném „experty“ z ministerstva zahraničí, šéfem rubriky pro celý západní svět. A pokračoval jsem ve stylu běžném v českém tisku. Sledoval jsem pečlivě proměny v cizích zemích, posuzoval jsem je pod zorným úhlem československé vnitřní politiky a neviděl, jako neviděli ani druzí, kam se svět šine. Ovšem, pomalu jsem začínal vidět svět černěji než ministerstvo zahraničí, ale každá nepatrná zmínka v tomto směru budila tam nelibost. Teprve když jsem definitivně opustil zahraniční politiku a věnoval se politice vnitřní, se mé nejisté pochybnosti prohloubily a uvědomil jsem si, jak jsem chyboval já i všichni ostatní, kteří u nás psali o zahraniční politice. Nebyl jsem ovšem sám, komu se rozbřeslo. Několik let před Mnichovem začalo v některých hlavách svítat, že není všechno tak růžové, jak nám to vykládalo ministerstvo zahraničí, že Společnost národů je jen ženevskou diskusní společností, bez vlivu a moci, že Malá dohoda je jen fasáda, Velká dohoda že je rozklíčena a v mravním a politickém úpadku a že nebezpečí pro nás i pro jiné číhá za každým rohem. Ale autorita ministerstva zahraničí tlumila dosud každou kritiku „spojenců“ i Společnosti národů.

6 Ke sloučení a vzniku Národního osvobození došlo v březnu 1924. Funkce šéfredaktora byla svěřena Lvovi Sychravovi, prvnímu československému velvyslanci v Paříži.

Mezi literáty

Vstup do novin přinesl mi splnění jedné naivní tužby mého nezralého mládí. Seznámil jsem se s velikým počtem literátů, vynikajících, průměrných a docela podprůměrných. S některými jsem se sblížil, s jinými měl potyčky a s většinou jsem měl styk jen formální. O těch významných a důležitých mluví literární historie, ač i ta je dnes předělávána podle potřeb Komunistické strany Československa. Proto ani zmínka o nich nebude docela zbytečná.

Na prvním místě mezi těmito písíci lidmi byl Arne Laurin, vlastně můj nejstarší známý v této kategorii. Ale Laurin se nevěnoval beletrii a jediná knížka, kterou kdy vydal, byla o novinářské historii, a to ještě v době, kdy náš styk byl hodně nepravidelný, protože sídlil již v Prager Presse. Psával do krajinských listů o malířství a literatuře a vyslovil politování nad tím, že tyto práce nebyly sebrány. Těžiště Laurinova působení bylo ovšem v tisku. Proto zůstane vždy dobrým, ba vynikajícím novinářem, jemuž musím být vděčen nejen za všechno, co pro mne vykonal, ale také za to, že mne naučil řemeslu. V této souvislosti jej uvádím jen pro úplnost. Z členů redakce Tribuny měli literární aspirace Josef Kodíček a Ferdinand Peroutka. Kodíčka jsem znal hlavně prostřednictvím jeho bratra Milana, s nímž jsem se kamarádil. Druhého jeho bratra, lékaře, jsem poznal až po okupaci Československa v zahraniční armádě. S Josefem Kodíčkem jsem nebyl ve zvláštním styku, ač jsme seděli jeden čas v téže redakci. S jeho estetickými a politickými názory jsem nesouhlasil a měl jsem k němu nechut, protože jsem měl dojem, snad správný, že je to typický literární snob. Sám jsem sice trpěl tímto neduhem, než jsem se dostal do novin, ale brzy mne to přešlo. U Kodíčka se to prohlubovalo čím dále tím více. Z Tribuny přesídlil do jednoho divadelního časopisu, byl nějaký čas v Berlíně a pak působil jako dramaturg v divadle Vlasty Buriana. Narazil jsem na něho znova až za války, kdy redigoval vládní *Central European Observer*⁷ až do únorových událostí. Pak byl vyhozen, ač byl ochoten sloužit i poúnorovému režimu.

Ferdinand Peroutka byl vždy více novinář než spisovatel. Pokud vím, napsal v době svého působení v Tribuně jedinou beletristickou knížku. Jeho sklony byly vždy více týdeníkářské než deníkářské a jeho dvě další knížky *Jací jsme* a *Budování státu* lze považovat za pokračování jeho novinářské činnosti. Slyšel jsem, že napsal drama, jež jsem ani neviděl na divadle, ani nečetl. Na počátku jsme byli přátelé, pak nastalo mezi námi rozladění, jež vedlo k naprostému odcizení.

Stálým spolupracovníkem Tribuny byl dr. Alfred Fuchs. Začínal již tloustnout a nabývat vzhled velebného pána, ač nevím, zda se již tehdy stal

7 Anglicky psaná revue, vydávaná v Praze mezi lety 1923–1938. Věnovala se tématům z oblasti vědy, literatury, umění, politiky, průmyslu. Roku 1940 byla z iniciativy Edvarda Beneše obnovena také v britském exilu a po skončení války znovu vycházela v Československu.

římským katolíkem. Jeho zájem o křesťanství a katolictví zvláště byl každému znám, ač ne jeden z nás, kteří jsme se s ním stýkali, měl vážné pochybnosti o hloubce jeho náboženské víry, na rozdíl od náboženského cítění. Těžko říci, zda věřil všemu, co bylo v katechismu. Osobně jsem měl vždy dojem, že se tu setkávám s někým, koho strhuje obřad, mystika, katolická filosofie, ale kdo má daleko do síly a prostoty víry venkovana. Mohu se mýlit, ale jsem pořád pevně přesvědčen, že je to něco podobného tomu, co charakterizoval Jiří Karásek ze Lvovic v jedné své rozmluvě se mnou prohlášením, že je „inteligentním katolíkem“.

Ivan Olbracht byl jedním z prvních novinářů, s nimiž jsem se setkal, když jsem přišel do budovy zemského trestního soudu, abych zahájil svou činnost soudního zpravodaje. Prokázal mi mnoho služeb svou ochotou informovat mne o tom, jak to u soudu chodí. Tehdy ještě nebyl tak znám jako spisovatel, jako byl později, a myslím, že tehdy ještě nevydal svůj *Žalář nejtemnější* a ovšem jistě ne román *Nikola Šuhaj*. Nebyl tehdy ještě ani přesvědčeným komunistou. Mám dojem, že byl dokonce velmi umírněným ve svém sociálním demokratismu. Jemný a zdvořilý, bystrý a velmi vzdělaný, působil velmi přitažlivě a měl jsem jej rád od první chvíle. Diskutovali jsme hodně, většinou o literatuře, na niž měl názory hodně střízlivější než já. Olbracht brzy odešel ze soudní síně, aby se věnoval činnosti v literární a umělecké části listu a jeho místo zaujal Josef Hora, tehdy také ještě naprostý literární začátečník. Olbracht se později vydal na cestu do Sovětského svazu a napsal o tom malou knížečku. Sám jsem tam nikdy nebyl, ale nebylo potřeba cesty do Sovětského svazu, aby člověk poznal, jak milého Olbrachta v této zemi nabulíkovali. Tento citově zanícený člověk uvěřil každému nesmyslu, přetiskl jej a obohatil sovětskou propagandu vlastními nesmysly, jež byly neuvěřitelné každému, kdo měl pět smyslů pohromadě, aniž by proto musel být přesvědčeným odpůrcem bolševické diktatury. Krátce po té, co vyšel jeho naivní cestopis po Sovětském svazu, narazil jsem na Olbrachta v kavárně a začal s ním hovor. Netajil jsem se názorem, že některé jeho historicky, jako o těch panských, obsluhujících v hotelech, považuji za stejné jako čítankové vyprávění o chlapečku, později známém jako František Josef I., který vojáku stojícímu na stráži vstrčil do torby peníz, nebo o císařovně Alžbětě, jež čekajíc v čekárně lékaře nedovolila, aby jí lékař prohlédl dříve než chudobnou jednu ženu, jež tam přišla před ní. Olbracht se to nepříjemně dotklo a asi čtrnáct dnů se na mne mračil, ale pak ho to přešlo a stýkali jsme se hodně nepravidelně sice, ale docela přátelsky jako dříve. Velmi humorně přijímal mé sdělení, že jeho román *Žalář nejtemnější*, jehož hrdina přišel o zrak, když šel ulicí, kde kameník otesával kámen a odštěpek mu padl do oka, mne na čas změnil v hypochondra a přiměl mne, abych když vidím podobnou činnost na ulici, ihned přešel na protější chodník.

Josef Hora se v mnohém lišil od svého předchůdce v této rubrice. Byl hodně výbušný a již tehdy projevoval nejen bojovný socialismus, ale také sklon k značné jízlivosti, jež podstatně umenšovala k němu sympatie členů novinářské burzy. Každý z nás měl své politické a jiné názory, ale každý z nás považoval za docela nepřípustné projevovat je bojovným způsobem vůči kolegům. Napsat agresivní polemiku bylo docela v tradicích českého novinářství. Ale mluvit agresivně s kolegy, to jsme považovali za porušení tradiční novinářské kolegiality. Tu agresivnost jsme z Hory vykopali, ač sklon k jízlivosti vůči lidem odchylných názorů mu zůstal. Přesto jsme zůstali v dobrých stycích a rád jsem četl, co napsal. Ovšem, jeho román *Socialistická naděje*, který napsal po svém odchodu do Rudého práva, mi mnoho vysvětlil. Vídal jsem jej občas v Tůmově kavárně, kam jsem rád docházel i po svém odchodu z Tribuny a mohl jsem jej jednou uvítat u „stolu zrádců proletariátu“, když odešel od komunistů a získal místo v Melantrichu.

Za Národní politiku docházel občas k soudu Josef Hais Týnecký, který si tehdy již začal dělat jméno jako autor lidových románů. Hais Týnecký, původně vyučený typograf, byl milý a slušný a až přehnaně zdvořilý muž, který se necítil doma mezi „studovanými“ kolegy, a snažil se být proto co možná nejméně nápadný. Jeho ostych byl zbytečný. Všichni jsme jej měli rádi, a protože nikdo z nás netrpěl literárním snobismem, nesdíleli jsme prezírání, jehož se mu dostalo ze strany literárních profesionálů, kteří jeho romány označovali za farské historiky. Hais Týnecký byl rozhodně velmi protiklerikální, či lépe řečeno protikatolický a neaspiroval na slávu autora, jež nechte se zájmem nikdo, kromě přemoudřelých literárních kritiků. Hodně nám vrtalo hlavou, jak může zatuchlá Národní politika trpět autora tak protiklerikálního ve své redakci, ale tento původně staročeský list se také modernizoval. Podporoval národní demokracii a senátor Vladimír Fáček, který mu vládl, vnesl patrně do redakce a správní rady trochu pokročilejší názory. Vždyt dokonce jednou mi Národní politika nabídla místo, ale naštěstí pro mne i pro list z toho nic nebylo.

Agrární Večer nepěstoval soudní síň, alespoň ne pravidelně, ale tu a tam se u soudu objevil kolega Viktor Hánek, také spisovatel. O jeho literárních kvalitách nemohu docela nic říci, protože jsem nic z jeho díla nečetl. Nezajímal jsem se o Hánka a jeho spisovatelství. Jeho několik občasných návštěv u soudu a v kavárně přesvědčilo nás všechny, že tu jde o velikého chvastouna. Když pak jednoho dne přinesl Večer senzační zprávu, že Hánkovi je už třicet let, měli jsme v kavárně dlouhou diskusi, kdo je větší pošetilec, zda Hánek, že takovou zprávu dal do tisku, či jeho šéfredaktor, že takovou zprávu otiskl. V každém případě burza soudnickářů poslala Hánkovi dopis, v němž jsme mu ironicky blahopřáli k vysokému věku, jehož se dožil, a vyslovili naději, že dobře užije